

مرتبہ و مصحفیہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں

آگاہی سید امیر کلال قدس متزہ

تعداد طبع ۵۰۰	اکتوبر ۱۹۶۱ء مطابق ۱۳۸۱ھ	پہلی بار
تعداد طبع ۱۰۰۰	فروری ۱۹۹۵ء مطابق ۱۴۱۵ھ	دوسری بار

ناشر

عبدالرحمن خان نمبر ۳۲۸ پیر الہی بخش کالونی
کراچی

مطبوعہ خواجہ پرنٹرز اینڈ پبلیشرز - کراچی
ٹیلیفون نمبر 6684363, 626776

آگاہی سید امیر کلال قدس سرہ

۴

۷۷۲

(اعنی مرشد حضرت بہار الدین نقشبند بخاری رحمۃ اللہ علیہ)

از

مولانا شہاب الدین علیہ الرحمۃ

(کہ مادر ایشان نبیرہ آن امیر بودند)

مرتبہ و مصححہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خان

ایم۔ اے، ایل ایل بی، پی ایچ ڈی، ڈی لٹ

صدر شعبہ اُردو سندھ یونیورسٹی

حیدرآباد

تذکرہ عقیدت و بخت پرہیزگاری

عمدۃ السالکین و زبدۃ العارفين مولانا و ملجأنا الحاج الحافظ
شاہ زوار حسین دہلوی

نہ زدم دے بہ ہوائے او کہ مرا زخوان عطائے او
نہ حوالہ لے لے رسد نہ لوالہ جگرے رسد (جائی)

ایچ میرزا و ایچ مدان غلام مصطفیٰ خان - عاشورہ محرم الحرام ۱۳۸۱ھ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ہر کہ گم کردہ بود راہ خدا متعال   آید و سر بہند بر قدم میر کلال
دست دامن ایشان زد و اندیشہ کن   تا رسانند ترا در دوز نفس مرد وصال

بعد از حمد و صلوة این رسالہ نافعہ و نادرہ کہ مشتمل بہت بر احوال و اقوال سلطان الطریقیت و

دربہان الحقیقت حضرت سید امیر کلال موغاری قدس سرہ، نذر ناظرین با تکمیل بشود۔ حضرت ایشان قدس

سرہ (م ۱۷۷ - صفحہ ۶۰) مرشد سید الطائفہ خواجہ خواجگان سید بہار الدین لغتیند بخاری رحمۃ اللہ علیہ

(م ۱۷۹) بودند۔ امیر تیمور (م ۱۸۷) و امراے دنیوی (صفحہ ۲۸) ہم بہ الشیخ عقیدہ ارادہ تبت شتند

جامع و کاتب این رسالہ مولانا شہاب الدین (صفحہ ۸۹) بودند کہ مادر ایشان دختر امیر حمزہ بن امیر کلال

(صفحہ ۱۱۱) بودند۔ بدین وسیلہ امیر حمزہ را ایشان جد (مادری) خود گفتہ اند (صفحہ ۶) و در باب ایشان

درین رسالہ (صفحہ ۶۵) گفتہ آمد کہ "ہرگز امیر بزرگ (کلال) ایشان امیر حمزہ را بنام نہ خواندہ بودند۔

بجست آن کہ ایشان را نام والد خود کردہ بودند" رحمہم اللہ تعالیٰ۔ در خدمت جامع این رسالہ

(اعنی مولانا شہاب الدین علیہ الرحمۃ) امرای وقت ہم استفادہ کردند (صفحہ ۹۶) و سلطان اولوغ بیگ ابن

شاہ رخ ابن امیر تیمور (م ۱۸۵) بر نیاز خم کردہ بود۔

اظہار حقیقت این رسالہ در کتب خانہ خاندان حضرت جو صاحب شاہ فضل احمد سرہندی ثم

الغشادری رحمۃ اللہ علیہ موجود بود۔ حضرت ایشان در ہمد زوال سلطنت مغلیہ و تسلط سکھان بلکہ

پنجاب حدود ۱۸۷۰ھ از سرہند شریعت ہجرت فرمودہ رولت انراے شہر لپا ورشدند و در محلہ کاکا جواد

داروغہ کچہری جلے اقامت ورزیدہ باصوفیان حقیقت و یارانِ طرقت بذکر و فکر اشتغال استغراق
داشتند و در سال ۱۲۳۳ھ وصال یافتند فرار پر الوار ایشان نزدیک چوک ناصر خان در محل حضرت
فضل حق واقع است یزار و تبرک چہ۔

حضرت ایشان را انتساب علم باطن بحضرت شاہ محمد رسار رحمۃ اللہ علیہ بوده است ایشان بحضرت
خواجہ محمد پار رسار رحمۃ اللہ علیہ و ایشان را بحضرت شیخ عبید اللہ و بحضرت خواجہ محمد نقشبند ثانی رحمۃ اللہ
علیہما و ایشان را بحضرت خواجہ محمد مصوم رحمۃ اللہ علیہ و ایشان را بحضرت امام ربانی مجدد الف
شیخ احمد فاروقی سرہندی رضی اللہ عنہ بوده است۔

اولاد اجداد حضرت شاہ فضل احمد سرہندی رحمۃ اللہ علیہ در ۱۲۶۲ھ بہ ملک صوات
ہجرت فرمودند آنجا اقامت ورزیدند۔ این رسالہ ناقہ در کتب خانہ ایشان محفوظ ماندہ بود و
حضرت محذومنا و مولانا عبداللہ جان صاحب فاروقی نقشبندی مدظلہ العالی، (سجادہ نشین خانقاہ
فضلیہ سرہندیہ) خواہش اشاعت داشتند و توسط حضرت محمد ابراہیم خان صاحب مجددی سرہندی
سلمہ ربیہ این بندہ اچھ میدان غلام مصطفیٰ خان را بلا قیمت مرحمت فرمودند۔ لہذا باین عنایت
بے عنایت ایشان خلیہ ممنون باشم و باشاعت کتب لقوت وسیلہ نجات انجروی ساختہ امید عفو
و غفران دارم۔

بصاعت نیادردم الامید خدا یا ز عفو مکن تا امید

اظهار تشکر ہم بے محذومی و مکرمی حضرت حاجی محمد علی صاحب مدظلہ نمایم کہ در اشاعت این رسالہ
لطف و کرم فرمودند۔ الٰہی ہر دو بزرگواران را مدیح علی و قلیح دین دنیا ارزانی داراد!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي نَوَّرَ اسْرَارَ الْاَنْبِيَاءِ بِاشْرَاقِ مَشَارِقِ الْاَنْوَارِ
 وَطَهَّرَ نَفُوسَهُمْ عَنْ شَوَائِبِ ظُلْمَةِ الْاِنْكَارِ وَاشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ
 لَا شَرِيكَ لَهُ وَاشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ سَيِّدُ الْاَقَامِ وَاصْحَابُهُ عَقَابَتُهُ
 الْاِطْلَامِ وَسَلَّمٌ تَسْلِيمًا وَرَإِيْمًا كَثِيرًا اِمَّا بَعْدُ بِرِجَالِ صَمِيْرٍ مِّنْ طَالِبَانِي كِهْ اَز
 فِيْهِ الْوَارِ وَاَتَارِ مَشَارِحِ كِبَارِ مَنُورِ كَثِيْرَةٍ هِيَ پُوشِيْدِه نَمَانْدَك اَز مَرْحَمْتِ حَيَاتِ خَالُوَادِه
 حَفْرَتِ شَيْخِ الشُّيُوْخِ رَئِيسِ اَرْبَابِ لَقَرَفِ سُلْطَانِ الطَّرِيقَتِ دَبْرِهَانَ الْحَقِيْقَتِ وَمُرْتَدِّ السَّالِكِيْنَ
 وَسَيِّدِ الْعَارِفِيْنَ وَثَرَفِ الْمُتَصَوِّفِيْنَ وَزَيْنِ الْعَابِدِيْنَ وَامِيْرِ الْمُحَقِّقِيْنَ حَفْرَتِ بَارْفَعَتِ لَعِيْنِ سَيِّدِ
 امِيْرِ كَلَالِ سُوْعَلَدِي الْمَعْرُوفِ بَيْنِ الْخَلَائِقِ امِيْرِ كَلَالِ قُدْسِ اللّٰهِ تَعَالَى رُوحُهُ وَنُورِ مَرْقَدِهِ
 اَز فَقِيْرٍ الْحَقِيْرِ اَنْتَاسِ مِي كَرْدَنْدِ وَ مِي كَفْتَنْدِ كِه مَارَا اَز بَرَايِ تَيْمَمِ قَانْدِه اَز مَنَاقِبِ وَجْهِ وَرُوسِ
 اَز مَرَاتِبِ حَفْرَتِ بَارْفَعَتِ سَيِّدِ امِيْرِ كَلَالِ عَلِيِّ الرَّحْمَةِ چَنْدِ مَنَحْنِي بِرِ سَبِيْلِ اِخْتِصَارِ بِنُو لَمِيْنِدَا اَز بَرَايِ
 اَنْكِه دَا لَسْتَنْ اِيْنَ مَقْدَارِ لُو اَز مِ رَا هِ مَرِيْدَانِ هِسْتِ كِه دَر جَمِيْعِ حَالَاتِ اَز مَقَامَاتِ شَيْخِ نُوْدِ

از ابتدا تا انتها دارد ادب غیبیہ و کمالات قدسیہ افاء اللیل فسایم و اطراف النہا
 گذشت است و در زمان ایشان و میان سلسلہ ایشان واقف باشند کہ تا سبب مزید اعتقاد
 طالبان ایشان گردد۔ خواستم کہ بزبان اعتذار بجزواضطراب خود اقرار کنم و بگویم کہ اے
 یاران اعتقاد شمایان در حق این فقیر بطریق تقلید و تالیف است و این معنی در دست من
 نیست و چندانی شغل بارتکلیف دارم کہ اوقات من بہ شغل تالیف نمی رسد کہ ناگاہ
 وقت محرک گاہی بود کہ ندای و اشارتی از حضرت جد این فقیر قطب الاولیا شیخ الدنیا
 منظر کلمۃ اللہ ہی العلیا سلطان عارفان و برہان محققان خواص دریاے ملکوت
 قطع کنند منازل عبرت اعنی حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمۃ و الرضوان کہ فرزند امیر کلال بودہ
 اند تورا اللہ تعالی مرقدہا صریحا و قریم اللہ عبدا قال امین بگوش من کردند و ہم
 بدین معنی اشارت فرمودہ اند و اہتمام بلیغ بجای آوردند پس من فقیر کم بصناعت ترک عذر
 گفتم و بدین مہم قیام نمودم تا با تمام رسانیدم از زمین مہمت ہمہ دوستان انشا اللہ تعالی
 کہ مقبول ہبہ دلہا گردد و هو اللہم للمصواب اکنون بدان اے طالب غالب کہ حضرت
 سید امیر کلال علیہ الرحمۃ و الرضوان از جملہ سیدانند کہ در سیادت ایشان قصورے نیست
 ہم در حسب دہم در نسب۔ و بہ حقیقت سیدان کسے باشند کہ حضرت رسالت علیہ الصلوٰۃ والسلام
 چنین می فرماید کہ حُسنُ الآدابِ یُسْتَرْفَعُ الشَّيْبَ چینی فرمودہ اند کہ کُلُّ نَفْسٍ نَقِيَّةٍ

فہو آلی ہ

ہزار خویش کہ بیگانہ از خدا باشد   فدایے یک تن بیگانہ کاشنا باشد

فَانَّهُ لَيْسَ مَبْنِيًّا - اشارت بہ ہمیں معنی دارد - و حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ بھمت آنکہ
 دائم الاوقات متابع ثر لعیت مصطفیٰ علیہ الصلوٰۃ والسلام می بودند کہ ایشان را حضرت
 خداوند تبارک و تعالیٰ با نواع کرامات و ولایات خصال حمیدہ و صفات پسندیدہ
 موصوف گردانیدہ کہ در تحت وصف واصفان نمی آید چنانکہ منقول از اں جملہ این است
نقل است از کبار اصحاب ایشان کہ روایت می کنند از والدہ حضرت امیر کلال طیب
 سبق اللہ شراہ و جبل الجنۃ مشواہ آن وقت کہ حضرت خداوند تبارک و تعالیٰ ایشان را
 موجود گردانیدہ بود در لطن والدہ ایشان گنگمہ یا شہر واقع می شدے در ردین من
 دردے باہستی بدامی شدے کہ من از ہوش بے ہوش می شدم و از خود خبر نمی ماند - و
 چنانکہ این قصہ بسیار واقع شد بعد از ان مرا معلوم شد کہ این معنی بہ برکت این فرزند عظیم
 است - نشان آنکہ من فرزند پاکم پدر ہم پاک و مادر ہم عقیفہ سے

لحم پاک است و مذہب پاک دارم طریق راست راہ راست دارم

نقل است از راویان معتمد در اں وقت کہ حضرت والد ایشان در قریہ متبرکہ افشندہ
 ساکن می بودند بعد از آمدن از مدینہ حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت سید
 انا با جماعتی از کبار اصحاب ایشان بدان موضع گذر کردند و در میان حضرت انا و
 والد حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ عہد برادری بوجہ است و ہر بار سے کہ حضرت سید انا
 تا اینجا نزول می فرمودند اولاً بایک دیگر صحبت می داشتند و بعد از ان بہ بخارا می آمدند
 روزے حضرت سید انا بافشند آمدند و حضرت والد امیر کلال را علیہ الرحمۃ گفتند کہ

اے برادر شمارا حضرت خداوند تعالیٰ فرزند سے خواہد داد کہ جہاں راسر تا سر بہ خدمت
خواہد گرفت و ایشان را امیر کلال نام فرمایند۔ چون برین مدت چند سال گذشتہ است
سید انا علیہ الرحمہ باز بہمان موضع افسہ نزل فرمودند بیک قول ہم چنین است کہ سید
انا فرمودند کہ اے برادر فرزند را پیش ما بیارید۔ چون حضرت امیر را آوردند حضرت انا
در کنار خود بنشانند و بیک قول دیگر چنین روایت می کند کہ امیر در میان کو دکان بوده اند
و بازی نمی کردند چون حضرت سید انا را دیدند فی الحال روان شدند و بہ پیش سید انا آمدند
حضرت سید انا ایشان را گرفته بجانہ آمدند و در کنار خود نشانند و عامہ خود را برداشته
دو تا کردند برابر و یک نیمہ بر سر مبارک خود بستند و یک نیمہ دیگر را بر سر امیر خود لیستہ اند
و چون ساعتی نگذشت حضرت سید انا فرمودند کہ امیر را نزدیک من بیارید چون ایشان
را بیاوردند آن نیمہ دستار کہ بہ امیر بود با نیمہ خود برابر کرد و دو نخ زیادہ بدست آمدہ
و بعضی گویند کہ سہ بار برابر کردہ اند۔ ہر بار سے کہ برابر می کردند۔ یک گز بدست زیادہ
می آمد۔ چون حضرت سید این حال را مشاہدہ کرد۔ کہ ارواح طیبہ مشائخ رحمۃ اللہ علیہم
اجمعین ہم چنین معلوم کردہ شد کہ ہمہ ولایت راسر تا سر بہ این فرزند دادہ اند و گفتہ اند کہ
مرتبہ او را عالی مشاہدہ کردیم و مرتبہ او از من زیادہ خواہد شد و این نظر در شش صد و
ہشتاد و سہ بودہ است۔ این جہت مصطفیٰ علیہ السلام والا کرام سے

دولت ہمہ از خدای بے چوں آید

تا در حق ہر بندہ نظر چون آید

آن کہ خدای دولت خواہد داد

ناگاہ ز سنگ خار ا بیرون آید

نقل است حضرت امیر کلال سید السادات چون سال ایشان بہ پانژدہ رسیدہ بود کہ یک شبے بہ کشتی گرفتن مشغول می بودند۔ اما در همان کار چنان در کار می بودند کہ آن را حدے نمی بودہ است۔ چرا کہ ہر چہ حاصل می شود مرد را در گنہا می حاصل می شود سہ

ہر کہ را روعے در نکوتامی است طمع عاشقی از و خامی است

رہ تو بدنام باش در رہ عشق کین سعادت ہمہ ز بدنامی است

و چون روزے حضرت سید امیر کلال علیہ الرحمۃ در میدان بہ کشتی گرفتن مشغول می بودند جماعتی کہ ایشان را صفای باطن نہ بودہ است بہ غیبت حضرت امیر مشغول می شدند کہ چرا باید کہ چنین سید زادہ بہ چنین کار بدعت مشغول باشد و اہل انکار انکار می کردہ اند۔

و یا خود چیز ما مخمر کردہ بودند کہ تا بہ ایشان در میان آرند کہ بہ ناگاہ مردمان را در ہمین مجلس خواب غلبہ می کند می بینند کہ عصات قیامت آشکارا شدہ است و این جماعت در لای

افتادہ اند۔ ہر چند دست و پامی زنند هیچ نوع بیرون نمی توانند آمد کہ بہ ناگاہ حضرت امیر

را می بینند کہ رسیدہ اند و گوشہ لے ایشان را گرفته اند و از لای بیرون بر آوردہ اند چنین

فرمودہ اند کہ اے یاران این چنین کار را ازیراے این چنین جاہل می کنم۔ در ماندہ لعنت

حق تعالیٰ و تقدس بیرون آریم ز ہمارہ بدگمان میباشید و کچشم حقارت نظر مکنید سہ

گر آفتاب ملکی و گر سایہ الہ در هیچ کس بہ چشم حقارت مکن نگاہ

دل را بہ آہ صبح صفادہ کہ گفتہ اند آئینہ دل است کہ روشن شود بہ آہ

خواہی کہ چشم اہل دلے بر تو افتد افتادہ باش در رہ غرت خو خاک راہ

این جماعت چون سراز خواب برداشتند دیدند کہ حضرت امیر درین مجلس بدو آن گرد مشغول اند و چون بہ نزدیک ایشان رسیدند گوشہای ایشان را گرفتہ اند و گفتہ اند کہ اے برادران ما این کار را از بر اے این روز می کنم کہ اگر کسی در لای محبت در عرصات ماندہ باشد بہ عنایت ذوالجلال تبارک و تعالیٰ ہم آرم۔ و شما در حق ایشان بدگمان دیے اعتقاد مباد شد و منکر مشوید بخیر کہ حقیقت آن را نہ دانید۔ چون آن مردمان این حال را مشاہدہ کردند ہمہ ہا تو بہ کردہ و اصلان ہی گشتند۔ کس را کہ در حال او کشتی گرفتن این چنین بودہ باشد پس باقی را بر ہمیں بنیدیش تا چہ نوع باشد۔

نقل است از کبار اصحاب ایشان کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ در حالت مجردی اتفاق کردہ بودند کہ جامہ اے خود را و یاران را بشویند و در باغی از باغہائے راتن کلان میر مکتبند و چون جامہ اے شد و چون خواستند کہ جامہ را خشک سازند حضرت امیر فرمودند کہ اے یاران جامہ را بر خار دیوار ہین بکنید تا از علت چہار پایان خراب نہ شود۔ و یاران ہمہ عاجز گشتند۔ حضرت ایشان بہ یاران فرمودہ اند کہ من جامہ خود را بر پشت خود ہین ہی سازم و یہ سوے آفتاب می دارم تا وقتیکہ خشک شود۔ و بعد از آن حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ اے یاران من اگر پارہ از دیوار افتد و با خار دیوار بشکند و با علت چہار پایان خراب گردد خداوند این باغ را چہ عذر می گوید و زہنار عمل تا مشروع را ہر چند خورد یا شد خوار مدارید کہ آدمی بہ سبب خوار داشتن گناہ بہ دوزخ می رود از بر اے آنکہ حضرت رسول علیہ السلام چنین فرمودہ اند لا صغیرۃ مع الاصوار ولا کبیرۃ مع الاستغفار

دہم حضرت امیر می فرمودند کہ راہ را خدا نئے تعالیٰ بر کسے نہی کشاید کہ تا مادامے کہ او
 تقویٰ را شعار روزگار خود نہی گرداند و این حالات ایشان را پیش از بیعت بودہ و خواجہ
 محمد بابا سے سما سوی علیہ الرحمۃ و الرضوان ایشان را ہنوز بہ فرزند سی قبول نہ کر دہ بودند
 نقل ہست کہ روزے حضرت امیر علیہ الرحمۃ در قریہ را متین کلان بہ کشتی گرفتن مشغول
 بودند خواجہ محمد بابا در سایہ دیوار سے استادہ بودند و در احوال امیر مستغرق گشتہ
 بودند۔ یکے از محرمان خواجہ بابا گفتہ ہست کہ اے مخدوم درین مردیانی کہ یہ بدعت
 مشغول اند شما چرا متیر گشتہ اید۔ حضرت خواجہ محمد بابا علیہ الرحمۃ فرمودند کہ یاران
 درین میدان مردی ہست و درین دامگاہ صیدی ہست کہ ہمہ کا ملان از صحبت و سے
 بہرہ مند خواہند بود و ما منتظر این مردیم کہ حق سبحانہ تعالیٰ ایشان را در دام ما در آرد کہ
 بسیار مرغ بلند پرواز ہست و مقامات ایشان را بلند مشاہدہ کردیم۔ خواجہ در ہمیں مقالات
 بودہ اند۔ ناگاہ حضرت امیر را چشم بر خواجہ محمد بابا افتادہ و صید دل ایشان در کند خواجہ
 افتادہ و عنان اختیار از دست امیر بشد۔ وہاں روز ایشان بہ فرزند سی قبول کردند
 و بعد ازان تاریخ دیگر پنج کس حضرت امیر را در معرکہ و در بازار نہ دیدہ ہست تا وقتے کہ
 ایشان در عالم حیات بودہ اند۔

کرامت اولیاد
 حق است

نقل ہست کہ روزے یکے از اصحاب خواجہ محمد بابا علیہ الرحمۃ پر سید از امیر علیہ
 الرحمۃ از کرامات اولیاد ولایت ایشان حضرت امیر فرمودند کہ کرامت اولیا حق ہست۔ و
 جائز ہست ہم عقل و ہم بہ نقل۔ و از مشائخ طبقات بسیار منقول ہست رحمۃ اللہ علیہم آمین

مشہور است و معروف در دے ہیچ شکے نیست۔ دہر کہ را دیدہ بصیرت بہ نور ایمان
منور است معتقد این طائفہ است اورا درین ہیچ اشتباہے نمی باشد۔ و درین معنی تقد
وزیر حضرت سلیمان پیغمبر را گفتند کہ دے گفت کہ من تحت بلقیس را حاضر کنم در پیش شما
تا چشم بر ہم زنید و حال آنکہ دے پیغمبر نہ بود۔ و حدیث امیر المؤمنین عمر خطابؓ خود
معروف است کہ بزمنبر حضرت رسالت کہ خطبہ می خواندند یا ساریہ بگو گفت رسید آن
آواز امیر المؤمنین عمر خطابؓ و حال آنکہ اصحاب ایشان بعراق بودند و این جز کرامت
نہ بود۔ و اگر کسی را گمان بود کہ این کرامت کم از معجزہ نباشد جواب گویم کہ این روانیست
چرا کہ تفضل دلی بر نبی می شود و مقرر است کہ ہیچ ولی با نبی برابر نمی شود و خلایق آن کے باشد
و جواب این سوال گفتہ اند مشائخ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین ہر کہ را کہ امتے پیدا می شود
از اولیاء آن دلیل معجزہ پیغمبر است دہر امتی را ہم چنین واقع است۔ از برائے آنکہ ولی
ہر چہ می یابد بہ تقدیق نبی می یابد و بمتبعبت تفریحیت اومی یابد۔ اگر انبیاء صادق القول
نہ بودند لے امتیان ایشان را بہ سبب متابعت ایشان این کرامت حاصل نیامدے۔ اما
این مقدار باید دانست کہ بہ ہیچ وجہ درجہ اولیا بہ درجہ انبیاء برابر نمی شود بہ اتفاق علمائے
اسلام۔ و حضرت سلطان ابو یزید بسطامی را رحمۃ اللہ علیہ پرسیدند از کرامات ایشان چنین
فرمودند کہ مثل انبیاء از باری تعالی مانند مشک و عسل است و مثل اولیاء چو آن قطرہ کہ
از مشک بیرون می آید و بہ اولیا رسیدہ است بلکہ آن نم آبی است کہ از مشک ظاہر
گشتہ است۔ از انجہ از مشک است از بہر انبیاء است و خاصیت ایشان است علیہم الصلوٰۃ

کرامت

والسلام۔ اکنون می شاید این کرامت از برائے اجابت دعا بود و شاید که از برائے یافتن طعام بود بوقت حاجت بے سیبے ظاہر و یافتن آب بود بوقت تشنگی یا راه دراز بریدن بوقت آنکه غیر اینها از آنچه عادت خلق بود در کارها محال بود و منقول است از حضرت سید امیر کلالی علیہ الرحمۃ کہ روزے ایشان را اتفاق افتاد کہ بہ دریا بروند و ہر سالے می رفتند۔ چون بر لب دریا رسیدند و ہم از یابل بگذشتند ساعتی بوقت کردند۔ حضرت امیر در فکر بودند کہ ناگاہ سریر آوردند و گفتند کہ اے یاران علی صوفی می آید کہ یکے از خادمان ایشان بودہ است و اورا در بخارا گذاشتہ بودند بر در خدمت یاراں ہمہ تعجب کردند ازین معنی کہ اورا در بخارا گذاشتہ اند و چگونه می آید۔ ناگاہ می بینند کہ علی صوفی چون باد بروئے می گذرد کہ قدم او نم نمی گردد۔ چون بگذشت وہ پیش حضرت امیر آمد اورا عتاب کردند و گفتند کہ از منزل چہ وقت بیرون آمدی بعد از ان علی صوفی گفت اے مخدوم مرا اشتیاق جمال شما غالب چنان شدہ بود کہ مرا بیچ اختیار سے بہ خود نہ بود و من چون چشم را کشادم خود را درین مقام می بینم۔ و مرا ہو اے جمال شما چنان مستغرق گردانیدہ بود کہ مرا بیچ اختیار سے نمازہ بود۔ بعد از ان حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ ہمچنان آمدی باز برو و در خدمت یاش تا ما باز بیائیم۔ باز علی صوفی بہ اشارت حضرت امیر قدم بر روی آب نهاد و چون باد روان گردید وہان زمان تجانہ رسید۔ آری کسے را از مریدان او این مرتبہ دست می دہد۔ تا بدانی کہ کار و مرتبہ ایشان چہ مقدار باشد و چہ نوع بودہ باشد کہ حضرت امیر علیہ

الرحمة لبست و پنج سال پیوسته نماز شام دو شنبه و آدینه را در سوخاری می گذاردند و نماز خفتن را به سماسی می گذاردند و نماز بامداد باز بسوخاری می گذاردند که هیچ کس را بر او

ایشان اطلاع نمی بوده است

گر شهره شومی به خلق شرالتاسی

ورگوشه نشین شومی همه و سوای

به زان نبود چون الیامی

کس نشناسد ترا و کس نه شناسی

تعلل است که روزی جماعتی از اهل لقوق بعد از نقل حضرت امیر آمدند از مکه و بعضی از مدینه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم به بخارا رسیدند و قریه سوخاری را طلب کردند جماعتی پرسیدند که شما یان از کجا آمده اید که اطلب می دارید. ایشان گفتند که ما بیدین امیر کلال علیه الرحمة آمده ایم تا ایشان را دریا بیم. این مردم بخارا فرمودند که حضرت امیر علیه الرحمة ازین عالم قانی به عالم باقی رحلت نموده اند. آن عزیزان فرمودند که بار چون دیدار ایشان مسیره شد اولاد ایشان را دریا بیم و چون بسوخاری آمدند اولاد امیر را دریا فته از ایشان پرسیدند که شما امیر را چه می دانید که حضرت امیر هرگز به مدینه و مکه نه رفته اند. ایشان هم نیز چنین فرمودند که ما هم نیز بیدین جایگاه نیامده بودیم. ما میدانیم که حضرت امیر یک تمام مردم مکه و مدینه همه معیت به حضرت امیر دارند و حال آنکه ما مدت سی و دو سال است که طواف خانه کعبه را در قدم مبارک ایشان طواف می کنیم و حج می گذاریم. اما درین وقت و درین سال ایشان نیامدند اشتیاق ما بیدار حضرت غالب شد بیا بریم که تا جمال مبارک ایشان را دریا بیم آن هم مسیره شد. به قبر حضرت امیر رفتند

و خاک بر سر می کردند و خیر باد می گفتند۔

خیر باد اے ہم نشینان این سر اے آب گل
در حقوق صحبت دیرینہ می خواہم بہل

اے دوستان چو بر سر خاکم گذر کنید
در حال من بدیدہ عبرت نظر کنید

اے عاقلان ربا و ہمال سترل فناء
زین حال عاقلان جہاں را خبر کنید

و ہماں روز از اولاد امیر اجازت طلبیدند و روان شدند و بہ وطن اصلی خود روز نہادند

و در حالت روان شدن آن عزیزان فرمودند کہ اسے عزیزان دریغ کہ کس درین دلاست

قدر و مرتبہ حضرت امیر ما علیہ الرحمۃ منی دانستہ اند۔ قدر و مرتبہ ایشان را در ولایت

عرب می دانند و کمال حال ایشان را مردمان مکہ و مدینہ می دانند تا چہ غایت است

شما ہنچی دانستہ اید

قدر جوہر جوہری

قدر زرنہ گر شناسد

نے تنگ دلان و تنگ دستان دہند

قدر گل و گل بادہ پرستیاں دانند

ترسیت درین شیوہ کہ مستان دانند

اے بے خبر از بے خبری معذوری

کمال حال ایشان را نہایت نبودہ است

فعل بہت کہ روزے سید امیر کلان علیہ الرحمۃ در معرفت مستغرق گشتہ بودند۔ و

قصہ مناسبک حج را بیان می کردند بعضی از منازل را با یاران خود و آنچه علماء را در آن

اتفاق و اختلاف ہمہ را بیان می کردند چنانچہ حضار مجلس متحیر بماندند۔ بے اعتقاد

دران مجلس بودہ است۔ گفتہ کہ حضرت امیر کعبہ را کجا دیدہ اند کہ بیان می کنند۔ کسے

این معنی را بیان کند که وے آن چیز را دیده باشد چون ساعتی ہنوز نہ گذشتہ بود کہ حضرت امیر علیہ الرحمۃ بیرون آمدند و دست آن شخص گرفتہ فرمودند کہ چشم خود را بکشا و بالا نظر کن تا یہ بینی۔ چون آن مرد نظر کرد دید کہ خانہ کعبہ بر سر حضرت امیر طواف می کند۔ چون آن مرد این حال را مشاہدہ کرد در زیر قدمہاے حضرت افتادہ توبہ کرد۔

از ان حضرت امیر فرمودند کہ اے نادان چون کسے را در می نہی یا شد در گمان ادا این است کہ هیچ کس را پیرے نیست تا وقتیکہ آئینہ دل را کشادہ نہی گردانی چیزے را نہی بینی سہ

این دیدہ ہوش تا دلت دیدہ شود زان دیدہ بہان دیگرے دیدہ شود

گردون دل ز ذکر حق بکشا می بر بام فلک ہر چہ بود دیدہ شود

آن قصہ در مسجد آن مرشد الخلق الی الحق حجت الخلق الی الخلق مطیع رسول اللہ فی القول و العمل اعنی خواجہ ابو حفص کبیر بخاری لوز اللہ تعالیٰ مرقدہ واقع شدہ بود کہ حضرت امیر با جمیع اصحاب خود در ان مسجد نشستہ بودند کہ چون آن شخص این حال را مشاہدہ کردہ است توبہ کردہ و از مقبولان راہ حق گشتہ۔

نقل است کہ روزے حضرت امیر با جماعتے از اصحاب خود را ذوق آن شد کہ بہ فرار پرانوار

حضرت بیرون آتا بہ طواف روند و چون پارہ راہ رفتند در بہان شب شیرے بیامدہ بودہ است

در سر راہ ایشان ایستادہ است۔ بہ ہیج وجہ دور نمی شود اصحاب بے حضور شدند

و چون حضرت امیر رسیدند و این حال را مشاہدہ کردند فی الحال آمدند و گردن شیر را

گرفتند و از راہ بیرون آوردند آنجا باندند چون اصحاب بگذشتند دیدند کہ شیر بر خود را

فرود آوردہ بہت دیر زمین نہادہ و باز پس منگر دو چنانکہ کسے مر کسے را تعظیم می کنند
 و چون اصحاب این حال را مشاهده کردند از حضرت امیر سوال کردند کہ اے محذوم این
 چہ حال بودہ است۔ بعد از ان حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ اے یاد این من بدانید
 و آگاہ باشید ہر کہ از خدائے عزوجل ترسد ہم بظاہر و ہم بیاطن حق سبحانہ تعالیٰ
 ہمہ چیز بار از دوسے می ترساند۔ و ہر کہ از خدائے تعالیٰ نمی ترسد اور از ہر چیز ہامی ترسد
 و ترسانندش۔

تو ہم گردن از حکم داد و پیچ
 کہ گردن نہ پیچد ز حکیم تو، پیچ
 چو خسرو بہ فرمان داد و بود
 خدایش نگہبان و یاد و بود
 و نیز فرمودند۔

لا تخافوا ثرودہ ترسندہ است
 ہر کہ می ترسد مبارک بندہ بہت
 ترسکاری رستگاری آورد
 ہر کہ درد آورد عوض در مان بود
 و نیز فرمودند کہ حضرت باری تبارک و تعالیٰ بر آدمی بیچ چیز را مسلط نمی گرداند کہ
 ترسد بلکہ آن ہمہ چیز یا از آدمی می ترسند بشرط آنکہ او از خدائے عزوجل ترسد
 و دائم الاوقات از حضرت حق ترسان می باید بودن۔

بترس از خدائے میا زار کس
 رہ رستگاری مہین بہت و بس
 و ہم حضرت امیر می فرمودند کہ اگر شمارا چنان واقع شود کہ در بستانے در آئید و در انجا
 درختان بے شمار باشند و بر ہر شاخے برگہائے بشمار و بر ہر برگے مرغ نشستہ باشد باواز

فصیح بگوید اسلام علیک یا ولی اللہ زہارمی باید کہ در ان ساعت غوہ نہ شوی و ترس
حق سبحانہ و تعالیٰ در ظاہر و باطن خود جائے دہی و ترسان باشی۔ وہی فرمودند کہ گاہے
از قہر خداے غوہل چنان ترسانید کہ دوزخ را از بہرمن آفریدہ اند و چون بید بر خود بلرزید
و گاہے بر رحمت خداے تعالیٰ شادمان یا شید و گناہ تمام عالم پیش نظر ان مسیح نہاید و اصل
در ہمہ کار ہا خداے ترسی است س

مرغ ایمان را دو پر خوف و رجائت مرغ بے پر را پر امیدن خطا است
نقل است کہ روز حضرت امیر علیہ السلام در قریہ سماں بود و جماعتی از مردمان ہمان قریہ یا یک دیگر نزاع
کردہ بودند و درال میان دندان یکے بجای شدہ بود۔ آن جماعت می خواستند کہ پیش
حاکم بروند و دیت دندان را ازان شخص ستانند۔ یکے ازاں میان گفتہ است و این است کہ
بے اجازت حضرت خواجہ محمد بابا از سر خود کارے نکنیم۔ اولاً پایشان عرض کنیم و آنچه ایشان
فرمایند بدان عمل نمایم۔ و آن جماعت پیش حضرت خواجہ آمدند و تقریر حال بگردند و حضرت
خواجہ فرمودند کہ شما دندان را بہ نزدیک ما بیارید۔ و چون بیارند و بدست حضرت خواجہ
محمد بابا تسلیم نمودند۔ بعد ازان حضرت خواجہ دندان را بہ حضرت امیر دادند کہ اے فرزند
شما کارے بکنید کہ تا نزاع از میان ایشان دور شود۔ حضرت امیر آن دندان را گرفتند
و بہمان جائے نہادند و ازاں شرح استعانت طلبیدہ دعا کردند۔ فی الحال
بہ برکت دعاے آن نیک مرد محکم گردید۔ و صاحب دندان متحیر بماند۔ و از خصومت
داگذشت۔ ہون این معنی را مشاہدہ کردند تو بہ نمودند و از مردان راہ حق شدند س

آہنا کہ دلے از است مست آوردند   جان راز عدم قرب بدست آوردند
 از دیدہ قدم نہادہ اند بر ہر جان   تا یک دل دیوانہ بدست آوردند
 نقل است کہ روزے حضرت امیر دقیرے بود کہ دراز دن کلان می نامند کیے عزیزے
 بہ جو از رحمت حق خرامیدہ بودا۔ و اونیز وصیت کرد بود کہ جنازہ کمر حضرت امیر کلان
 بگذارند و جماعتے از کبار مشائخ رحمۃ اللہ علیہم جمع شدہ بودند و حضرت امیر و اشوئی مولانا
 شمس الدین اتکتوی و مولانا تاج الدین نجد دانی تو مستند کہ قاصدے رزان سازند۔
 حضرت شیخ صوفی رحمۃ اللہ علیہ گفتند کہ شمارا کے فرستادن حاجت نیست کہ ایشان خود
 خواہند آمد از براسے آن کہ ایشان را حضرت حق جل و علی صفاے یا هن کرامت کردہ است
 بے قاصد خواہند آمد و دوس ازین میان تمسخر کردہ بودند کہ ما حضرت امیر را از اجازت و
 اشارت سوال خواہم کرد کہ ایشان را اجازت از پیچ شیخ دمر شدے نیست کہ بہ ناگاہ
 حضرت امیر علیہ الرحمۃ پیدا شدند۔ و چون آن خلق این را مشاہدہ کردند از ہمہ بہ استقبال
 امیر بیرون آمدند و بکمال حال ایشان مطلع شدند۔ و بعد از ان نماز جنازہ آن عزیز را
 گذاردند و در ابجاک دفن کردند۔ و بعد از ان جماعت مسجد جمع شد و آدمیان
 بغایت انبوہ شدہ بودند کہ ناگاہ این دو عزیز سوال در میان آوردند کہ ما می گفتیم مرہ یک دیگر
 کہ شمارا اجازت نیست و ایشان می گفتند یعنی امیر و اشوئی و مولانا شمس الدین کہ مقصود ایشان
 آنکہ از اجازت و اشارت امیر علیہ الرحمۃ ایشان را وقوعے شود۔ ناگاہ حضرت فرمودند
 کہ اسے بہادران امیر و اشوئی خود پرسیدند ایشان دروغ نمی گویند و خدمت مولانا

ہم دانتھمند ہم دروغ نخواستہ گفت۔ وایشان در آئینہ ذل شہا خود را مشاہدہ می بینند و واقعہ این است کہ شہا ہر دو گفتہ آید کہ اجازت از پیچ کس نیست از بہر آنکہ حضرت رسول علیہ السلام چنین می فرماید **الْقَلْبُ رَاحِي الْقَلْبِ لَشَاهِدٌ دَلُّوْهُ دَلُّوْهُ** مشاہدہ می کند و دیگر از حضرت رسول ہم منقول است کہ **الْمُؤْمِنُ مُرَاتُ الْمُؤْمِنِ** یعنی دل مؤمن آئینہ دل مؤمن است۔ و حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم چنین فرمودند کہ **كُلُّ نَفْسٍ مَعًا عِنْدَهُ** کہ در کوزہ ہماں چیز است کہ تراوت او در دست۔ و بعد از ان حضرت امیر کلال علیہ الرحمہ چون این عبارت در میان آوردند ہمہ خلق بہ کمال ایشان معترف شدند و ہمہ گفتند کہ ما ہمہ از کمال ایشان بی خبر بودیم و بعد از ان این دو عزیز گفتند کہ **تَالرَّسُولِ اللّٰهِ..... صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَوْلِيَايَ تَحْتِ قَبَائِلِي لَا يَعْرِفُوْنَهُمْ غَيْرِي**۔ را لا یعرفونہم غیر ی۔ تواندہ است۔ بعد از ان حضرت امیر فرمودند کہ این عبارت ہم چنین از حضرت رسالت منقول است۔ و در اثنا کے این عبارت بر زبان ایشان گذشتہ است کہ پیچ کس را برابر الفاظ حضرت نبی علیہ الصلوٰۃ والسلام چون محرم نہ ساخته باشند، اورا برابر امیر نبی محرم کے می سازند و چون ان نفس در میان آوردند مولانا تاج الدین از حضرت امیر علیہ الرحمۃ ابن التماس کردند کہ می شاید کہ شکستہ نمود دست اعتقاد را بخدمت گاری قبول فرمایند۔ و دست این فقیر می خواہم کہ در دامن دست شما باشد۔ حضرت امیر فرمودند کہ ما را وظیفہ آن نیست کہ بہ خدمت گاری قبول نکنیم۔ بارے شما را بفرزندی قبول می کنیم۔ و در ہمان ساعت قبول

فرمودند و اجازت و اشارت دہمان زمان فرمودند۔ بنا برین ہر کما حق جل جلالہ معرفت
روزی می گرداند ہمہ مطالب و مقاصد می رسد۔ ۵

ہر کما علم و عمل پیرایہ است . ہر کما این نیست آن بے مایہ است

علم باید تا عمل گنجے بود . زانکہ بے دانش عمل رنجے بود

زیرا کہ اصل در ہمہ کار ہا علم است و بے علمی کسی بمقصود و بہ مطلوب نمی رسد۔ ۵

ہر کما علم نیست در ویش است . ہر کما علم نیست دل ریش است

آرے علم می باید کہ آدمی را بہ حق رساند زیرا کہ علم است کہ راہ بری کند نہ راہ زنی۔ ۵

علم صورت بیشہ آب و گل است . علم معنی رہبر جان و دل است

عالمان ضد فریق شدہ اند مقصود از ہمہ علما علم خدا شناسی است۔ و چون عالم خدا کے

راغ و جل بہ یگانگی شناخت و در مکتب تعلیم الرحمن، علم القرآن اورا چیزے تعلیم کردند و امور

او عالم باشد۔ افسد سخن ہمہ نظر ہا می گردد و ہمہ مقاصد و مطالب می رسد و بعنایت حضرت

خداوند تبارک و تعالی و تقدس چنانکہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم می فرمایند کہ

العالم والمتعلم شریکان فی الاجر و سائر الناس ہمیم لاخیر فیہم۔

نقل است کہ روزے جماعتے از مریدان حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ بخدمت جناب مولانا

جلال الدین کبشی در ولایت کبش نشستہ بودند۔ و سخن اہل تصوف و از ولایات و

گرامات مشائخ می گفتند۔ و مولانا جلال الدین می فرمودند کہ حالادین زمانہ ماچنین

کسے کہ بر جادہ شریعت مصطفیٰ باشد و اورا این حالات باشند کم یافت است

یکے از اصحاب حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمود کہ اے مخدوم درین زمانہ ما مردمانے باشند کہ در ہمہ صفات آراستہ باشند و کمال ایشان در مرتبہ باشد کہ در یک طرفہ العین از شرق تا غرب عالم را بیک کنند حضرت مولانا جلال الدین فرمودند این چنین مرد در کجا باشد۔ آن خزانہ اصحاب حضرت امیر گفتہ کہ اے مخدوم این چنین کسے کہ گفتہ شد شیخ و سید من اند و ایشان را امیر کلال می نامند۔ مولانا گفتند کہ تو لہنی کہ ما را بنزدیک صحبت ایشان ببری کہ تا خاک قدم ایشان را کحل دیدہ خود گردانیم۔ آن مرد اصحاب حضرت امیر فرمود کہ شمارا حاجت رفتن ہمیت۔ و شما اگر متوجہ صادق ہستید چون متوجہ بہ ایشان شوید، ایشان ہمین زمان حاضر می گردند۔ و چون مولانا متوجہ شدند در ہمان زمان حضرت امیر علیہ الرحمۃ حاضر گردیدند در ہمین مجلس۔ آن مرد و اصحاب برخاستند و در قدمہا حضرت امیر افتادند۔ و چون مولانا این حال را مشاہدہ کردند، گفتند کہ اے مخدوم شمارا چه چیز باعث شد بہ آمدن این ولایت۔ حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند ما را طلب شما درین دیار آورد و حضرت حق جل جلالہ رسائید از برائے آنکہ ہر کہ در طلب ثابت قدم می باشد ہر چہ می طلبید حضرت حق سبحانہ و تعالی بوسے می رساند یہ

ہر کہ او در عشق صادق آمدہ بہت بر سرش معشوق عاشق آمدہ بہت

و بعد از ان مولانا فرمودند کہ می خواہم کہ این فقیر را بہ بندگی قبول فرمایند تا دست من در دامن دولت ایشان باشد۔ بعد از ان حضرت امیر فرمودند کہ ما شمارا بہ فرزند می قبول کردیم۔ در ہمان ساعت بہ اوزاع نظر مشرف گردانیدند۔ بعد از ان مرد اصحاب گفتہ کہ اے مخدوم ما دست دیدہ ہست۔ عہد جبیدہ در خدمت گاری آستمانہ عمر ہا بسر بردیم چون بہت کہ ایشان در ہین

ساعت بہ چنین نظر ہا مشرف گردیدند۔ بعد ازاں حضرت امیر قدس سرہ فرمودند کہ اے غزالی
 شما کار ایشان را با کار خود برابر می کنید کہ ایشان کار ہا کردہ اند و راہ ہارفتہ اند و موقوف
 ہین یک اشارت ما ماندہ بود۔ چنانکہ قطب ہر وہی جابر بن عبد اللہ الصغری رحمۃ
 اللہ علیہ فرمودہ است کہ رحمت ناگاہ آید اما بردن آگاہ آید۔ پس کہ کہ وجود خود را در
 یاد یہ ریاضت با ختمہ محصور تحصیل علم دینیہ عمر خود را صرف کردہ و پیروی شریعت مصطفوی
 را ہارفتہ و در جوانی بہ پیری رسیدہ پراپاید کہ این زمان بے بہرہ ماندہ

تادل صدق در حقیقت نہ شود   جان محرم اسرار طریقت نہ شود
 بگذار جوانی کہ کسے در رہ عشق   بالفن جوان پیر طریقت نہ شود
 توئی الملک من شاء۔   وے بسیار اہل علم اند کہ زبان ایشان عالم است۔ اما
 دل ایشان عالم نیست و ایشان را ہم استحقاق نظر اہل اللہ نیست۔ چنانکہ قطب العارفین
 مولانا جلال الدین رومی فرمودند رحمہم اللہ

آہ ازین رشتان کہ خوبی نمی آید از لقا   از برون شو آفتاب از درون شو کامیاب
 عالم آمان اند کہ خدا سے غرور و جل را می شناسند بہ صفات ہر او ہمچنان کہ می نمایند ہم چنان
 باشند و چنانکہ باشند نمایند۔ حضرت رسالت علیہ السلام می فرمایند کہ مرد آن است کہ
 بود او از نمود او بہتر باشد و این مشہور است کہ روزے سلطان العارفین و پیر ہاں المحققین
 سلطان بایزید بسطامی قدس سرہ بر سر یکے رسیدہ بودند کہ مخنثی خود را آراستہ است
 سلطان روزے مبارک خود را از دیگر دانیدند۔ چون آن مخنث از سلطان این حال

مشاهده کرد، گفت که اے بزرگوارِ دینِ دایه دانندهٔ راهِ یقین ماہم چنان کہ می نمایم
 بہ خلق، مستم تو نیز ہمچنان کہ می نمایم، هستی۔ بعضے از سالکان و صالحانِ راہِ حق تعلق
 گفته اند کہ عالم نیست و عارف کیست! گفتند کہ عالم آنان اند کہ گفتار ایشان بہتر از
 رفتار ایشان باشد۔ و عارفان آنان اند کہ کردار ایشان بہتر از گفتار ایشان باشد

و مراد از ہمہ علمہا علم خدا شناسی است و عمل کردن است بہ آنچه می داند۔

سخن شیطانی بود مردِ دغل   خندہ دیو است و آتش بے عمل

گر عمل یا علم تو پیوند نیست   جبہ و دستار دانشمند نیست

رد عمل یا علم اندر دست آرد   تا شوی خاصِ خدا روز شمار

و ہم از معارف حضرت امیر کلال است علیہ الرحمۃ کہ می فرمودند کہ عالم با عمل مرعوبی خود را

بہ رصائے حق سبحانہ و تعالیٰ مشرف می گرداند۔

ہر کہ او ترسد ز من شادش کنم   وز عذابِ دوزخ آزادش کنم

طاعت از بہر خدا شرکت نہ دید   یا خدا را یا اش یا عقیقی طلب

و علامتِ خدا شناسی آن است کہ از خدای عزوجل بترسد ہم بظاہر ہم بیاطن کہ اصل در ہمہ

کار با خدا ترسی است۔ چون خدا را دالتید از دہتر سید قولہ تعالیٰ: **إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ**

عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ۔ ہر کہ خدا ترس شد در بہشت می در آید۔ قولہ تعالیٰ: **ذَلِكَ بِمَنْ**

خَشِيَ اللَّهَ مِنْ۔ یعنی این بہشت کہ شنودی از آن ترسگاران است۔ پس معلوم، ہر کہ

ترسگار است ترسگاران است۔ ہر کہ ترسگاری را پیشینہ خود گرداند از ہمہ مفاسد می ترسد

د دیدار حق را می بیند - و اگر همه کتابهاے روی زمین را بخوانی و محفوظ تو باشی و چون
بدان عمل مکی کنی ترا علم بجز شرمندگی نه باشد - ه

علمی که معلمیش نه در سینه بود   درسی نه بود هرا نچه در سینه بود

صد خانه کتاب خوانی سودت نکند   آن به که کتاب خانه در سینه بود

و علم نافع آن است که آدمی را از هر چه غیر خدا هست غر و جل باز دارد و از هوا دهنوس
باطل دور دارد - ه

علمی که هم لا و نمیش به بهاند   وز درد معلمش به بهاند

یک منع به توجیه بکن نفست را   تا از همه لاسلمش به بهاند

بدانکه سلطان العارفین و برهان المحققین و مرشد السالکین خواجه عبدالخالق غجدانی رحمه الله

که وصیت کردند و گفتند که از صوفیان جاہل دور باشید که الشیطان دشمنان دین اند و راه زنا

مسلمان اند پس خواهید که در راه در آیند تا از قطان در امان باشید چنانکه حضرت

رسالت می فرمایند که الرقیق ثم الطریق - و چنانکه آن عارف نیز فرموده است به

یکے پندے دهم اے صاحب دین   یکے پند دل آویند خوش آئین

دے منشین به پہلوئے حرصیان   که جان گرگین شود از جان گرگین

نقل است که حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ خوشاد دولت و سعادت آن کسانی که

در ملازمت و خدمت حضرت رسول علیہ السلام بوده اند - و چون مسیر نہ شد یاد در خدمت

کسائے کہ ایشان در صحبت و ملازمت حضرت رسول علیہ السلام بوده اند و چون آن نیز
 میسر نہ شد بارے در صحبت تبع تابعین بودے ایشان را نیز شرف بزرگسیت بنزدیک
 حق سبحانہ و تعالیٰ۔ و چوں آن جماعت سر در نقاب کشیدہ اند در میان خلق اختلافات
 ظاہر شد و مردمان مخالف شدند و دعویٰ ہرے بے معنی پیدا کردند و خوشنشین را از ناہدان
 و عابدان می نامند اما خاصان حضرت حق سبحانہ آنان اند کہ متابعت شریعت رسول علیہ
 السلام بکنند و بر مذہب اہل سنت و جماعت زندگانی کنند و یک قدم از شریعت بیرون
 نہ ہند و اشیای خود را بہ خدمت حق وقت کنند و دلہا را از پرودہ غفلت نگاہ دارند
 و دائم الاوقات بہ تلاوت کلام اللہ مگر گذارند چنانکہ اسمائے اہل تصوف کیان بودند
 و اہل تصوف کیست و ہمچنانکہ در تعریف شیخ الطریقیت و کاشف اسرار الحقیقت خواجہ ابوبکر
 اسحاق کلابادی قدس اللہ سرہ مذکور است دازار باب یقین مشہور است۔ و اگر بہ القاب
 ہر یک مشغول می گردیم این کتاب بغایت طویل می گردد و این مسودہ تحمل آن نہ دارد۔
 اما چند کسے کہ بہ معرفت ایشان محتاجیم در آخر کتاب ذکر کردہ شود انشاء اللہ۔!
 از رائے آنکہ دور بہ آخر رسیدہ است و مردمان بہ این دنیا سے دون رغبت ایشان زیادہ
 شدہ است و این معنی در میان خلق نماندہ است و ہم نمی ماند ہم می پرسند و دوری از
 حق تعالیٰ بواسطہ بے علمی بہت چنانکہ آن سالک فرمودہ است۔

تا خانہ دل خالی زا غیار نہ بینی خلوت گہ جان در حرم یار نہ بینی

تا دقتی کہ روئے دل از دنیا و اہل دنیا بکلی نمی گردانی مقصود حقیقی روئے نمی نماید

نے یا ہر کسے را دیداری نماید نے ہر حقیر دل را رخساری نماید

و دائم الاوقات حضرت امیر علیہ الرحمۃ می فرمودند سے

تا در زنی بہر چہ داری آتش ہرگز بہ مشورہ حقیقت و راستی تو خوش

دا کثرا دقات مرا صحابہ می فرمودند کہ اگر بہ شب شاد در عبادت خمیدہ شود سچو کمان و شکم شام
پون زہ کمان باریک شود بجلال غزہ آفریدہ، کار ہرگز بہ مقصود نہ رسد تا وقتیکہ لقمہ و خرما
خود را پاک نہ دلاید تا پیروی شریعت حضرت مصطفیٰ اصلی اللہ علیہ وسلم نہ کنی بہ مقصود نہ رسید۔

کہ اصل در ہمہ کار ہا پیروی شریعت است سے

خلافت پیغمبر کسے رہ گزید کہ ہرگز بہ منزل نہ خواہد رسید

و تَبَايَا بَكَ فَطَهَّرُوْهُ نِيْرَ مَقْوِيْ اِيْنِ سَخْنِ اَسْت۔ بعضے مفسران گفتہ اند کہ مقصود از این پاک داشتن

جامہ است و بعضے گفتہ اند خلق نکو داشتن است کہ آدمی را بیچ چیز از خلق نکو نیست سے

چو عیسیٰ ہاش خندان و شاگفتہ کہ تہ باشد ترش رو سے گرفتہ

خلق نکو آدمی را بہ مقصود و بہ مراد سے کہ می رسد بہ این سبب برسد۔ از برائے آنکہ حضرت

نبی را علیہ السلام صفات بسیار بودہ است و ہمہ نکو۔ اما خداوند عالم جل ذکرہ و لا الہ غیرہ بیچ

صفت ایشان را عظیم زلفت مگر خلق ایشان را عظیم گفت۔ پس معلوم می شود کہ خلق نکو از ہمہ

نکو تر است۔

نقل است کہ روزے جماعتے از ترکستان بہ شہر بخارا آمدہ بودند و از مقامات حضرت امیر

کلال علیہ الرحمۃ با مردمان بخارا می گفتند۔ و مردمان بخارا از ایشان پرسیدند کہ شما

امیر کلال را چه می دانید که ایشان به ولایت شاهرگز نزول نه کردند. آن جماعت گفتند که حضرت امیر کلال علیه الرحمه در ولایت ما چنان مشهور اند که آن را نهایت نیست و ما همه مریدان ایشانیم و بعبت به ایشان داریم. از برای آن که هر چه گاه که ما را همه پیش آید به بخت ایشان خدا سے تعالی کفایت می گرداند. و هم چنین بسیار واقعه ها اند. و ما از ایشان سوال کردیم که اسم شریف شما چیست. ایشان چنین فرمودند که ما را امیر کلال می نامند.

و ما همه دست به دامن ایشان داریم. و مرید ایشان شده ایم و بعبت به ایشان داریم. و چندان از اوصاف حضرت امیر نقل کردند که حاضران مجلس تحمیر بماندند. و هم از حضرت امیر علیه الرحمه منقول است که در معارف خودی فرمودند که حق سبحانه و تعالی را بندگان می باشند که از شرق تا غرب عالم را در یک طرفه العین سیر می کنند چنانکه هیچ آفریده را به احوال ایشان اطلاع نمی باشد به ترکستان خود مقدار راه است.

نقل است که روزی حضرت امیر کلال علیه الرحمه بعد از گذاردن نماز جمعه از شهر بخارا متوجه بخانه خود شده بودند چون بجلا باد رسیدند دیدند در سبزه زارے که در میان فتح آباد و کلاباد است جماعتی نشسته اند و صحبت مشروع می داشتند و در میان ایشان از مقامات درویشان چند بار شنیدم. — و از ولایت و کرامات اولیاء اللہ نقل می کردند و درین جماعت امیر تمیور هم بودند و حضرت امیر کلال علیه الرحمه با جماعت خودی گذشتند. چون چشم امیر تمیور باین جماعت افتاد پرسیدند که این جماعت چه درویشانند یکے ازان میان گفت که ایشان حضرت امیر کلال اند. چون امیر تمیور داشتند فی الحال چون باد صرصر برفتند و به نزدیک

حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ آمدند۔ میر نیاز پیش آوردند چہن فرمودند کہ اے بزرگوار دین و اے راہ نامیدہ راہ لفقین توقع از کہم شما چہن در خاطر دارم کہ مرا ککے سے بہ فرماید تا سبب تسکین خاطر در و لیشان باشد۔ بعد ازان حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ فرمودند کہ سخنان در و لیشان مخفی می باشند۔ و ما را وظیفہ آن نسبت کہ خود سخنے گویم تا از روحانیت عزیزان اشارت نمی شود چہرے نمی گویم۔ چہرہ ہرگز از خود نہ گفتہ اند اما منتظر باشید و غافل مہا باشید کہ پیش کار شماروشنی عظیم می میم کہ بہ شما خواهد رسید۔ و چون حضرت سید امیر کلال علیہ الرحمۃ بخانہ خود رسیدند و در زاویہ خلوت درآمدند و بعد ازان بیرون آمدند و نماز خفتن را بہ جماعت گذاردند و بعد ازان از روحانیت مشائخ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم خیرے بہ لیشان رسید۔ زوویکے از محرمان خود را کہ شیخ منصور نام داشت و در قرمان ساکن می بود طلب کردند و گفتند زود برو و امیر تیمور را بلو کہ ہمیچ توقف نہ کنند و فی الحال متوجہ خوارزم شوند و ہمیچ چیز نظر نہ کنند اگر شستہ باشند بر خیزند و اگر استادہ باشند نشینند کہ ارواح طیبہ مشائخ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین اشارت فرمودہ اند کہ تمام مملکت را سرتاسر با شما و فرزندان شما دادہ اند۔ و چون خوارزم در تصرف شما شود متوجہ ہم فرزند شوید۔ چون شیخ منصور بہ امیر تیمور رسید دیدند کہ امیر تیمور استادہ اند و منتظر جواب بودہ اند و چون شیخ منصور این خبر را بہ تمام و کمال تقریر کردند امیر تیمور بے توقف رداں شدند و چون پارہ راہ برقتند جماعتے بیامدند۔ و گرداگرد خیمہ امیر تیمور را بگرفتند و ہر چند طلب کردند ہمیچ نیافتند و ہمیچ کس ہم نشان نداد۔ وہان بود کہ حضرت خداوند تبارک و تعالیٰ مملکت را بہ لیشان داد۔ و چون از خوارزم منظر د

منصور باز گشتند به سمرقند باز آمدند ساکن شدند۔ همان بود که کار ایشان ساعت به ساعت
وروز به روز زیادت می شد و کار او بالائی گرفت۔

تقل است که چون امیر تیمور به سمرقند ساکن شدند قاصد به بخارا به نزدیک امیر بزرگ علیه
الرحمة فرستادند که اگر حضرت امیر لطف فرمایند و بدین جانب بیایند همه لایت به قدم میور
ایشان مشرف شوند۔ و اگر عنایت فرمایند که آن چهار و یک جماعتی در تشویش به مشوند۔ قوله
تعالی ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها۔ جماعتی به این سبب در تشویش افتند
و دیگر ایشان حاکم۔ از هر نوعی که می فرمایند چنان بکنیم۔ و چون این قاصد به نزدیک حضرت
امیر کلال علیه الرحمة رسید حضرت امیر عذر در میان آوردند و فرمودند که به عا مشغولیم ما را و نظیفه
آن نیست که جاس بر ویم۔ و یکی از فرزندان ایشان که نام ایشان امیر عمر بود ایشان را به طریق
عذر خواهی روان ساختند به نزدیک امیر تیمور و فرمودند که اے فرزند امیر تیمور را بگوئید۔ اگر
می خواهید که شمار در راه القدر تعالی جائے باشد زینهار تقوی و عدل را شعار رزگاران گردانید
و دیگر آنکه در و ایشان دائم الاوقات به دعای مومنان مشغول می باشند اگر به دنیا میل کنند
دعای ایشان در حجاب می ماند۔ و چون امیر عمر را این وصیت ها بگردند و بعد از آن روان
ساختند۔ و چون به نزدیک امیر تیمور رسیدند چند روز امیر تیمور ایشان را توقف فرمودند
و بعد از آن امیر عمر اجازت طلبیدند۔ امیر تیمور به طریق نیاز مندی فرمودند که تمام ولایت
بخارا نیاز ایشان باشد۔ امیر عمر فرمودند که اجازت نیست۔ و بعد از آن امیر فرمودند
که همان شهر بخارا نیز قبول فرمایند امیر عمر فرمودند که اجازت نیست۔ امیر فرمودند که

بارے ہمان قریہ کہ شمار انجا ساکنید ہم قبول بکنید ہم قبول نہ کردند۔ بعد ازاں امیر فرمودند کہ ماچہ فرستیم کہ لایق و مناسب المیشان باشد و ما را در ان حضرت قریبے باشد۔ چون امیر تیمور این سخن را در میان آوردند امیر عمر فرمودند کہ حضرت والدہ ما این سخن کرده اند شمارا کہ اگر می خواهید کہ در دل اہل اللہ جاے باشد المیشان تقوی و عدل را شعار روزگار خود گردانند کہ سبب قریب حق سبحانہ و تعالیٰ ہمین است مقبول ہمہ دہا گردند۔

قدر دنیاے ندارد کہ برو دست بزند
 باوجود عدش را عجم بیودہ خوردند
 نظر آہنا کہ نہ کردند بدین مشیت خاک
 حق القصات توان داد کہ صاحب نظر اند
 مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَ مَا طَغَى مَقُولُ ہمین معنی است۔ و در حدیث حضرت رسالت صلی اللہ علیہ
 و سلم آدہ است۔ فقرار است پیشتر از اغتیا و تیر و ز آل جہاں بہ بہشت در آیند۔ و نیم روز
 آن جہاں پنج ہزار سال این جہاں می باشند بہ اعتبار روز ہاے این دنیا پس درویش
 می باید کہ درین معنی تامل فرماید و باد دنیا و اہل دنیا مغزور نہ شود کہ سبب بعد حق است۔

نقل است روزے امیر تیمور با شیخ شمس الدین کلال کشتی علیہ الرحمہ یک شبے بہ دیدن
 حضرت امیر کلال علیہ الرحمہ آمدند و در راہ یکے مردے گو سفندے گرفتہ آن ہم یہ دیدن حضرت
 امیر کلال می آمد چون بہ نزدیک آن دہ رسیدند ہیچ کس نمی یافتند کہ المیشان را بہ منزل امیر
 برد کہ ناگاہ حضرت امیر آمدند المیشان را گرفتہ بخانہ آوردند و چون دانستند کہ حضرت امیر
 المیشان بودند در قدمہاے المیشان افتادند و فرمودند کہ اے مخدوم مخدور فرمائید
 کہ نہ و استیم۔ حضرت امیر فرمودند کہ اے برادر کسے کہ متوجہ درویشی شتوہ او را غلط نمی کند

پس آن مرد گو سفند را در پیش حضرت امیر علیہ الرحمہ بکبشید۔ گو سفند از دست آن مرد میرید
 در وان شد۔ آن مرد نیز روان شد۔ حضرت امیر فرمودند کہ اے برادر شمانوشتن را تشویش
 نہ دہید کہ او خود می آید۔ ہمیں شیخ شمس الدین دامیر تیمور و این مرد در جماعت خانہ تمام
 نشستہ بودند کہ گو سفند در جماعت خانہ در آمد و سر بر زمین نہاد۔ بعد از ان امیر
 بفرمودند تا گو سفند را بکبشند و از جہت ایشان دعوت ساختند۔ بعد از ان حضرت
 امیر کللال علیہ الرحمہ فرمودند کہ اے شیخ شمس الدین ہر کہ کار حق تعالی را چنان کند کہ کسی نہ
 حق سبحانہ و تعالیٰ ہمہ کارہائے او را چنان کفایت گرداند کہ دستے در میان نہ باشد و بیح
 کس نہ داند۔ چون شیخ شمس الدین دامیر تیمور این حال را بدیدند و مشاہدہ کردند بکمال
 ایشان محترف شدند۔ آن زمان دست در دامن امیر زدند و امیر ایشان را بہ فرزندگی
 قبول کردند و در ہاں ساعت ایشان را بشارت و اجازت بفرمودند و امیر تیمور را
 بہ شیخ شمس الدین سفارش نمودند و فرمودند تربیت از تیمور دریغ نہ دارید و بہ ہاں
 بنگاہداشت نفس امیر تیمور بہ مرتبہ رسید کہ آن را نہایت نہ بودہ ۔

نقل بہت کہ روزے حضرت امیر کللال بہ مسجد جامع بخارا برقتند بہ اصحاب خود۔ شخصی
 بر سر زراعت خود با غلام خود کارے می کرد۔ آن غلام گفت کہ اے خواجہ اینا چہ مردمانند
 کہ می آیند۔ خواجہ گفت اینا مفتن خوارانند۔ چون آن شخص با غلام خود این سخن گفت حضرت
 امیر علیہ الرحمہ فرمودند کہ اے یاران حضرت خواجہ عبدالخالق عجد دانی فرمودہ اند کہ
 ہر کہ در ویشان را نظر کند بہ چشم حقارت تا کرکین نہ شود از دنیا نہ رود۔ یاران ہمہ متحیر

شدند کہ چہ بود بر زبان مبارک ایشان گذشت۔ اما ایشانان ازین واقف نہ بودند
 و چون از مسجد جامع باز گشتند و بہمان جا رسیدند آن شخص را آتش درون افتادہ بود و بہ پیچ
 و جہ تحمل نہ داشت۔ چون چشم برابر افتادہ است کہ بدگفتہ است۔ آن مرد گفت مرا بہ نزدیک امیر برید
 کہ من بدگفتہ ام۔ چون بہ نزدیک امیر آوردند۔ امیر فرمودند کہ اے عزیزان این تیر کاری خوردہ است
 علاج پذیر نیست اورا بخانہ باز گردانید۔ ہنوز بخانہ نہ رسیدہ بود کہ ازین عالم نقل کرد۔ زنتار
 ازین قوم گریزان می باش۔ صد سر برند کہ در میان دست نہ بود۔ آسے ہر کہ اہل اللہ را دست
 می دہد بواسطہ آن است کہ دست از دنیا کوتاہ کردہ اند و روے ازوپاک گردانیدہ اند۔

نقل است کہ روزے خواجہ بہار الدین در پیش پادشاہ قضاں سلطان بہ جلادی مشغول
 می بودند۔ مردے را بہ تہمت گناہے گرفتند۔ و پیش پادشاہ قضاں سلطان حاضر گردانیدند
 .... قضاں سلطان بہ کشتن حکم فرمودند۔ خواجہ بہار الدین اورا بہ قصاص گماہ آوردند اورا
 بنشانیدہ تیغ بر کشیدند و صلوات فرستادہ شمشیر بر گردن آن مرد زدند شمشیر کارے نہ کرد۔
 بار دوم زدند تیغ کار نہ کرد۔ بار سوم خواجہ در قہر گشتہ بغیرت تمام شمشیر زدند ہم نہ برید۔
 دلے خواجہ بہار الدین واقف شدند کہ ہر گاہے شمشیر می راندند میر لبان آدمی جنبیدند
 ۔ بعد از ان خواجہ گفتند کہ بغزت ہاے خدا کہ ہمہ مخلوقات در قبضہ قدرت اوست
 بیا و بگو تو چہ می خوانی کہ شمشیر بر تو کارے نمی کند۔ آن مرد گفت کہ من شیخ خود را یاد می کنم
 پرسیدند کہ شیخ شما کیست گفتہ کہ شیخ من امیر کلال است علیہ الرحمۃ۔ و خواجہ بہار الدین
 شنودہ بودند حضرت امیر کلال را۔ چون این حال را مشاہدہ کردند شمشیر از دست

یا مذاختہ روئے حضرت امیر آوردند و گفتند باید که چون مرا ہمیں دولت رو نماید
چرا باید که در خدمت امین جنین مردے نہ باشم و بدین کار مشغول نہ شوم۔ کسے کہ مرید خود را
در زیر شمشیر نگاہ دارد و از گرم و عنایت خداوندی، پیچ عجیب و غریب نہ باشد کہ حقیقی اذ آتش
دوزخ نگاه دارد۔

مردان خدا خدا نہ باشند   لیکن ز خدا جدا نہ باشند

و یقین بدانید کہ پیچ کارے بے امر خدا تعالیٰ کفایت نمی شود۔ چنانچه اگر تار موئیسیت
بے امر او کنده نمی شود۔ و سبب آمدن حضرت خواجہ بہاء الدین آن بود کہ بہ حضرت امیر
علیہ الرحمۃ آمدند و دست در دامن امیر زدہ از مردان راہ خدا غرور جل گشتند۔

نقل است کہ روزے حضرت خواجہ بہاء الدین کہ یکے از اصحاب حضرت امیر بودند و
بہ دیدن حضرت امیر کلان علیہ الرحمۃ آمدہ بودند۔ حضرت امیر در قریہ خواجہ مبارک بودند۔
و امیر در خمدان جہ بہ آتش کردند مشغول بودند۔ خواجہ بہاء الدین رسیدند۔ حضرت امیر
علیہ الرحمۃ گفتند کہ اے فرزند بہاء الدین نیک آمدی در محل آمدی۔ و چوب در دست
خواجہ نہادند و بہ آتش کردن مشغول ساختند۔ ہوا بغایت گرم بود۔ و حضرت خواجہ یک
پوستینے بودہ کہ دروے جا لوزان بسیار شدہ بودند۔ چون نفس آتش بہ ایشان رسید ایشان
در حرکت آمدند و خواجہ را در اضطراب می داشتند۔ خواجہ را طاقت نہاد۔ تا این پولی
را از خود بیرون کردند و در آتش بنیادختند۔ چون از خواجہ آن عمل درو بود آمد حضرت
امیر علیہ الرحمۃ آنگاہ شدہ فی الحال بیرون آمدند و عتاب کردند۔ خواجہ فرمودند کہ

بدکردم شما عفو فرمائید۔ حضرت امیر فرمودند کہ در آسے و پوستان خود را بیرون آر۔ خواہ
 بہار الدین فرمودند کہ اسے مخدوم اگر این پوستان از سنگ آہن بودے بگداستے۔ بعد
 ازان حضرت امیر فرمودند کہ اسے بہار الدین تہ دانستہ چیزے کہ بر ظاہر درویشان سالما
 بودہ باشد در آتش شوق محبت حق سوختہ یا شد این آتش را چہ زہرہ آن باشد کہ دی
 بسوزد از برائے آنکہ ع

سوختہ از بس کہ بریاں کے شود مثل کباب

اسے بہار الدین اگر بہ خودی خود در آمدی پیر سیدی و چون می در آمد پیرس۔ و چون خواہ
 نظر کردند پوستان خود سالم دیدند۔ امیر فرمودند در آمدن دیگرست و در آوردن دیگر۔
 بعد ازان خواہ بہار الدین خداے را یاد کردند و قدم در آتش خمدان نهادند و پوستان
 را سالم بیرون آوردند چنانچہ یک تار موند سوختہ بود۔ بعد ازان حضرت امیر فرمودند کہ آ
 بہار الدین چیزے کہ بر ظاہر درویشان می باشد آتش دنیا دے را نمی تواند سوخت۔ کہ
 کہ در دل درویشان خود را جاے سازد اگر آتش دوزخ نہ سوزد از گرم و عنایت حق سبحانہ
 و تعالیٰ غریب عجیب نہ باشد۔

نقل است کہ روزے حضرت سید امیر کلال علیہ الرحمۃ در قرنیہ خواہ مبارک بودند و
 خواہ بہار الدین در خدمت و ملازمت امیر می بودند و ناگاہ در خاطر خواہ چنین آمد کہ
 ایچ کس نزدیک حضرت امیر علیہ الرحمہ نزدیک تر از من نیست کہ بناگاہ در همان ساعت
 یک مردے گو سفندے عظیم نیاز مندی کرد و پیش حضرت امیر کشید۔ خواہ را در خاطر آمد کہ

کاشکے خدمت مولانا عارت بودند کہ تا این گو سفند را بریان ساختندے۔ چون خواجہ را
 این سخن در خاطر بگذشت حضرت امیر فرمودند کہ اے بہاء الدین بر خرید و مولانا عارت بگوئید
 تا بیاید۔ خواجہ فرمودند کہ اے مخدوم مادر ولایت نسبت و مولانا در ولایت کر مینہ چون بگویم
 حضرت امیر فرمودند کہ ترا بر فتنہ پیچ حاجت نصیحت۔ بیرون شوید و آہستہ بگوئید یا مولانا عارت۔
 خواجہ بیرون شدند و آہستہ سہ بار گفتمند یا مولانا عارت۔ ہنوز در خانہ نشستہ بودند کہ
 مولانا عارت سلام کردند و در آمدند و فرمودند کہ اے بہاء الدین حضرت امیر کے گفتہ بودند
 کہ سہ بار بگوئے ہمان یک بار سپندیدہ نہ بود۔ شماسہ بار چہا فرمودید و شمامی خواہید کہ مرا
 بہ عالم آشکارا سازید۔ و چون خواجہ بہاء الدین این حال را مشاہدہ کردند حضرت امیر
 فرمودند کہ اے بہاء الدین دیدی کہ از تو ہم نزدیک تر آن بودہ اند۔ زہنہا را اے یاران
 گمان بہ را بر خود راہ نہ دہید و نظر بر خود و کار خود مکنید کہ پیچ چیز آدمی را از خود بینی بدتر نمی باشد۔
 بردار ز پیش پردہ خود بینی
 باشد کہ بدین سان بہ گئی خود بینی
 ابلیس منزلے خود بہ خود بینی دید
 تو نیز مکن اگر کنی خود بینی
نقل است کہ روزے حضرت خواجہ فرمودند کہ اے عزیز دوستی ما بر شما زیادہ باشد یا دوستی
 شما بر ما۔ آن عزیز فرمود کہ دوستی من زیادہ تر بہت بر شما۔ خواجہ فرمودند دوستی شما چہ مقدور
 است۔ آن عزیز فرمود کہ دوستی من آن مقدار بہت کہ اگر مرا می گوئید کہ فی الحال می باید مرد
 من بمیرم۔ خواجہ فرمودند کہ پس بمرید۔ آن عزیز افتاد و جان بحق تسلیم کرد۔ پس خواجہ
 چون این حال را مشاہدہ کردند متحیر بماندند۔ خواجہ اندرین اندیشہ بودند کہ ناگاہ آوازے

شہودند کہ ترا بہ نزدیک امیر کلال می باید رفت تا این مشکل تو کفایت شود۔ چون ندا بہ سہج
خواجہ رسید فی الحال دامن در چیدند و چون باد صرصر بہ نزدیک امیر آمدند حضرت امیر علیہ السلام
فرمودند کہ اے بہار الدین تا نہ گفتندتہ فیامدی الحال محل توقف نیست بر خرید و ہم چنانکہ
آمدید باز برگردید و بگوئید کہ زندہ شو۔ بہ فرمان خداے غرض زندہ شود۔ چون خواجہ نزدیک
آن عزیز رسیدند دیدند کہ آما سیدہ است و چون ہوا تموز بود۔ پس خواجہ بہ نفس حضرت امیر
علیہ السلام گفتند کہ زندہ شو۔ آن مرد فی الحال زندہ شد و برخواست بہ فرمان خداے غرض
وسلام کرد۔

چو آمرزگارش فریدون بود   ازان بے ہتر بے ہتر چون بود
آرے ہر کہ کارے از خود کند جز شرمندگی و پریشانی نمی بیند۔ کار آن می باشد کہ از دست
مردے کند یا بہ اشارت مردے کند تا کار او مردانہ باشد و او را ازان کار ہیچ بخش خاطر
نہ باشد نہ درد نیانہ در آخرت ۔

لقل است کہ حضرت امیر علیہ السلام ہر چہ روز بڈے صحبت بہ آدمیان داشتندے و
چون شام در دست آمدے صحبت بہ مردمان غیب داشتندے و ازین حال ہیچ کس را
اطلاعی نہ بود۔ وقتے یکے از اصحاب ذوق آن شد کہ چون شب خلوت می شود بہ حضرت
ایشان بروم تا باشد کہ امیر در حق من نظرے فرمایند و مرا کالے بفرمایند۔ چون شب
در آمد بہ صحبت امیر آمد و دید کہ جماعتے انبوه در جماعت خانہ امیر نشستہ اند چنانکہ ہیچ جا
در آمدن نہ بود۔ ساعتے نشست و ہر فرد انگندہ دید کہ ہیچ آوازے نمی آید۔ آن مرد نیز

سر فرو افکنده ساعتی توقف فرمود و چون برداشت دید که هیچ کس نصیحت و حضرت امیر تنها
 نشسته اند۔ بعد ازان حضرت امیر فرمودند کہ اکنون سر ترا مرده باد آنچه کہ مقصود بود بہ تو
 رسید ولیکن زہارا این سخن را با کسے در میان نیاری۔ آن عزیز می گوید کہ من از امیر علیہ الرحمۃ
 پرسیدم کہ اے مخدوم اینا کیا نند کہ در خدمت شما بودند کہ من اینہارا بیچ نہ دیدہ بودم حضرت
 امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ اینہا مردان غیب بودند۔ از وقتے کہ حضرت خواجہ کلان خواجہ عبید الحالی
 عجدوانی بودہ اند و چون خواجہ از دار فناء رحلت تمعدند بمراتب ملازمت می نمایند۔ ان کسانے
 کہ در ظاہر و باطن در خدمت حق تعالی می باشند و در متابعت شریعت مصطفیٰ علیہ الصلوٰۃ
 والسلام می باشند و بہ رخصت عمل نہ کنند کہ ایشان از اصحاب رخصت دور اند کہ بہ رخصت
 عمل کردن کار ضعیفان است۔ و چنانکہ شما بدین نوع عمل می فرمائید شما نیز از صحبت ایشان ^{بند} خواہید
 نقل است کہ روزے امیر کلان علیہ الرحمۃ از موضع خواجہ مبارک بطرت بخارا روان شدہ
 بودند از قضا گذر ایشان بہ موضع حامی افتاد و دران جا مردمان آن موضع و بعضے از اطراف
 جوانب جمع شدہ بودند۔ چون آن جماعت خبر یافتند کہ حضرت امیر می آیند ہمہ مردمان
 بہ استقبال امیر بیرون رفتند۔ دران مجمع شیخے بود کہ بہ سبب آن مردان جماعت جمع شدہ بود
 و چون آن مردمان امیر را بدیدند چندانی ذوق دران مردم پیدا شد کہ بہ آن عزیز دیگر رخصت
 عیشین نماند و خاطر آن شیخ بے درالم شد۔ چون آن شیخ این حال را مشاہدہ کرد بان خود گفت
 کہ حالا کارے یکم تا اعتقاد ایشان از امیر برود۔ چون نزدیک بخانہ دباغی رسیدند آن
 شیخ با مردم بیرون شد و امیر را در بافت۔ و چون امیر بخانہ درآمدند آن شیخ بہ غضب یک نظر

یہ مرکب امیر کرد درہمان زمان بقیہ تار۔ یکے از خادمان امیر گفت بروم دامیر را آگاہ گردانم
کہ مرکب را احوال چنین شد۔ چون دران خانہ در آمدم می خواستم کہ بگویم امیر فرمودند زود
بیرون شو کہ محل باشنیدن نیست۔ چون بہ نزدیک مرکب رسیدند مرکب را از پائے مہارک خود
اشارت کردند زود بر خیز بہ فرمان خدای عزوجل۔ مرکب بانگ بکرد و برخاست۔ و حضرت
امیر سوار شدند و در دے بمنزل آوردند و مردمان بہ بدرقہ امیر آمدند۔ حضرت امیر فرمودند
کہ اے یاران زود برگردید کہ پیر شیخ شمارا کالے ازین مہم ترک مرکب مارا واقع شدہ بود
پیش آمد۔ و از قضا آن شیخ را یک پیر خوب روے بود در زیبا بی آن پیر بیچ حدے نہ بود۔ چون
آن مردمان بہ نزدیک شیخ رسیدند دیدند کہ پیر شیخ بہ پہلے شیخ نشستہ است و شیخ چنان
بہ معرفت در آمدہ است کہ بیچ حدے نمی باشد و بنا گاہ بر کار امیر اعتراض کردند ہمان زمان
آن پیر نعرہ برد و بقیہ تار و شکم او چنان دم بیاورد و ہم چنانے کہ بطریقید۔ اکثر آن مردم را
بہیوشی اثر کرد۔ و چون آن شیخ را این مشاہدہ کردند ہمہ بہ نزدیک امیر آمدند و در قدمہا
ایشان افتادند۔ حضرت امیر فرمودند کہ شما این حال را از ما مدانید این را از انفس خواجہ کلان
خواجہ عبدالغنی غجدوانی رحمۃ اللہ علیہ دانید کہ ایشان چنین فرمودہ اند کہ چون مردمان را
وقت سوختن می شود بر دیوار این طائفہ می مانند۔ و چون یکے را می در اندازند بہ درویشان
نامی نہ می آرند۔ اکنون شمارا می باید رفت و بہ تہیز و تکفین آن پیر مشغول می باید شد۔
تیرے کہ از کمان بیرون شد اورا نمی توان برگردانید۔

نقل است روزے خواجہ بہار الدین را در خاطر چنین گذشت کہ مدتے مدیدہ است کہ

در ملازمت امیر کارے می کنم و حالانکہ از ماہم بسیار کار دو جو د آمدہ بہت۔ و چون بخاطر خواہ
 این سخن در گذشت حضرت امیر فرمودند کہ خواجہ بہار الدین را زود بر خیز و رو بہ شہر بخارا آر کہ آنجا
 کار ہم واقع شدہ۔ و حضرت امیر ہم روان شدند و خواجہ را فرمودند کہ شمارا بہ شہر می باید رفت۔
 چون خواجہ پیش آمدند نزدیک فتح آباد رسیدند و دیدند کہ تمام ارواح مشائخ بخارا را رحمۃ
 اللہ علیہم اجمعین ہمہ سوارہ می آیند۔ چون خواجہ بہار الدین این جمع را بدیدند زود فرود
 آمدند و این جمع را تعظیم و سلام کردند۔ خواجہ از ایشان سوال کردند کہ اے عزیزان شما
 بدین نوع بہ کجای روید۔ ایشان گفتند ما بہ استقبال حضرت امیر کلان می رویم کہ ایشان
 می آید کہ ناگاہ حضرت امیر در رسیدند۔ و تمام ارواح فرود آمدند و حضرت امیر ہمان
 نوع سوارہ بودند و زملنے بہ ارواح صحبت داشتند و بہمان زمان مراجعت نمودند۔
 بعد از آن خواجہ بہار الدین فرمودند کہ اے محمد و م سبب آمدن شما بدین جا نگاہ چہ بود۔
 کہ من نہ دانستم۔ امیر فرمودند کہ اے بہار الدین راست می گوئی کہ اگر تو خود را می دانستی بہ خود
 و بہ کار خود نظر نہ می کردی۔ ما از براے آن آمدہ بودیم کہ شما دیگر بارہ نظر نہ کنید و منور شمارا
 بسیار کاری باید کرد کہ ارواح طیبہ مشائخ بہ تعظیم شما بیرون آیند نہ شما بہ تعظیم ایشان۔ اگر چہ
 تعظیم بر ہمہ ہا واجب است۔

این دیدہ پوش تادلت دید شود زان دیدہ جان دیگرے دید شود

ز ہماراے بہار الدین می خواہم کہ دگر بارہ بدان چستی کہ بخود نظری کردید آن چشم را ازین
 بعد بسته دارید کہ بکشتانیدن نیک نمی باشد۔ چون خواجہ این حال را مشاہدہ کردند توبہ

میں ہونے والے امر دین راہ حق تعالیٰ شکر مند۔

نقل بہت کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ بجانہ یکے از یاران خود رفتہ بودند تصلاً را
 آن مرد بجانہ نہ بود۔ بہ شکار رفتہ بود۔ قاصد بہ نزدیک آن مرد فرستادند کہ حضرت امیر بجانہ تو
 آمدہ اند۔ آن عزیز شرمندہ گشت کہ بشکار آمدم و بیچ نہ گرفتم۔ درین اندیشہ بود کہ بزاگاہ
 دومی آمدند و در تہ یکے پنج پارہ در آمدند و خفتند۔ چون آن مرد مرغان را بدید شادمان
 گردید۔ بیامد و آن دومی را بگرفت و بجانہ آمد۔ ہر دو مرغ را بہ نزد حضرت امیر بکشید۔
 بعد ازان حضرت فرمودند کہ اے عزیز اگر دو مرغ در زیر آن پنج پارہ نمی در آمدند چہ چارہ
 می کردی۔ اما اے یاران ما شہادتستہ و آگاہ یا شید کہ ما را مقصود آن بہت کہ حق
 سبحانہ و تعالیٰ شما ہارا ہم در دنیا وہم در آخرت از شرمندگی بگاہ داد و ^{بفضل} ^{الہ} ^{کریم} خود الشار
نقل بہت کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ را ذوق آن شد کہ بموضع قرمان بروند
 شیخ ابراہیم قرمانی در آنجا بودند۔ چون برسیدند حضرت امیر شیخ ابراہیم را فرمودند کہ
 اے شیخ ابراہیم از برائے ما گوشت حلال پیدا می باید کرد۔ شیخ فرمودند کہ اے مخدوم گوشت
 حلال از کجا پیدا سازم کہ گوشت حلال کم یافت پیدا می شود۔ حضرت امیر علیہ الرحمۃ مر شیخ
 ابراہیم را فرمودند کہ شما اندرین جنگل می باید در آمد و مرغان را طلب باید کرد تا نزدیک
 آیند از آنجملہ یک چندے را بگیرید و بیارید کہ گوشت حلال این است۔ بعد ازان شیخ ابراہیم
 برخاستند و بیرون رفتند و در جنگل در آمدند۔ مرغان را طلب کردند از جنگل بہ نزدیک شیخ
 جمع شدند ازان جملہ یک چندے را بگرفتند و بہ نزد حضرت امیر آوردند۔ و دیگر بہ بہان

اجازت و اشارت ہر بار سے کہ بجنگل می در آمدند مرغان را طلب می کردند تمام مرغان
بہ نزدیک شیخ جمع می شدند بہمان نفس حضرت امیر علیہ الرحمۃ۔

نقل است کہ روز سے ائمہ بخارا را اتفاق آن شد کہ زیارت حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ
بیابند و ہر یکے در خاطر خود چیزے قرار کردہ بودند کہ اگر حضرت امیر کلال را ولایتے باشد
پیش ہر یک از ما قانے بچتہ گذارند و ہر یک از نوکران مارا مرغابی - خاوند شاہ گستانی
کردہ گفتند کہ آن قانے کہ پیش من بگذارند بر بالائے آن کار دے می باید کہ باشد
تا من بہ آن کار و پارہ سازم و بخورم۔ درہمان ساعت حضرت سید امیر حمزہ قانہ بسیار
د مرغ بسیار آوردہ بودند بہ نزدیک حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ و حضرت امیر حمزہ را بے
دعائے خیر کردند و گفتند کہ ائمہ بخارا می آیند و آنچه در خاطر ایشان گذشتہ است شما آورد
ہمان زمان آنہارا بچتند و منظر اکابر بودند۔ چون اکابر آمدند در جماعت خانہ امیر
قرار گرفتند۔ حضرت امیر حمزہ را فرمودند کہ شمارا در پیش آن عزیزان سفرہ می باید انداخت
و خدمت اکابر شمارا می باید کرد کہ تا بنظر عزیزان شما مشرت شوید و چون بہ نزدیک خاوند شاہ
برسید این کار در برابر بالائے قانہ ہنید کہ تا بہ این کار و پارہ سازند و بخورند کہ ایشان از ما
ہم چنین خواستہ اند۔ چون این قانہ ان قسمت کردہ شد چہ اکابران متحیر ماندند و بکمال حان
ایشان معترف شدند و خاوند شاہ کار در برابر گرفت می خواست کہ قانہ را پارہ کند چنانکہ
بر دست ایشان رسید کہ آن را نہایت نہ بود و خون بہ ہیچ وجہ بند نمی شد کہ بنا گاہ حضرت
امیر درآمدند و فرمودند کہ اسے کول بدر کسے درو ایشان را بکار دہرگز کسے امتحان نہ کند

و بہمان نفس لقب کو لے کر ایشان قرار گرفت۔ بعد ازاں حضرت امیر فرمودند کہ اے عزیزان
شما این معنی را از من ندانید کہ این قازان را امیر حمزہ گرفتہ است و بہ نزدیک شما آوردہ است
تا شما در بارہ او نظر فرمائید چرا کہ اکابر طریقت را سنت این بودہ است کہ ہر چہ بہتر است
از غیر می دانند و خود را در میان نمی دیدند۔ و ہر چہ بد می بودہ است از خود می دیدہ اند۔

عیب است بزرگ بر کشیدن خود را در جملہ خلق بر گزیدن خود را

از مردمک دیدہ بیاید آہ و خست دیدن ہمہ کس و ندیدن خود را

و درین زمانہ ما قصہ بر عکس واقع شدہ است و مردان رامی گویند کہ بنیای عیب خود باشند۔

و حضرت امیر فرمودند کہ اے عزیزان شما بدانید کہ بعد از ظہور ما این خانہ را دولت خواہد بود

و در ہمان مجلس نظر کلی در حق ایشان فرمودند

دولت ہمہ از خدا بے چون آید تا در حق ہر بندہ نظر چون آید

آن را کہ خدا دد دلتم خواہد داد ناگاہ ز سنگ خارا بگردن آید

تقل است کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ با جماعتی از مریدان خود در جماعت خانہ

نشستہ بودند کہ یک جوان نے خوب روکا از در آمد سلام نہ کرد و نشست و بیخ سخن ہم از و

صادر نہ شد و حضرت امیر ہم چیز نہ گفتند

تو با ہمہ آشکار و چشم ہمہ کور تو با ہمہ در حدیث و گوش ہمہ کور

و بعد زمانے امیر سر بر آوردند و گفتند کہ تمام شد۔ آن جوان مرد فرمود یکے کا واک ماندہ

بود آن ہم تمام شد و اندکے توقف کرد و بیرون شد چون از در خانہ بیرون شد فی الحال

اور ابگر گفتند و گفتند اے جو انمرد از شما ما کارے دیدیم کہ چون بہ نزدیک امیر در آمدید چہ اسلام نہ کر دید و ایچ سخن ہم نہ گفتید بجز یک کاواک ماندہ بود آن تمام شد و چون بیرون آمدید ایچ اجازت نہ طلبیدید و این نوع از شمالا لائق نہ دیدم و می باید کہ ما بدریم کہ شما از کجا آمدید و کجا آمدہ اید۔ آن جو انمرد گفت من از ولایت روم و دینہ روز حضرت امیر مارا فرمودہ بودند کہ چون مسجد تمام شود فردا مارا خبر کنید۔ چند روز بعد کہ حضرت امیر لعلجارت مسجد مشغول بودند۔ بعد از ان مردمان گفتند کہ چون بہت کہ حضرت امیر بہ ولایت روم بہ ظاہر نہ رفتہ اند۔ آن مرد گفت ما ہمہ مریدان الیشانیم و بحیث بہ الیشان داریم و ہر روز در قدم الیشان نمازی گذاریم بعد از ان گفتند پس شما چون در جماعت خانہ در آمدید چہ اسلام نہ کر دید و چون ہاڑ گشتید چہ اجازت نہ طلبیدید۔ آن جو انمرد گفت کہ ما سلام بدل می گویم و بدل می شنوم و ما را احتیاج بہ زبان نمی باشد و آن مرد گفت کہ ما را در ان ولایت ہر مہمے کہ پیش آید ہمان زمانہ حضرت امیر می آیند و ہمہ را کفایت می گردانند و الیشان در ولایت ما مشہور تر اند از ولایت شما قدر و مرتبہ حضرت امیر را مردمان آنجا بہتری دانند۔

دلی و الی ملک دلاست میر کلال
دلی بہت سالک مجذوب قطب عالم
یعین کہ داد دہ اولیا است میر کلال
مقرر ازلی بادشاہت میر کلال

نقل است کہ روزے یک مردے بھرت امیر علیہ الرحمۃ آمد و در خواست کرد کہ لے مخدوم می خواہم کہ قدم مبارک شما بہ کلبہ این فقیر حقیر در آید کہ تا بہ برکت قدم شما کلبہ فقر من منور گردد کہ گفتہ اند

ہر جا قدم اہل سعادت درون شود آید صفا و درد و کدورت برون شود
 و من بہ اجازت شما طعام مہیا خواہم ساخت۔ امیر فرمودند بروید و چون مہیا شود آن
 زمان بہ منیم۔ آن مرد رفت مدت سہ شبانہ روز از ہر نوع طعام آراست۔ بعد ازان آمد
 تا امیر و اصحاب را بہر د۔ حضرت فرمودند کہ اولاً بروید این درویشان مارا سیر سازید و بعد
 ازان بیامید تا بہ منیم۔ آن مرد گفت کہ اسے مخدوم طعام چندائے پختہ ایم کہ اگر ہم چہین صد
 درویش بردند تو اند کہ عشرے از عشرات را بخورند۔ امیر فرمودند کہ بارے شما بروید و
 ایشان را نیک سیر سازید۔ آن مرد بخدمت مولانا عارف آمد و ایشان را در ان خانہ کہ
 طعام بودہ در آورد و ایشان بخوردن مشغول شدند چنانکہ در یک زمان تمام دغوتہا
 خوردہ شد و اسیج نامند۔ آن مرد خداوند تمام متحیر بماند و نظر بہ شکم مولانا می کرد و بیج
 ذرہ فریہ تر نہ شدہ بود۔ مولانا فرمودند کہ چو دیگر طعام نمی آرید۔ آن مرد فرمود کہ من ہر چہ
 پختہ بودم ہمہ این بود کہ شما خوردہ اید دیگر چیزے نامندہ است۔ پس مولانا برخواستند و
 و بدان مرد بہ نزدیک حضرت امیر آمد و آن مرد از شرمندگی در پای گاہ بالیستاد و سر بالا
 نہ می توانست کرد۔ حضرت امیر علیہ الرحمہ فرمودند کہ اسے غریزہ شما شادمان باشید کہ خدا
 غرور حل آن ہمہ طعامہاے شمارا لوزگر دانیدہ است و لوز گشتہ بہت سہ

ز خود بینی حذر کن گر بہ بینی	دور بینی اگر خود را نہ بینی
یک رہ نیست این دعویٰ ہستی	بدان از حق پرستی خود پرستی
چو مردان باش اگر مردِ خدائی	رہا کن زرق سالوس و ریائی

نقل است کہ حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ مرا میر حمزہ را فرمودند کہ اول بصید مرغان مشغول باش

بعد از آن بصید دلمای عزیزان - روزی حضرت امیر حمزہ دام نہادہ بودند و دانہ انداختہ

و ہر چند جہدی کردند پیچ مرغی بدام ایشان در نمی آمد - بعد از آن بہ نزد حضرت امیر بزرگ رفتند

و گفتند کہ اے مخدوم دانہ انداختہ و دام نہادہ ایم پیچ مرغی بدام ما در نمی آید - و منی دام

کہ سبب چیست حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند سبب آن است کہ درکانہ غافل نشینید و دام

بے یاد حق تعالی می ماند - و می باید کہ شما از وی پیچ و جہ غافل نباشید و بے یاد او دام نہ مانند

و خود را بہ تمام یاد حق سبحانہ و تعالی در دہید تا شمارا اُنچہ در خاطر باشد در دام شما در آید

دلا ہوارہ تسلیم در رضا باش   بہر جائے کہ باشی با خدا یاس

خدا را دان خدا را ہو بہر حال   بدان تو یاد او باز نہ در مال

ترا کو از دو گیتی برگزید است   ہم آخر بہر کار سے آفرید است

و چون این امور اقدام نمودند کار ایشان بدرجہ رسید کہ آزا غایت و نہایت نہ بود

و دیگر بدان ہم محتاج نہ بودند - و اُنچہ ایشان در خاطر می گذشت همان بدام ایشان در می آمد

و ہم چنانکہ حضرت رسالت سلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند مَنْ كَانَ بِاللَّهِ كَانِ اللَّهُ لَهُ

صَدَقَ رَسُوْلُ اللّٰهِ الْمَلِيْكُ الْعَلِيِّ الْعَلَامُ .

نقل است کہ روزی جماعتی از مریدان حضرت امیر در ولایت کرمنیہ بودند و از بازار

زل رباط می آمدند - ہر کسے از مرشد خویش سخن نقل می کرد و ہر کسے مرشد خود را

تعریف می کرد - مردی از مریدان حضرت امیر کلاا ^{در سید} یہ الرحمۃ گفت شما خود ہر چہ می گوئید

نیک می گویند و لیکن بیچ کس به مرتبه و منزلت به حضرت سید امیر کلال نمی رسد که ایشان به سید
اندوهم ولی۔ یکے ازان جماعت سر بالا کرد دہمان زمان یک چند قانسے برہوا می گذارند
آن مردمان گفتند کہ اگر حضرت امیر کلال را ولایت بودہ باشد ازین قانہ ان می باید کہ یکے
بمقتد۔ آن مرید حضرت امیر گفت یا امیر کلال ازین قانہ ان یکے را بیندازید۔ در ہمار زمان
ازان قانہ ان یکے در پیش بہان مردمان بیفتاد۔ آن ہمہ مردمان آن قانہ را بگرفتند و ہمہ
بہ کمال حال ایشان معترف شدند۔

اقل بہت کہ روزے صیامت در ولایت کرمنیہ دام بہناد و نذر کرد کہ اگر این قانہ
را بگیرم دو قانہ نذر امیر باشد۔ چون دام بہناد قانہ ان را گرفت و ازان جملہ دو قانہ
را نذر حضرت امیر گذاشت و بعد از چند گاہے یکے از حاکمان آن ولایت بہ خانہ آن شخص
فرود آمد آن قانہ ان را دیدہ فرمود کہ این قانہ ان را بکشید کہ بسیار فرہ شدہ اند و ہزار
گوسفند نگشتہ اند۔ آن مرد گفت کہ این قانہ ان بہ نذر حضرت امیر کلال است و مرا نہرہ آن
نیست کہ اینہارا تو انیم کشت۔ آن حاکم فرمود ہر چہ با د اباد یکے نذر امیر را مامی نوریم و
بہ فرزندان ایشان بگوئیم و از ایشان عذمی خواہیم۔ چون قانہ ان را بکشند و بختند و بہ نزد
آن حاکم آوردند و چون نفس گرمی آن قانہ ان ..... بر رو آورد سید ہر دو چشم اوئی الحالی
پوشیدہ شد و بیچ چیزے را نمی دید۔ و چون این حال واقع شد فی الحال یکے اسپے نذر حضرت
امیر کرد۔ و بعد از چند روز دیگر چشمان او باز بہان حالت اصلی رسید تا بدلت کہ بہ دیار آند
ہرگز گستاخی نمی باید کرد۔ و از خواجہ کلان خواجہ عبدالخالق محمد وانی رحمۃ اللہ علیہ کہ ایشان

چنین فرمودہ اند کہ چون نردبان را وقت سوختن می شود بردیوار درویشان می نهند

بادرد بساز چون دولے تو منم

در کشته شوی بر سر کوئے عشقم

در کس منگر کہ آشنائے تو منم

شکرانہ بدہ کہ خون بہائے تو منم

نقل است کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ مرخواجہ بہار الدین را فرمودند کہ لے بہار الدین

برو کہ دیگر مارا بنی خواہی خواجہ را ازین سخن در خاطر غیار سے واقع شد۔ قدم در راہ نہاد

دپارہ راہ رفتہ بودند کہ بخاطر شان افتاد کہ برگردم ویر در خدمت یا شتم کہ با یکے از

در راندن از چنین در بر نہ گردم۔ و چون بیامند حضرت امیر باز فرمودند کہ کار تو برین در

بر نیاید برو و جلے دیگر پیدا ساز۔ خواجہ گفت اکنون بروم و دیگر بر نہ گردم۔ بعد از ان

خواجہ در راہ درآمدند و روے لشہر بجا را آوردند۔ و گذر الیشان بہ قمار خانہ افتاد۔

دکس با یکے دیگر قمار می کردند یکے تمام خیر ہائے خود را پاس دادہ بود و ہنوز از وتر و ام می طلبید

دست از کار خود کوتاہ نمی کرد۔ و او مر این دیگر را فرمود بگو ایچ نہ داری سر و پای بافتہ۔ اکنون

چہ چیز داری کہ در بازی۔ آن بر مہنہ گفت مر یا بر خود را۔ اکنون جان خود را در می باز م

اے دادہ رُخ تو ماہ زیبائی

خاک قدم تو دیدہ را بیتائی

در خدمت تو جان و دل و دیدہ و تن

می در باز م اگر قبول بہنائی

چون خواجہ این جواب ازو بشنیدند چون ماہی در زمین افتادند و طپیدن گرفتند و گفتند

اے بہار الدین از پیغامبری درین راہ کمتر آمدی و تنگ بادت لے بہار الدین۔ اکنون برگرد

و روے خود را از ان آستانہ مگردان۔

تا جان دارم در غمت آدرم
تا اشک بود بر سر کویت ریزم
چون صبح قیامت بدمد با عشقت
از خاک درت نعره زنم بر خیزم

بعد از آن چون بہار الدین باز روئے بہ آستانہ حضرت امیر نہادند خواجہ را عادت آن بود کہ آب طہارت حضرت امیر را ایشان نگاہ می داشتند۔ خواجہ بہمان عادت آب طہارت را اندرون بغل خود گرفتند و سر بر آستانہ نہادند۔ و آن شب ہمچنان برف آمدہ بود کہ خواجہ در زیر برف پنهان شدہ بودند۔ چون صبح صادق بدید صبح سعادت خواجہ نیز بیدار شد حضرت امیر پائے در بیرون نہادند۔ پائے امیر بر سر خواجہ آمد۔ بعد از آن حضرت امیر فرمودند کہ کز نزد بہار الدین بر خیز، چنانکہ قدم ما بر سر تست بر ہمہ خلق بر قدم تو آید۔ خواجہ بہار الدین در ہمان شب بکمال رسیدند۔

بکوش تا بکف آرمی کلید گنج وجود
کہ بطلب تو اں یافت گوہر مقصود
بر آستان سعادت کہ سر نہاد شبے
کہ لطف دوست برویش در چو یک بشود
نقل است کہ چون بن حضرت امیر علیہ الرحمہ ضعیف شدہ بود مرا صحاب را گفتند کہ اے یاران وصیت می کنم شمارا کہ یک قلم از طلب علم در بیابانید و از متابعت شریعت محمد علیہ السلام پائے بیرون نہ نمید کہ ہمہ سعادتہا و دولتہا بواسطہ این است کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم چنین فرمودہ اند کہ **طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَىٰ كُلِّ مَسْلُومٍ وَصِيْلَةٌ** یعنی طلب کردن علم فریضہ است بر ہمہ مردان و زنان۔ اوں علمایمان است مدویم علم نمازہ است۔ سو یکم علم روزہ است۔ چہارم علم زکوٰۃ است۔ پنجم علم حج۔ اگر دست رس باشد ششم ملازمت مادر و پدر۔

اگر می خواهید که خداے تعالیٰ از شمار اتنی باشد چنانکه حضرت رسول علیہ السلام فرموده اند که
 رَضَاءُ اللَّهِ تَعَالَى فِي رَضَاءِ الْوَالِدَيْنِ پس رعایت کردن ایشان از اہم مہمات بہت و ہفتم
 صلہ رحم و رعایت ہمسایہ و علم خرید و فروخت اگر احتیاج باشد و علم حلال و حرام دانستن کہ بسیار
 از آدمیان باشند کہ بواسطہ بے علمی و بے علمی در ورطہ ہلاکت می افتند و اقتادہ اندہ

دنیا طلبان ز حرص مستند ہمہ از بہر درم جملہ شکستند ہمہ

آن عہد کہ با خداے بستند ہمہ موسیٰ کش ز فرعون پرستند ہمہ

یقین بدانید کہ دنیا و دوستی دنیا و اہل دنیا شمارا مانع قوی بہت در راہ حق تعالیٰ-ومی باید کہ
 ہمہ خدا دان باشند و ہم خدا خوان باشند و دائم الاوقات بایادوی می باشند تا دین شما
 در بر دنیا نہ رود و در ہمہ لال از خداے ترسان و لرزان باشند کہ ہیچ عبادتے بہتر از خدا
 ترسی نیست۔ و حضرت امیر می فرمودند کہ لے یاران بہتر رسید از ان کسے کہ از خداے تعالیٰ می ترسند
 و بہتر رسید از کسے کہ از خداے تعالیٰ نمی ترسند۔ و ہم فرمودند کہ یعنی اورا مر بخانید تا نہاید کہ
 از دعاے بد را ز رنجانیدہ شوید

اے بسا نیزہ عدد شکنان محنت نخت از دعا پیر زمان

آہ یک پیر زن کسند بہ شجر نہ کند صد ہزار تیر و تبر

در در ریانت دلہا سعی بلیغ نہایت چنانکہ گفتہ اندہ

در راہ خدا دو کعبہ آمد منزل یک کعبہ صورتست و یک کعبہ دل

تا بتوانی زیارت دلہا کن کافر و ن زہر از کعبہ بود یک دل

د دیگر اے یاران نامی تو انید بہ ذکر خدائے تعالیٰ مشغول یا شید و در محل ذکر چنان باشید
کہ ہر چیزے کہ ماسوائے حق است بکہمہ لافنی کنید یعنی بیخ نیست غیر خدائے تعالیٰ لانی مجھو ادا
و نماز اور سجود و بکہمہ الا اللہ اثبات ذات اللہ کنید مگر آن خدائے مستغنی است از والہ
و ولد و عونت و مرد۔ چون این را دانستید از گویندگان ذکر باشید۔ و بعضے گفتہ اند کہ معنی
این کلمہ ہمین است کہ گوئی پذیر فتم دین مسلمانان و آنچه در وی است و باز بعضے گفتہ اند کہ گویدیم
آنچہ محمد رسول اللہ گرویدہ اند و بیزارم از آنچہ محمد رسول اللہ بیزار اند۔ و این کلمہ را معانی
بسیار است کہ در تحت عدد نمی آید۔ و باز بعضے چنین گفتہ اند کہ معنی این کلمہ قبول حکمها است
و رد ہمہ باطلها است و چون شتابہ معنی این کلمہ عمل کنید شما ذکر باشید و شمارا صوفی می توان گفت
و بدانید کہ جامہ را آب پاک می کند و زبان را ذکر خدائے عزوجل پاک می کند و تن شمارا نماز و ایم
گذار دن پاک می کند و مال شمارا زکوٰۃ دادن پاک می کند و راہ شمارا رضا مندی و خوشنودی
خلقان پاک می کند و بعضے گفتہ اند تن شمارا ترک نما آوردن پاک می کند

قومے بگذاز در غرور افتادند و اندر طلب عور و قصور افتادند

معلوم شود چو پردہا بر گیرند کز کوسے تو دور دور افتادند

حضرت امیر یاران رامی فرمودند کہ اخلاص و زید تا خلاصی یا بید و ترسگاری و زید تا

رسنگار باشید

میازار مور و نیازار کس رہ رسنگاری ہمین است و بس

و دیگر بدانید کہ پاکی دل و زبان و تن الاقمہ حلال است از براسے آنکہ معدہ آدمی جوئی انید

کہ دروے آپ پاک جمع شدہ است و در جو یہاں سے دے آپ پاک روان بہت دہر گل و میوہ کہ
 ازان آب پیدا می شود آن پاک بود و یا منفعت باشد۔ و چنانکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
 فرمودہ اند کہ ہر کہ پھل روز لقمہ حلال بخورد حق تعالیٰ چشمہاے علم و حکمت را بر دل و زبان دے
 کشادہ گرداند و دلش روشن می سازد و این وقتے میسر شود کہ او تقویٰ را شعار روزگار خود
 بنا گرداند۔

آقوی و خوف و ترس و اخلاص و زہد و علم
 صبر و یقین و طاعت و خیرات بردوام
 عہد و وفا و صدق و سخا و صفا و حلم
 مردی و مردمی و نکوئی بہ خاص و عام
 اینہا ہمہ صفات کمال اند در روش
 مرد آن زمان شوی کہ شوی در روش تمام
 و دیگر می ہاید کہ تائب باشید یعنی یا ادب باشید و توبہ کنید کہ توبہ ہر ہمہ طاعتہا است و توبہ آن نیت
 کہ بزبان توبہ کنید۔ توبہ آن است کہ اول بدل ایشمان شوید داز گناہان کردہ نیت کنید کہ بعد ازین
 بر سر آن گناہ نہ روید و دایم از حضرت خداوند ترسان باشید و گناہان خود را آمرزش بخواہید و
 خصمان خود را خوشنود گردانید و نالہ و زاری کنید چندانکہ اثر توبہ را در خود مشاہدہ کنید تا نام
 تائبی بر شمار است شود۔ باید کہ غم روزی را از دل خود بردارید و بد و غم آخرت بخرید و در
 اداسے بندگی بکوشید کہ اصل در ہمہ کار ہا این است۔ و ہم امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ ارادت
 چیست۔ جواب ارادت خواست حق تعالیٰ است و ترک عادت ذمیمہ است و دفاع عہد است
 و اداسے امانت است و ترک خیانت است و دیدن تعصیب خود است و نادیدن عمل خود است و دیدن
 الاوقات بذکر حق تعالیٰ مشغول باشید و بیچ کار سے را بے نام اد آغاز نہ کنید تا شمار ازان کار

در قیامت شرمندگی نہ باشد۔ و چون خواہید کہ کارے آغاز کنید اولاً بنید لشیید بعد ازان
کار آغاز کنید

سخن دانستہ گو چیرے کہ گوئی بدل دانستہ بہتر گو گوئی

بمیدان فصاحت گو گرانی مران بس کرہ متا در سر ندانی

دور فرما ہمارے خداے تعالیٰ متواضع باشید دہر کجا باشید دست از طلب علم و عمل دور مدارید
و اگر شمارا از دریائے آب و آتش باید گذشتن بگذرید و علم و عمل بدست آرید

در باد یہ علم دویدن چہ خوش است در عالم دین سخن شنیدن چہ خوش است

صد بار یا تفاق بادل گفتم از صحبت تا اہل بریدن چہ خوش است

و در احوال امر معروف و نہی منکر بجا آرید و دایم منکر نامشروع و بدعت باشید و این آیت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اذ لستہ کنید تا در قیامت

در نہایند۔ و آورده اند کہ فضیل عباس رحمۃ اللہ علیہ می گوید کہ روزے ہوائے سرد بود۔

کہ عبد اللہ لام با جامہ تنگ استادہ بود و عاق از جبین مبارکش می ریخت۔ فضیل می گوید پرسیدم

کہ اے شیخ بزرگوار این عرق شما از چیست۔ گفت ازان است کہ روزے درین جا نہی منکر

بود و می توانستم کہ منع آن بکنم نکردم۔ مرا این اضطراب ازان است کہ من بقیامت ازین

گناہ بچہ نوع خلاص یا بچم و تدبیر این کار چگونہ سازم۔ اکنون شما با خود اندیشید بکنید کہ

از شما ہر روز چہ قدر امر معروف و نہی منکر می شود ہم در خود وہم در حق دیگرے سے

اے ہر نفسے صد گتہ از من دیدہ و انگہ پردہ من بکرم نہ در دیدہ

اے من بتر تم ہر چہ لجا تم بتر بہت اے لطف تو از من بتر آمرزیدہ

و دیگر آنکہ اعمال خود را بر محک شریعت حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم می باید زد۔ اگر نیک آید قبول کنند و اگر نه رد کنند ترا ز دیگر نداری ترا از ان نه زندہ هر کس بکشد بیاید تو پنداری که زردارد۔ و اصل در ہمہ کار ہانگا ہداشت شریعت بہت و حدود سے کہ حضرت باری تعالیٰ فرمودہ بہت اما عاقل می باید کہ با خود اندیشہ بکند کہ حد سے کہ در میان بندگان است و چندین وعید نازل شدہ بہت۔ پس حد سے کہ در میان بندہ و خدا و تعالیٰ باشد و آن حدود در زمان باشد و در مکان بود و در نظر بود و در گفت و شنود بود و رفتن و آمدن بود و در خوردن و آشامیدن بود۔ و درین کار ہا رعایت می باید کرد کہ جائے علم بہت و فرصت را غنیمت باید شمرد و کار سے کہ سبب نجات بود می باید کرد۔

دلا امر وز کاسے کن کہ فریادت رسید فردا نہ باشی ظاہب خیر سے کہ او شورش دہد سرا
 بخوان از علم دین خیر سے کہ عالم بہتر از جاہل یہ بین ارزاہ حق را ہے کہ بینا بہ زنا بینا
 دلا امر وز کاسے کن کہ کارت می شود آنجا نہ باشی ظاہب کار سے کہ دشواریت شود آنجا
 دیگر آنکہ رو سے یہ کسب آرید و روزی را از کسب حلال حاصل سازید بطریق عفاف و کفایت
 نہ از بر اسے لاف و اسراف و رو سے تیقہ آرید پر وجہ شرع نہ بطریق اسراف و نہ بطریق تکمل
 کہ میانہ اختیار باید کرد کہ قول حضرت رسالت بہت صلی اللہ علیہ وسلم کہ خیر الامور اوسطہا
 و از وجہ حلال بخورید

رہ بہ عقبتی از بر حلال بود دل بہا بخا بود کہ مال بود

ہر چہ زینجا بری نگہ دارند بہ قیامت ہمانت پیش آند

دمی باید چیزے کہ بخوری از درزیدہ خود بخوری۔

خورد پوش و بخشایے راحت رسان نگہ می گذاری ز بہر کسان

نگہ داروے اعتقاد بر آن مکن بلکه اعتقاد بر خزانہ کرم او کن۔ و اگر خواب آید پیمان مقدار

بخوابید کہ طاعت شمارا قوت پیدا شود و لیکن بے یاد حق تعالی بہ خواب روی کہ حضرت

رسالت جنین فرمودہ اند کہ **نَوْمُ الْعَالَمِ خَيْرٌ مِّنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ** سے

تو اب بیدار سیت چون با دانش است دایے بیداری کہ با نادانش است

در حفظ حدود این قدر پسندیدہ است۔ حفظ حدود روزہ و این در سلسلے یکبار است

بشرطیکہ از وقت صبح تا شبانگاہ از خوردن و آشامیدن با حلال خود نزدیک گردید برویہ

مشروع و این نگاہداشت ظاہر روزہ است۔ اما نگاہداشت باطن روزہ آن است کہ چشم

خود را از حرام دیدن نگاہدار دو گوش خود را از حرام شنیدن نگاہدار دست خود را از

حرام گرفتن نگاہدار دپاسے خود را از حرام رفتن نگاہدار و اینہا نگاہداشت باطن روزہ

است۔ و حقیقت روزہ آن است کہ دل خود را از کبر و حسد و طمع و ریا و نفاق و کینہ و عجب

در جمیع احوال پاک دارد و خاصہ در وقت روزہ داشتن۔

کبر و حسد و نجل و نفاق و کینہ اوصاف بشرط طبیعت دیرینہ

ہرگز بہ مقام ہیچ مردے نہ رسی تا زین ہا پاک نہ داری سینہ

و دیگر می باید کہ در دادن زکوٰۃ سعی بلیغ نہائی کہ یکے از حفظ حد روانست کہ

حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ ہر کہ زکوٰۃ مال نہ دے نہ نماز و روزہ و حج و جہاد
 وی و بیچ کار وے مقبول نہ گردد۔ و دیگر فرمودہ اند کہ بخیل دور بہت از رحمت خدا تعالیٰ
 و دور بہت از دلہائے بندگان و دور بہت از بہشت د نزدیک بہت بہ دوزخ۔ و سخاوت
 نزدیک بہت بہ رحمت خدا تعالیٰ و نزدیک بہت بہ دلہائے بندگان و دور بہت از دوزخ
 و دیگر بدانید کہ دین آدمی را بیچ چیز چنان بہ اصلاح نہ می آرد کہ خلق نیکو و بجا نوردی۔ و
 حضرت امیر کلال علیہ الرحمہ می فرمودند و می گفتند کہ ختم کار ما و یاران ما برداشت این
 وصیتہا باشد۔ و اکثر مشائخ ما تقدم مر مریدان خود را چنین فرمودہ اند و ایشان بجائے
 می آوردند من نیز امید می دارم کہ حق سبحانہ و تعالیٰ توفیق را رفیق یاران ما گرداند
 و باز حضرت امیر علیہ الرحمہ می فرمودہ اند کہ اے یاران من مردمان از وصول بدان سبب
 دُرمی مانند کہ وصول را بہ آخرت را فرو گذاشتہ اند و بہ دنیا سے دون قانع شدہ اند
 و لے صوفی می باید کہ اعتقاد خود را در معرفت باری تعالیٰ درست دارد از ضلالت
 و بدعت دور باشد و ہر حرفی را دلیلے دیر ہائے آمادہ دارد۔ و وقتے کہ وے را حاجت آید
 از عہدہ آن بقدر وسع و امکان بیرون آید۔ و اے یاران، بیچ چیزے زشت تر از ان
 نیست کہ شمار سخن از مذہب پر سمند و شماندانید۔ و این دلیل غفلت شماہت۔ از برا
 آنکہ ہر چہ دیگران را غیب بہت این طائفہ را کشف بہت۔ و آنچه از حرفت دیگران مقصود
 بہت ایشان را از حق تعالیٰ موجود بہت۔ چو کہ اگر دیگران اہل استدلال اند این طائفہ
 اہل وصال از چہ قیاس باشد مقابلہ این طائفہ را بہ آن طائفہ۔ و بدانید اے یاران کہ در

پنج عصر نے نسبت کہ حضرت جلال خداوند سبحانہ و تعالیٰ در میان این طائفہ دوستی
از دوستان خود پیدا می گرداند کہ بہ برکت از خدا سے تعالیٰ ہمہ را از نکبات نگاه
میدارد و زہنہار سے یاران شما طالب این چنین مرد باشند کہ تا دولت ہر دو جہان
شمارا باشند۔ می باید کہ خدمت علماء را ملازمت و تقرب بہ ایشان بکنید از برائے
ایشان کہ چراغ این امت محمد اند علیہ الصلوٰۃ والسلام و وارہان حضرت رسالت اند۔
چرا کہ حضرت رسول علیہ السلام در حق ایشان این فرمودہ اند **اَلْعُلَمَاءُ وَرِثَةُ**
اَلْاَنْبِيَاءِ۔ و زہنہار سے یاران دوستی علم و علماء را از دل خود بیرون مکنید تا از
رستگاران ہر دو سرا باشند۔ از برائے آنکہ حضرت نبی علیہ السلام این چنین در حق
این طائفہ فرمودہ اند۔ **مَنْ أَحَبَّ الْعِلْمَ وَالْعُلَمَاءَ كَمْ تَكْسِبُ خَطِيئَةً حَيَاتِهِ**۔

زود انائی دے ارزد جہانے	نیز د صد ہر نادان بہ نمانے
مگو کہ صحبت دانا زیان بہت	دگر یابی ز عمرت حال آن بہت
دران کن جہد تا دانش پذیری	نکو باشی اگر دانا بہ میری

و باہل دنیا صحبت مدارید و از جاہلان دور بگریزید۔

بہر از جاہل ارچہ خویش باشد کہ رنج او ز راحت بیش باشد

یدان صحبت نادان آدمی را از حق تعالی دور می اندازد۔ و می باید کہ در مجلس سماع
یعنی رقاصان حاضر نہ شوید و بہ ایشان منشینید کہ صحبت این طائفہ دل را می میراند
از برائے آنکہ این طائفہ را حال نمی باشد۔ و صاحب حال آن را می گویند کہ اگر در

حالت سماع کارد درو بخلا نند ادر ا خبر نہ باشد و چون این چنین واقع باشد ادر ا

صاحب حال می توان گفت ۔

سماع آسان بود مرمونی گرم
چو آتش هست بوشیدن چو کار ^{ست}

دازر خصتهما دور باشد تامی توانید به عزیمت عمل کنید۔ و به رخصت عمل کردن کار ضعیفان

است۔ و اگر زیادہ ازین می طلبید در رضا باد قطب العارفین برہان المحققین و مرشد

السا لکین خواجہ عبد الخالق عجد وانی رحمۃ اللہ علیہ نظر کنید کہ روندہ راہ را ہمیں قدر

کفایت می باشد۔ چنانچہ فرمودہ اند **لِلْعَاقِلِ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ** ۔

تو مردی زیرکی اے چنانچہ یک کلمہ بس باشد

د ازین بہ نصیحت نہ گوید کسے
وگر عاقلی یک اشارت بس ^{ست}

د چون امیر این وصیتها بگردند در حالتی کہ اکثر اصحاب ایشان حاضر بودند و اکثر ایشان

بہ مقتداے رسیدہ بودند۔ و حضرت امیر را چہار سپہر بودند، چون خلفاے اربعہ فرزند

کلان نمود را امیر برہان نام کردہ بودند۔ ایشان را بہ خواجہ بہار الدین سفارش نمودہ

بودند۔ و فرزند دم ایشان را امیر شاہ نام بود۔ ایشان را بہ شیخ یادگار سفارش نمودہ

بودند۔ و فرزند سوم را امیر حمزہ نام بود و ایشان را بہ مولانا عارف دہ دیگرانی سفارش

نمودہ بودند۔ فرزند چہارم ایشان را امیر عمر نام بود و ایشان را بہ مولانا جمال الدین دہ

آسیانی سفارش نمودند۔

دلایارے طلب کن گر توانی
چنان یارے کہ برو جان نشانی

چو یابی دوستے بخش نگہ دار
یہ سستی دانش از دست مگذار
ترا گرفت شد مارا خیر کن
وگر نہ دین حکایت مختصر کن

بعد از ان حضرت امیر فرمودند کہ اے فرزندان کد ام از شما خدمت را قبول می فرمایند و خدمت
بندگان خدا را غرض قبول خواهید کرد۔ ہر چہ ہاں فرزند امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ اے بندگوار
و اے راہ ناماے راہ لفقین مارا طاقت این کار نیست۔ اما ہر کہ این کار قبول می کند ما ہمہ
خدمت گاری او می کنیم۔

خدمت بجان کنیم اگر باشد قبول
اے دولت و سعادت ما اگر قبول است

چون فرزندان این بگفتند حضرت امیر علیہ الرحمۃ سر بچیپ مراقبہ فروردند و بعد از ساعتی
سر بر آوردند و اشارت بخدمت امیر حمزہ کردند علیہ الرحمۃ۔ و چنین فرمودند کہ ار دلج مشائخ
علیہم الرحمۃ ہم اشارت با شما کردہ اند۔ سید امیر حمزہ عذرش آوردند کہ اے مخدوم من طاقت
این بار ندارم و نوشتن را قابل این کار نمی بینم۔ حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ اے فرزند
این معنی را در شما بدعت و دلعت نہادہ اند۔ اگر شما قبول کنید و گر نہ کنید انکار بہ اختیار
نمی باشد۔ آن زمان کہ وقت آید شمارا با خود اختیار سے نمی ماند۔ بعد از ان حضرت امیر
فرمودند اختیار سے نسبت مارا کہ تو می گوئی کہ بہت۔ ع

ما بدست یار و ادم اختیار نوشتن را

بعد از ان حضرت امیر علیہ الرحمۃ اجازت و اشارت بہ ایشان کردند و آن زمان در
نادیہ خلوت درآمدند بہ شبانہ روز۔ و بعد از ان سر بر آوردند۔ خدا تعالی را

حد بسیار گفتند۔ حضور مجلس سوال کردند کہ اے مخدوم درین سہ شبانہ روز سبب
 نابرا آمدن چه بود حضرت امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ درین سہ شبانہ روز درین اندیشہ بودم
 کہ حق سبحانہ و تعالیٰ فرداے قیامت حال فقیر و حال یاران فقیر چه خواهد شد ہاتھ غیبی در گوش
 ما این ندا فرمود کہ اے امیر کلال فرداے قیامت ما بر تو و یاران تو و دستداران تو و بر آن کسان
 کہ گیس مطیع تو بر ایشان نشستہ باشد ما بر ہمہ ایشان رحمت کردیم سہ

شادم کہ زمین بردل کس بائے نیست کس راز من و کار من آزارے نیست
 گرنیک شمارند اگر بد گویند بانیک و بدم بیچ کسے کارے نیست
 و خداے تعالیٰ بفضلِ کرم خود رحمت خواهد کرد و از شما خواهد گذشت بمنہ و کرمہ۔
 وہمان روز بجا رحمت حق خرامیدند و این واقعہ فارق الفجر الصادق فی
 یوم الخمیس الثامن من شهر جمادی الاول سنہ اثنی و سبعین و سبعین
 بود ہست۔ قالوا فإنا لله وإنا إليه راجعون۔ سہ

این مرز و راہیش کسا کاشتہ اند ناکام گذشتند و بگذاشتہ اند
 رفتند یگان یگان کنون میدروند ہرنیک بدی کہ در جہا کاشتہ اند

چون حضرت خواجہ بہار الدین از خانہ کعبہ آمدند حضرت مولانا عارف قاصد بے نزدیک
 خواجہ بہار الدین فرستادند کہ بروید و خواجہ را بگوئید کہ ایشان بر اے مامی آیند یا ما بر اے
 ایشان برویم و از کلمات خواجہ چیزے بہ نزد ما بیارید تا بہ بنیم۔ چون قاصد بہ نزدیک خواجہ
 آمد ہست خواجہ فرمودند کہ مارا حجل بے نمادہ ہست چون قاصد این سخن بہ شنید، بیچ لوقت کرد

چون باد صحر بہ نزدیک مولانا عارف الحق والدین آمدہ است و فرمودہ است کہ اے مخدوم
 من از زبان خواجہ ابن سخن شنیدم۔ مولانا عارف فرمودند این شام آن دور اسپ کہ از
 ولایت عرب خواجہ آوردہ اند آن ہر دو اسپ را زدی برد و در ہمسائیگی خواجہ ہنسان
 می کنند و صبح بچاہ خواجہ بہ نزدیک مامی آیند۔ چون شب درآمد این چنین حال واقع شدہ
 بود و چون سحر بشد اخوندی بیامد و خواجہ عرض کرد کہ اسپ کشید کہ از برائے مولانا عارف
 می روم کہ مصلحت باشد نغمیت و چون نزدیک مولانا عارف بیامدندی خواستیم کہ برائے

ایشان رویم ایشان این چنین فرمودند پس اسپاے کہ آنجا آوردہ اند کجا اندسہ
 گئے در طاہر اعلیٰ الشیم گئے بر پشت پاے خود نہ بینم

مولانا عارف فرمودند کہ اسپان در خانہ فلان کس است آنکہ در ہمسایہ خواجہ بود
 بعد از ان حضرت مولانا فرمودند کہ اے خواجہ بہا الدین چون است کہ حضرت امیر علیہ الرحمہ نقل
 فرمودند ازین دنیا شما غافل شستہ اید و محل آن کہ توقع نمایند خواجہ و مولانا ہر دو بیرون
 آمدند و خواجہ بہ مولانا اسپے بہ پیش کشیدند کہ اولاً شما سوار شوید مولانا سوار نہ شدند
 و فرمودند کہ بیچ توقع نہ کنید کہ ما ہم بقدم شما خواہیم آمد۔ چون روان شدند حضرت مولانا
 پیشتر از خواجہ بہا الدین بہ سوخاری رسیدند در محلے کہ جنازہ حضرت امیر را بیرون آوردہ
 بودند مولانا فرمودند کہ اگر یک زمان توقع فرمایند خواجہ بہا الدین نیز بہ این دولت مشرف
 گردند۔ چون زمانے بگذشت خواجہ ہم حاضر گردیدند و بجاک سپارش نمودند مولانا عارف
 و خواجہ بہا الدین چنانکہ وصیت حضرت امیر این بودہ است سہ

در عالم خاک پاکت پاشیدم و رفت
صد شمن دوست بر تراشیدم و رفت

بانیک بد زمانه ام کار سیت لجه
دارند چنانکه داشت پاشیدم و رفت

نقل است

که چون حضرت امیر کلال بجوار رحمت حق تعالی خرامیدند حضرت امیر حمزه یا خود

اجازت و اشارت در ملازمان برادر خود بودند تا وقتیکه ایشان در عالم حیات بودند بعد از آن

همراه صاحب جمع شدند حضرت امیر حمزه را فرمودند که حضرت امیر بزرگ اجازت و اشارت بشما

کرده بودند دشمارا بر در خدمت ملازمت می باید نمود. حضرت امیر حمزه گفتند که ای یاران

اشب هر کس متوجه به ارواح خواجگان بشوید تا به بنیم که چه اجازت و اشارت می شود

و چون اصحاب متوجه شدند از ان میان چهار مرد معتمد القول چنین مشاهد می کنند که چهار

چهارگوسفند گرفته به مبارک بادی حضرت امیر حمزه می آیند و چنین می گویند که ما را حضرت

خواجہ کلال خواجہ عبدالخالق غجدوانی با جمع تعلقانے خود تا به حضرت سید امیر کلال رحمة اللہ

تعالی علیہم جمعین آمدند و می گویند که بر خیزید و هر یک از شما گوسفندے گرفته به مبارک

بادی امیر حمزه بر دید که بر خدمت اجلاس کردیم هر ششایخ را نظر کلی به ایشان است ....

و چون این چهار مرد آمدند آنچه مشاهد کرده بودند تقریر کردند حضرت امیر حمزه فرمودند که

اگر راست باشد و این نوع ظاهر گردد مانع قبول کنیم. ایشان در همی مقالات بودند که

این چهار کس با چهار گوسفند پیدا شدند به استعداد تمام و پیش حضرت امیر آمدند و نیاز مندی

کردند. و چون این حال را مشاهده کردند همه را یقین شد که اجازت کلی به ایشان بوده است

و بعد از ان هیچ کس را اشتباهی نمانده بود. و بعد از ان ازین چهار کس سوال کردند که

منزل شاماہ در کجاہست یکے فرمود کہ منزل من در خیر ابات ہست۔ دیگرے گفت کہ منزل من درہ
 آسیاست و آن دیگر گفت کہ منزل من در طرابلس ہست و آن دیگر فرمود کہ منزل من در خواجہ کلان
 است از ایشان پرسیدند کہ پس شاماہ چہ نوع جمع شدید گفتند کہ چون بنزدیک این قریہ رسیدیم
 ما یکدیگر را ہمین جا دیدیم و جمع یکدیگر جمع شدیم و از روان شدن یک دیگر خبر نہ داریم۔
 این بود کہ بہ صحبت شمار رسیدیم و بہ این دولت واصل گشتیم

دولت ہمہ از خداے بچون آید   تا در حق ہر بندہ نظر چون آید
 آن را کہ خداے دولتے خواهد داد   ناگاہ ز سنگ خار ابرون آید

بعد ازین واقعہ حضرت امیر بر در خدمت ملازم شدند۔ چنانکہ ہمہ عالمان و عارفان از صحبت
 ایشان بہرہ مندی بودند و اگر ہر یکے از فرزندان حضرت امیر کلان بہ اوصاف ہر یکے مشغول
 می گردیم ہر یکے را مجلاے می باید و ہنوز غنتی نمی گردد و اما شئمہ از اوصاف ہر یکے در قرے
 از ایشان بیان کنیم بر سبیل اختصار کہ تا از حال ایشان مر اصحاب را معلوم باشد انشاء اللہ

اجازت یافت از لطف الہی   کزین اسرار بگزین آنچه خواہی

نقل است کہ امیر بہان کہ فرزند کلان تر حضرت سید امیر کلان بودند و ایشان را وظیفہ آن
 کہ ہرگز با خلق اختلاط نمی کردند و ایشان را اُسے با کسے نمی بود و دائم الوقت تنہای بودند
 ذوق حققی یافت با دنیا نیار آمد بچشم   جان جمالش دید با عقبی نیار آمد بچشم
 و حضرت امیر کلان علیہ الرحمہ بارہا در حق ایشان این تشریف می فرمودند کہ این فرزند
 بہان من است

دلیا نے کہ بنیایاں راہند سریر سلطنت را پادشاہند

دو کون ار در نظر مشاوعصہ دارند نظر از جانب حق بر ندارند

نہادہ نام خود ہر یک گدا سے دو عالم رازدہ بر شپت پائے

از کمالات فرزند دوم ایشان حضرت امیر شاہ علیہ الرحمۃ آست کہ کسب حلال می کردند و بخدمت

بندگان خدا سے تعالیٰ صرف می کردند ..... و از بیچ احد کفر

نمی کردند می فرمودند کہ ہر گرفتاری را باز دادنی است سے

قناعت کن بنان خشکی خویش چو کردی از بیروت سفلی بندیش

دوام الاوقات ایشان در کفایت مہمات درویشان سعی بسیار می نمودند تا غایتی کہ اگر

حاجتمند سے حاجت خود را عرض می کرد بے تاخیر در مہمات اد سعی کفایت می نمودند تا کفایت

نمی شد سے تسکین نہ بود سے سے

بکار افتادہ کار آموز می باش بہر دل سوختہ دل سوز می باش

علاج درد مندان کن بہر درد کہ ہر کس کو جراحت کرد بد کرد

چو مرہم خستہ را راحت رسا باش بہ سختی چارہ بے چارگان باش

این ہمہ سعی ایشان از برائے رضا سے حق سبحانہ و تعالیٰ می بود و منت بر جان خود می نہادند

دوام الوقت در دریافت دلہائے بندگان خدا سے تعالیٰ سعی می نمودند۔ کسب ایشان

این بودہ کہ نمک آوردند سے دیانک خدائے تعالیٰ را غرضی خدمت کردند سے جبارین ہمہ

کارہائے ایشان نکین بودہ است سے

اے آنکہ بخوبی دلطافت نمکی   بربرگ گلے تازہ نطافت نمکی

تو شیرزپستان ملاحست نمکی   بے غم بری لادردی بنگارت نمکی

وازمکالات جدایں فقیر سید امیر حمزہ علیہ الرحمہ کیے آن بود کہ ہرگز امیر بزرگ ایشان یا
بنام نہ خواندہ بودند بحجت آنکہ ایشان را نام والد خود کردہ بودند۔ از بر اے این معنی
دائم الاوقات ایشان را پدر می گفتند بحجت رعایت پدر خود و ایشان را بہ صیادی امر
کردہ بودند۔ روز سے از روز ہا بہ نزدیک والد خود آمدہ بودند۔ گفتند کہ اے مخدوم در دام ما
پس صید سے نمی در آید سبب چیست۔ حضرت امیر علیہ الرحمہ فرمودند کہ اگر شما با باید کہ جانور
در دام شما آئند و چون پروانہ گرد سر شما جانما سے خود فدا سازند در ہر کارہ غافل نہ باید
کہتا ہمہ دوش و طیور بیدام شما در آئند۔ و چون بہ این امور اقدام نمودند ہمان مقدار صید
بدام ایشان آمدے کہ آنرا نہایت نہ بود۔ ہمہ بندگان خدا سے را غر و جل بہ ہمیں صید و
صیادی خدمت کردندے و از ہمہ زیادت آمدے و ہر جانور سے کہ ہمان را بایستے
ہمان جانور بیدام گرفتار شدے۔ آری ہر کہ کار خدا سے را غر و جل چنان بکند
کہ خدا سے تعالیٰ بخواہد۔ خدا سے تعالیٰ ہم کار ہا او چنان کند کہ او بخواہد سے

تراگر بردو گیتی بر گزیدست   ہم آخر بہر کار سے آفریدست

ز تو بجز بندگی کردن نہ شاید   کز وہم جز خداوندی نہ شاید

حدیث دوزخ و جنت رہا کن   پرستش خاص از بہر خدا کن

نقل است کہ رونے مولانا شمس الدین خلیفہ کیے از خلفائے حضرت امیر کلاں اند

علیہ الرحمۃ در قریہ تمراق بودند کہ یکے از قریہ بخارا است و در اثنای معرفت خود چنین فرمودند کہ درین زمانہ کسانے هستند کہ ہر جا باشند و در ہر کار کہ باشند و ہر چند دور باشند بجز و توجہ کردن بہ ایشان ایشان حاضر شوند و آن حضرت امیر حمزہ اند علیہ الرحمۃ شیخ زادہ این دعا گویند جماعتی از ہم سخنان گفتند کہ این دعوی را معنی بخوایم و در ہمان زمان حضرت مولانا فرمودند کہ یا امیر حمزہ سہ بار بخینین بگفتند بار سیوم ہم تمام نہ گفتہ بودند کہ حضرت امیر حمزہ لبیک گفتند و آمدند و فرمودند کہ اے مولانا ہمان یکبار پسندہ نہ بود کہ سہ بار فرمودید۔ و چون اصحاب ارباب آن جماعت ممتحنان این حال را مشاہدہ کردند بکمالی حال ایشان حرقت شدند۔ و حضرت امیر حمزہ دامن مبارک خود را در میان زدہ بودند دیکے قیشہ در میان غلانیہ حضرت مولانا فرمودند کہ اے محمد دم شما کجا بودید و کجہ کار مشغول بودید حضرت امیر فرمودند کہ ما بدان طرف کوراک صیادی مشغول بودیم کہ بنا گاہ حضرت خداوند تعالی آواز شمارا بہ سمع ما رسانید و ما خود را در پیش شما می بینیم۔ آری ایشان اہل نظر اند چون کبریت احمر کہ اگر بریس وجود شما می رسد زہر خالص می گردد۔ البتہ کارے بکنید و نوشتن را بہ صحبت اہل اللہ جاعے سازید کہ فائدہ وجود شما باشد۔ ع

دل ہر چہ یافت از نظر رحمت تو یافت

نقل است کہ روزے حضرت امیر حمزہ را در خانہ ایچ چیزے نہ بودہ و جماعتے انبویہ از اہل اہل بیدن ایشان آمدہ بودند از نجبت خاطر مبارک امیر پریشان شد۔ از برائے آنکہ روز پگاہ بود ع زحمت بود در دیش را آنکہ چو مہمان در رسد

داز غایت بے گھنوری بسوے خانہ روان شدند می بینند کہ اہل خانہ ایشان نماز می کنند و چون از نماز فارغ شدند حضرت امیر را مقبول یافتند و گفتند کہ یا امیر چرا تیرہ اید۔ ایشان فرمودند کہ جمعے مہمانان آمدہ اند و مادر فکر ما حقیر ایشانم۔ حرم ایشان فرمودند کہ اے امیر خدمت درون خانہ را ما قبول کردہ ایم و خدمت بیرون خانہ را شما قبول کردہ اید اقدام نمایندہ

عیسیٰ نقسے دے بسیارام شوریدہ مسباش ہچو ایام

بسیار دودیدہ درین کوے آخرچہ شنیدہ فروگوے

این یادیرہ را کجاست منزل کین رفتن و آمدن چہ حاصل

و چون امیر بیرون رفتند و ساعتی توقف کردند باز متعجب خانہ آمدند دیدند کہ نان و آش و گوشت بسیار چختہ اند و ایشان بر جاتے نماز سجدہ کردند مرقد اے را غر و جل مناجات می کردند و چون ہر از سجدہ بر آوردند حضرت امیر خواستند کہ از ایشان سوال کنند آن صالحہ این عبارت در میان آورد کہ اے امیر امت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را امتانے می باشند کہ بہ سبب دوستی و متابعت او بجایے می رسد کہ اگر مریم نمی شنود و لے صفات مریم ایشان حاصل می شود۔

کہ چندین پردہ ہا از بہر سازست خدارا در دل ہر بندہ رازست

ازان روید گل و خارا ندرین باغ کہ ہم طوطیش می باید و ہم زارغ

اگر بینی بد و نیکی مزن دم کہ ہم ابلیس می باید ہم آدم

و این قصہ ہم در کلام حق تعالی مذکور است و مشہور است۔ چون آن خادمۃ الفقراء و المساکین این عبارت در میان آوردند سید امیر حمزہ فرمودند کہ از ہمان زمان حق سبحانہ و تعالیٰ غم روزی

را از من برداشت

از لطف تو هیچ بندہ نزمید نشد
مقبول تو جز مقبل جاوید نشد
مہرت بکدام ذرہ پیوست دے
کان ذرہ بہ از ہزار نور شید نشد

و ہر آئینہ ہر کہ کار خود را بخدای تعویض می کند بیشک ہمہ کار و بار ادر ا خداے تعالیٰ
کفایت می کند چنانکہ مشہورست و معروفست کہ بکوشیدن روزی زیادہ نمی شود و امکان
زیادہ شدن ہم نیست و بار ہا حضرت امیر حمزہ می فرمودند این حدیث حضرت رسالت
صلی اللہ علیہ وسلم را کہ مَنْ كَانِ لِلَّهِ كَمَانٌ اللَّهُ لَهُ سَهَابٌ

زراہ بے خبری گفت بوالفضولے دی
مرا چو دید کہ جز میل دروفا نبود
چہ گفت گفت کہ چون روزگار می گذرد
ترا کہ وجہ معاشی ز ما بیج حبا نبود
جواب دادم و گفتم کہ این پیرس از من
اذان پیرس کہ اد بندہ خدا نبود
ترا کہ خدمت مخلوق می کنی نانی است
مرا کہ خدمت خالق کنم جزا نبود

دکے کہ اودا خداے تعالیٰ بہ بندگی قبول فرماید ہمہ دنیا و آنچه در دنیا است در جنبہ این معنی
گم می کند و ہر کہ خدمت خداے را چنان کند کہ خودی را از میان بردارد حق سبحانہ و تعالیٰ
ہمہ چیز ہا را طفیل اومی گرداند

ہر بادہ کہ از حضرت الہ دہند
بے منت ساتی بہ سحر گاہ دہند
خواہی کہ کمال معرفت دریابی
از خود بگذر تا بخدا راہ دہند

نقل است کہ روزے ازا کاہ بخارا و جماعتے ازا کاہ بردا کنی بزیارت حضرت امیر حمزہ

علیہ الرحمہ آمدہ بودند ہر یکے از خاطر خود چیزے مشخص کرده بودند کہ اگر امیر حمزہ را دلالتی
 باشد از ماہی بریان و گوشت بریان دیرنج در پیش ما حاضر سازند۔ حضرت خواجہ محمد پارسا
 ہم در اینجا حاضر بودند و خاندان شاہ و ابوالقاسم و مولانا جلال الدین داربکتوی فرمودہ کہ ما
 گرنج بریان می باید خواجہ محمد پارسا فرمودند کہ اسے فریزان دل خود را از مینا پاک دارید
 و ازین نیت در گذرید کہ نیک می باشد ایشان در نہ گذشتند و چون بحضرت امیر حمزہ رسیدند
 در منزل ایشان قرار گرفتند حضرت امیر حمزہ ماہی بسیار و گرنج پختہ بہ پیش اکابر حاضر آوردند
 و در پیش ہر یکے طبقے بہادند و خواجہ پارسا فرمودند کہ اسے براہ کہ شما ازین مخورید کہ نصیب
 شما در راہ راست بہت۔ بعد از ان حضرت امیر حمزہ گو سفندے در نظر اکابر آوردند و
 خواجہ محمد پارسا را فرمودند کہ اسے برادر شما خاوند شاہ را بفرمائید و مولانا جلال الدین
 را بگوئید کہ تا بجهت خود بریان سازند کہ ما بریان کردن و کھتن نمی دانم و چون این حال
 را مشاہدہ کردند ہمہ غمگشتند۔ و چون آن ماہی را بخوردند ہمہ را در اندرون درد
 پیدا شد چنانکہ بے تحمل گشتند۔ و خواجہ پارسا از امیر سوال کردند کہ احوال این مردمان
 نوع گشتہ بہت۔ حضرت امیر فرمودند کہ چون ابادست انچہ میان تو و ماست

چونکہ اباد شدت انچہ میان تو و ماست

گر ہمہ عالم فانی کہ خواب بہت رو بہت

بعد از ان خواجہ پارسا فرمودند کہ

انچہ از کرم تو من گدا می خواہم

ہر کس بہ در تو حاجتے می خواہد

افزون ز ہزار بادشا می خواہم

من آمدہ ام از تو ترا می خواہم

این جماعت نزدیک آمدند که در معرض تلف افتادند به کرم عمیم خود ازین جماعت این گناه
را در گزرا نید۔ بعد ازان حضرت امیر فرمودند۔

طمع در جملہ بستی پائے بستی   چو دست از جملہ شستی راه رستی
ہمیشہ نیک خواہ دوستان باش   بہ نیکی کوش وانگہ در امان باش
چو بدخواہی بکس از عم بجاہی   بہ کس نیک خواہ از نیک خواہی

بعد ازان حضرت امیر فرمودند کہ ہر کہ دوستی فرامی کند و از ایشان غیر رضا سے حق تعالی چیز
دیگری خواہند همان چیز را خدا سے تعالی بلا سے اومی گرداند تا بعد ازین مانند این کار نہ کنند
و در ایشان را نہ رنجانند۔ و لیکن تا مادامے کہ بر بیان نمی پزند در نمی گذریم۔ بعد ازان
خواجہ پارسا فرمودند کہ اکنون بر خیزید و بہ بریان کچتن مشغول شوید کہ خاطر ایشان ہم چنین
می خواہد۔ خاوند شاہ در خاطر گذرانیدند کہ اینجار دستا است۔ و استعداد بریان کچتن حاصل
نمی شود۔ حضرت امیر در آمدند و فرمودند کہ اسے برادر سے

عقل امسال بار بایستے   شکر را نیز راه بایستے

و لے ازین کار شمارا چارہ نیست۔ مشغول می باید شد۔ بعد ازان خاوند شاہ عاجز گشتند
و گفتند کہ اسے محذوم دیگر باین مانند کار نہ کنیم و توبہ کہ دیم شما عفو فرمائید حضرت امیر فرمود
سوسے در ایشان نیائی سست سست   تانہ کو بند آنچه در رگہا سے سست

بعد ازان حضرت امیر فاتحہ بخوانند و در ہمان ساعت ازان بے حضوری خلاص یافتند
و ہم امیر فرمودند اسے برادران ہمچنین محلہا در ایشان را یہ امتحان مر سجانید تانہ رنجید

و اگر چہ ایجا نوا آمدہ مارا برج و مرجان سے

مرجان و محو اہش عذر از لیس

کہ بد کاری بود آذر دن کس

برنجانیدن کس مہست آسان

بدست آورد لیش نبود از ان سان

سنان صبر برد لیش کم زن

چو مرہم می نسازی نیش کم زن

از برائے آنکہ شاید کہ درویش را خاطر بہ چاہے دیگر باشد وہ آن امور اقدم نمودند

ممود۔ وہ ابن سبب شہابے اعتقاد شوید۔ وہ بے اعتقاد می در حق درویشان علا بہت

وزنہار در حق درویشان بے اعتقاد مباحثید و بر کار ہائے ایشان اعتراض مکنید

مگر نام شروع باشد کہ در کوشش شرع اورا حجتے و برہائے باشد۔ بعد از ان اگر

اعتراض کنی شاید بل تہمت بر خود نہی بہتر باشد کہ بر حال ایشان اعتراض کنی سے

انچہ بر طبع تو نیاید راست چون ندانستہ مگو کہ خطا ہست

باشد کہ در ضمن آن کار و سے چیزے باشد کہ لفظ ہر معلوم شمانہ باشد۔

نقل است کہ روزے جماعتے از مریدان حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ بہ سفرے رقتہ بودند

بہ حبت تجارت۔ دزدان بیامدند و ایشان را غارت کردند۔ آن جماعت بہ حضرت امیر

متوجہ شدند و چون ساعتے بگذشت آن دزدان بیامدند و ہمہ چیز ہائے ایشان بیاوردند

و بالیشان تسلیم نمودند و ازین جماعت پرسیدند کہ شمارا شیخے و مرشدے ہست۔ آن

جماعت فرمودند کہ آری ہست۔ آن دزدان گفتند کہ شیخ شمارا صورت چہن و چہان

است۔ آن مریدان گفتند ہست۔ آن دزدان گفتند کہ شما گواہ باشید کہ ما ہمہ

بہ شیخ شہابیت کردہ ایم و ماہمہ مریدان ایشان شدہ ایم۔ و ازین کلمہ توبہ کردہ ایم۔
 شہانہ سلامت بروید۔ شمارا برادر خود خواندہ ایم۔ و چون ایشان از ان سفر مراجعت نمودند
 بہ حضرت امیر حمزہ آمدند۔ ایشان پرسیدند کہ شمارا دزدان در راہ تشویش نہ دادہ باشند۔
 ایشان گفتند کہ اسے مخدوم وقتے کہ بہت عالی شہابا ما باشد ہیچ دزدے و بے بلکہ برناظر نمی باید
 چہ غم دیوار امت را کہ باشد چو تو شہابا
 چہ پاک از موج بحر آن را کہ باشد فرح کشتیبا
 حضرت امیر فرمودند کہ آن دزدان ہمہ توبہ کردند از معتقدان اینخانہ دان شدند۔

نقل است کہ جماعتی از مریدان حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ بہ سفرے رفتہ بودند و برب دریائے
 رسیدہ در کشتی درآمدند و چون بہ میانہ رسیدند کہ ناگاہ باد مخالف پیدا شد و نزدیک آمد کہ
 کشتی غرق شود۔ ناگاہ این مردمان توجہ بہ حضرت امیر کردند و پارہ صابون نذر امیر کردند
 در همان زمان باد ساکت شد و کشتی بہ گنارہ رسید و مردم سلامت از دریا بیرون آمدند
 چون آن مردمان باز گشتند و بہ بخارا رسیدند و بہ حضرت امیر علیہ الرحمہ آمدند ناچہ گفتہ
 بودند ہمہ را نیاوردہ بودند حضرت امیر دوش مبارک خود را کشادہ باین مردم نمودند و گفتند
 اسے یاران ما مفت نمی خوریم شہایان ببینید کہ ہنوز سخیہا سے طناب از کتف مانہ رفتہ است
 آن جماعت برخواستند و ناچہ گفتہ بودند بہ تمام و کمال بیاوردند و توبہ کردند۔ بعد از ان حضرت
 امیر فرمودند کہ سے

چو بارے قادی نگہ دار پائے

کہ یک بار دیگر نہ لغز ز جلتے

.....
 فرشتہ بہت دست دعا نگہ دار

مرد با میر شش پاره دیگر   مبادا کہ دیگر کند رشتہ سر.....
 از انجملہ دامن مہیشاند گفت   حق از بہر باطل نشاید نہفت

بعد ازان حضرت امیر فرمودند کہ اے عزیزان ما را مقصود آن است کہ فردا سے قیامت
 شہادہ نبیہ بد فعلان نہ برانگیز اتمند و از دروغ گویان نہ گرد اتمند۔
 نقل است کہ روزے از مریدان سید امیر حمزہ علیہ الرحمۃ بہ سفر رفتہ بودند و در میان
 کوہسار فرود آمدند۔ مرکبان و یکے غلام ایشان را دروان بردند و ہر چند طلبیدند نیافتند
 فی الحال متوجہ بہ امیر حمزہ شدند و پارہ از گرنج تدرامیر کردند۔ چون ساعتی بگذشت
 ہمہ را بیاقتند مرکب را با بار نیافتند۔ چون بھزار رسیدند در کاروان سرائے
 قرار گرفتند و امید منقطع کردند۔ چون شب شد در دست درآمد۔ چون پارہ از شب
 بگذشت آواز مرکب بگوش ایشان درآمد و چون برخاستند دیدند کہ مرکب سلامت
 با بار آمدہ است و بیچ چیز از دوسے غایب نہ شدہ۔ چون بدر کاروان سرائے رسیدند،
 دیدند کہ سرائے بان گریان شدہ است باز پرسدند کہ سبب گریہ چیست سرائے بان گفت
 چنین مردے رسید و دست بردر زدن فی الحال کشادہ گردید من بر ایشان سلام کردم
 مرا جواب دادند و گفتند زہنار با کس گو۔ و نان بانی بود بردر کاروان سرائے او نیز
 تقریری کرد کہ چنین مردے خوش قد سے بہ این نوع و بہ این صفت بیامند من نیز دیدہ
 بودم۔ آن مریدان گفتند کہ بہ این صفت کہ شامی گوئید ایشان حضرت امیر حمزہ اند۔
 کہ شیخ مایند و ما بیعت بہ ایشان داریم۔ و چون از انجا باز گشتند بکاروان سرائے

رسیدند۔ سراسر بان و نان ^{بانی} بہ ایشان آمدند و حضرت امیر را دریا گفتند و بیعت بہ امیر کردند و چون آن نذر ہا کہ بودند بہ نزدیک امیر بہنادند امیر علیہ الرحمۃ فرمودند کہ یک شبانہ روز پادریانی ایشان کردہ ایم تا این فرد ما را دادہ اند و ما مردمان معفت خواہ نہ ایم۔ ما را معفت نمی دہند۔ وہم حضرت امیر می فرمودند کہ از شریعت بہ رخصت عمل کنند اورا بہ بازار برند و بفروشند کہ از وہے ہیچ کارے نیاید سہ

تا بردر مصطفیٰ سیائی ہرگز بہ در صفا سیائی

و امثال این بسیار گفتہ اند اگر بہ شرح آن مشغول می شوم بہ طول می انجامد۔ نقل است کہ روزے مردے پریشان کارے بحضرت امیر علیہ الرحمۃ بیعت کردہ بود۔ بعد از مدتے آن مرخواست کہ بہ آن کار نام شروع اشتغال نماید ناگاہ آوازے شنود کہ ہی بہ این کار دست مکن۔ و چون برخاست ہر چند تفحص کرد ہیچ کس را نیافت و باز بہمان کار نام شروع خواست کہ عمل نماید باز بہمان صفت آوازے شنید کہ اگر بہ این نام شروع دست می کنی الم بیانی برخاست ہر چند احتیاط کرد ہیچ ذاتے را نیافت۔ با خود اندیشہ کرد کہ نہ کنم۔ و چون ساعتے بگذشت باز بہمان کار نام شروع شروع نمود۔ بعد از آن آواز پیدا شد دستے پیدا شد و برگردن او چنان زد کہ آن مرد مدت سہ ماہ صاحب فراس گشتہ بود۔ و حال آنکہ این مرد در کرمنہ بود و حضرت امیر در بخارا۔ چون صحت یافت بحضرت امیر آمد۔ حضرت امیر فرمودند کہ اگر بہ این مابعد کاری کردے ہلاک می گشتے سہ میان بخدمت شریعت زجانی دل در بند بدوش مگر از دوزخ نجات بود

نقل ہے کہ روزے حضرت سید امیر حمزہ علیہ الرحمۃ در موضع سماسی بودند بجا عتے از ساکنان و ساکنان آن دیار در نظر امیر جمع شدہ بودند و حضرت امیر علیہ الرحمۃ بمعرفت مشغول بودند دران میان معرفت حضرت امیر کی غضب کردند لیسر عصاے خود اشارتے فرمودند حاضران ازین غضب تعجب کردند۔ حضرت امیر فرمودند کہ لے یاران یکے از نسبت ما دران دیار گرگ دیوانہ می خواست کہ بگیرد اورانہ گذارتم و یکشتم بجنایت پروردگار خود۔ یکے از مردمان بے اعتقاد دران میان بود گفت کہ زہے مجال کارے کہ کسے در سماسی بخارا باشد سخن از سوخارے بگوید۔ امیر فرمودند سہ

از پئے صاحب نظران بہت کار بے خبران را چہ عجم روزگار
دہین کہ این شخص در خاطر خود این سخن را گذرانید فی الحال شکم او آما سید و نزدیک
بہ ہلاکت رسید سہ

این سخن با دلت نہ با قالب
وین سخن با سرت نہ با دستار
و چون آن بے اعتبار بر سر حرف خود بر رسید دانست کہ بدگفتہ ام کہ اولیائے خدا تعالیٰ
ازین حال خالی نہ باشند و گفت کہ مرا بہ نزدیک سید امیر حمزہ بیریید حضرت امیر حمزہ در مراقبہ
بودند سر بر آوردند و گفتند سہ

دل نگہ دارید اسے بے حاصل
ہاں لے نادان بیدانکہ دانندت
در دوسے زمین..... تری
در حضور حضرت صاحب دلان
بدمی کئی و لطیف می خوانندت
تازیر زمین رو نگردانندت

اسے نادان دانستہ و آگاہ باش کہ خدایے غرض را بندگانی باشند کہ از شرق تا بحر
عالم بہ یک چشم زدن سیر می کنند تو چہ گمان می بری کہ این بساط خالی است۔ اکنون تو برو
دیکے گوسفندے بمزار متبرک حضرت خواجہ محمد بابا سما سومی دعوتے بساز تا ازین بیمار
خلاص یابی کہ ترا بروح ایشان حوالہ کر دیم۔ ہمان زمان گوسفندے بیاورد۔ و چنانکہ
فرمودہ بودند بگرد حق سبحانہ و تعالیٰ ہمان زمانش صحت کرامت فرمود۔ ہماں روز بہ
سوخارے آمدند و آن شخص ہم بہ ایشان آمدہ بود و آن قصہ گرگ ہم چنان واقع
بودہ کہ امیر فرمودہ بودند و ہماں ساعت گرگ راکشتہ بودند۔ و چون آن مرد آن
حال را بیدید تو بہ کرد و از مردان را بہ حق تعالیٰ گردیدہ

اے بے تو حرام زندگانی

خوبے تو کد ام زندگانی

ہر زندگی کہ بے تو باشد

مرگیت بنام زندگانی

نقل است کہ روزے حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ گذرا ایشان قشلاق عندا قنادہ
بود کہ یکے از قریہ بخارا است و مردمان آنجا از معتقدان ایشان بودند۔ چون خبر یافتند کہ
حضرت امیر ازین رہ می گذرند ہمہ مردم بہ پیشوائی امیر علیہ الرحمہ بیرون آمدند بہ لمح آنکہ
حضرت امیر فرود آیند کہ زمستان بودہ است۔ و ہوا بغایت سرد بود۔ چون بنزدیک حضرت
امیر رسیدند درخواست کردند کہ اگر حضرت فرود آیند غایت لطفت خواهد بود۔ حضرت امیر فرمودند
اگر ہیزم خشک یافت می شود فرود آئیم۔ و اگر یافت نمی شود نمی فرود آئیم۔ آن مردمان
فرمودند کہ ہیزم خشک یافت نمی شود بجز آنکہ بر سر مزار یک درخت توت خشک است۔

لیکن پیچ کس ازان درخت مجال ندارد کہ یکے دندان کاہ آھی بگیرد۔ حضرت امیر فرمود
کہ زود بر دید و تمام شاخہاے دے را بشکنید کہ دے در بہار سبز می شود۔ چون اہل
یاقتند تمام شاخہاے دے را بشکستند و بیاد دندان آن درخت در ہمان بہار
چنان سبز شد کہ گویا ہرگز خشک بودہ است۔ بہ فرمان خداے غوجل نیز ہم سبز است
درخت سبز داند قدر باران تو خشکی قدر باران را چہ دانی

نقل است کہ وقتے ہم چنین واقع شدہ بود کہ مدت سہ شبانہ روز باران آمدہ بود و مہنوز
می آمد و جماعتے از مردمان ہمان دیار ایشان بہ نزدیک حضرت آمدند و التماس کر دند کہ لے
مخدوم سہ شبانہ روز است کہ باران می آید و پیچ ساکن نمی شود۔ اگر شما عنایت فرمائید
و دعا کنید یا شد کہ بپرکت شما باران ساکن شود و ما را یقین است کہ دعاے شما نزدیک
خداے تعالی رد نمی شود حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ فرمودند کہ اے عزیزان وقتیکہ وقت
ایستادن باران می شود خود بہ خود بخوابد ایستاد۔ آن مردمان فرمودند کہ لے مخدوم
ما ہمہ مردمان فقرا ہوا ایم و در تشویشیم اگر شما این عنایت بفرمائید ما ہمہ ازین تشویش
خلاص یابیم و چون بسے مبالغہ کر دند حضرت امیر فرمودند کہ یکے خادم خود را کہ بیرون شو
و باران را بگو کہ تا ساکن شود۔ چون خادم بیرون شد ہوا یکشاد و روشن گشت بسے
اے مقصد بہت بلندان مقصود دل نیاز مندان

و ہم چنین است ہر کہ کار خداے را غوجل بظاہر و بیاطن می کند او در خاطر دارد و ہمچنانکہ
حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند مَنْ كَانَ لِشَدَّكَانِ اللّٰهُ صَدْرَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

نقل است کہ روزے حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمۃ یومی رفتند و چون بر کوہ بابائے دومی
رسیدند کہ بہ ناگاہ ابرے بغایت سہمگین از طرف قبلہ بیرون آمد چنانکہ ہوا تار یک شد و
باران باریدن گرفت و رعد و برق صحن آغاز کرد و ہمہ مردمان در ہم شدند کہ مگر قیامت
خواہد شد

سماں بیہوا شد و زنگاری گشت   لے دوست بیا و بگذران ہر چہ گشت
گر عزیم و فاداری اینک دل دیجان   در غم جفا داری اینک سر و طشت
د چون حضرت امیر دیدند کہ احوال مردمان دگرگون شد و روے خود را بسوی قبلہ گردانیدند
و بدعا مشغول شدند و یہ انگشت اشارت کردند ہمان زمان ابرہہ دو پارہ شد بعضی
بہ طرف شمال و بعضی بہ طرف جنوب رواں شد و ہوا بکشاد و روشن گشت۔ بعد از ان حضرت
امیر فرمودند کہ اے یاران کہ اگر شامی خواہید کہ ہمہ کار شمار راست شود می باید کہ یک
قدم بلکہ یک دم بے زبان خداے تعالیٰ نباشید۔ و یک قدم از شریعت محمدی بیرون
نہنید و ترک نفس و ہوا بکنید و رضاے خود را فرو گذارید و رضاے حق تعالیٰ را طلب
کنید تا دولت آخرت بیا بید۔ چنانکہ در قرآن مذکور است قوله تعالیٰ وَ اَمَّا مَنْ نَهَا
مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ۔

تا کم نہ شوی و کتر از کتر نہ شوی   در مجلس عاشقان تو محرم نہ شوی

تا روضہ جملہ عالم نہ شوی   اندر صفت خاصان تو محرم نہ شوی

نقل است کہ روزے خواجہ محمد پارسا با جماعتی بیدین حضرت امیر حمزہ آمدہ بودند و چون

شام در دست در آمدہ خواجہ را در خاطر آمد کہ اگر یکے از مریدان امیر بودے تا با وے صحبت داشتے چه خوش بودے و چون خواجہ محمد را این در خاطر بگذشت حضرت امیر زاویہ خلوت بودند مریکے خادم خود را فرمودند کہ زود بیرون شو محمد خواجہ قشلاق غازی را طلب کن۔ خادم بیرون رفت و مسہ بار محمد خواجہ بگفت ہنوز در خانہ نہ نشستہ بود کہ محمد خواجہ از در درآمد و سلام کردند حضرت امیر فرمودند کہ اے خواجہ در جماعت خانہ خواجہ محمد پارسا آمدہ اند بروید و با ایشان صحبت دارید و چون بہ نزدیک خواجہ درآمد خواجہ فرمودند کہ شما از قشلاق عذرا چہ وقت بیرون آمدہ اید محمد خواجہ فرمودند کہ ہمین زمان بود کہ آواز آمد کہ اے محمد خواجہ ترا امیر می طلبد و طلب می کند چون چشم خود را فراز کردم و یکشادم نشستم را درین مقام می بینم۔ و چون خواجہ این حال را مشاہدہ کردند بہ کمال حال ایشان موثر شدند تا بدانی کہ مریدان را و معتقدان این خاندان را این مقدار قرب منزلت بہت ذہنار بے اعتقاد نباشی تا خود را در ورطہ ہلاکت و ملالت نیندازی۔

لقل بہت کہ روزے مولانا کمال الدین بدر میدانی رحمۃ اللہ علیہ بیدین حضرت امیر حمزہ آمدہ بودند و ایشان را یکے فرزند بودہ دآن فرزند شاد محمد نام بود با خود آوردہ بودند و چون در جماعت خانہ حضرت امیر حمزہ درآمد پائے این فرزند بفرید و بقیانہ در نشوے جماعت خانہ۔ مولانا فرمودند زود بر خیزید حضرت امیر فرمودند کہ اے مولانا این فرزند شما در خانہ دان ما افتاد و در خاندان در و ایشان افتاد مبارک می باشد و نشان نیک بختی بہت۔

آزاد بندہ کہ قبول دے شود خرم تنے کہ خاک رہ کالمے شود

ناچلہ ہر کہ خط فرمان است کالمے آئے ہمیں کہ ہمیت او کالمے شود

و بعد ازان کہ مولانا زادانات رسیدند خدمت شاہ محمد رادوق آن شد کہ بزیا خانہ کعبہ
 بروند و چون بہ ولایت ہری رسیدند ایشان را ملاقات بحضرت شیخ زین الدین حسانی
 افتاد قدس اللہ سرہ و صید دل ایشان بہ کمند محبت شیخ گرفتار شد و مدتے بہ ملازمت
 حضرت شیخ می بودند و ہفت یا رطبوات خانہ کعبہ رفتہ بودند و درین مدت چند بار
 حضرت شیخ فرمودند مرا این شیخ شاہ را کہ اے شیخ شاہ شمارا کہ خدامی یاید شد و چند بار
 کار کہ خدائی ایشان بجای رسیدہ بود کہ موقوف بہ خطبہ نکاح ماندہ بود بے واسطہ آن کار
 بر طرف گشت تا وقتے کہ شیخ شاہ را ذوق بخاراد را افتاد از حضرت شیخ اجازت حاصل کردند
 وہ بخانا آمدند و از نہیر ہاے امیر کلال کہ فرزند برہان بودند نسبت افتاد بہ ہمان نفس امیر علیہ الرحمۃ
نقل بہت کہ روزے یکے از میدان حضرت امیر حمزہ را اشترے در لای افتادہ بود
 ہر چند ہمد کردند بیرون نہ توانستند آورد تا وقتے کہ ما جو گشتند نزدیک آمد کہ شتر
 ہلاک شود۔ متوجہ بہ حضرت امیر علیہ الرحمۃ گشتند و زمانے در فکر رفتہ کہ بنا گاہ بے واسطہ
 شتر از لای بیرون افتاد و آن زمان حضرت امیر در جماعت خانہ با جماعتے در معرفت
 بودند کہ بنا گاہ بہ سر عصاے خود اشارتے عملہ کردند حاضران متحیر بماندند حضرت امیر
 فرمودند کہ فلان کس مارا اشتر در لای ماندہ بود بجنابت حق سبحانہ تعالیٰ آن را از لای
 بیرون آوردیم۔ ہمان زمان ہمیشہ نوشتند و چون آن مرد آمد ہمان زمان این چنین واقع شدہ بود

اسرار ازل را نہ تو دانی و نہ من   این حرت معمانہ تو خوانی و نہ من

باشد پس پردہ گفتگوئے من تو   چون پردہ بپفندہ تو مانی و نہ من

نقل بہت کہ روزے حضرت سید امیر حمزہؓ را ذوق آن شد کہ بہ لایمت کر مینہ برودند قضا
گذر بہ موضع طوالیس افتاد و یکے از معتقدان ایشان بر سر راہ پالیز کشتہ بود و پالیز را
جوئے می کشید کہ حضرت امیر رسیدند۔ چون حضرت امیر را دید بہ قدمہای ایشان افتاد
و عرض نمود کہ ای مخدوم من این فالیز را بہ آن نیت کاشتہ ام کہ خرپزہ کہ بیزد بہ حضرت شما
بیرم و اسے کاش کہ خرپزہ پختہ بودے تا بہ پیش شما آردے۔ امیر فرمودند کہ مالقد را
نسبہ نمی سازم می باید کہ تو در آئی و ازین خرپزہ پختہ بیرون آری۔ آن مرد گفت کہ ای
مخدوم این پالیز ہنوز سہمہ میدارد خرپزہ از کجا یافت شود۔ حضرت امیر فرمودند کہ ترا
ایچ چارہ نیست می باید کہ در آئی و خرپزہ بیرون آری۔ آن مرد قدم بہ پالیز در نہاد و
دید کہ بہ فرمان حق سبحانہ تعالیٰ ہمان مقدار خرپزہ زرد شدہ بود کہ ایچ نہایت نہ دارد حضرت
امیر فرمودند کہ خرپزہ ہا را بیرون آرید کہ ما را فرصت الیتا دن نیست۔ آن مرد راتا مجالش بود
خرپزہ بیرون آورد و حضرت امیر علیہ الرحمہ و جماعتہ کہ بالیشان بودند از ان خرپزہ سیر کجورند
و خرپزہ ہمان نوع بجائے خود الیتا وہ و آن مرد پالیزیان می گوید کہ ما مردمان فقرا احوال بودیم
ہمان نفس حضرت امیر ہماں مقدار برکت دیدیم کہ آن را غایت و نہایت نبود و ما نیز چنان خوش قسمت
گستیم کہ از طرب دنیا بدگیے محتاج نہ ماندیم

ہر جا قدم اہل سعادت درون شود   آید صفا و درد و کدورت بردشود

نقل است کہ روزے کے شیخ بہ نزدیک حضرت امیر حمزہ آمد و از ایشان سوال کرد کہ چون بہت کہ
در خاندان شمارم خلوت نشستن نمی باشد۔ حضرت امیر علیہ الرحمہ فرمودند کہ خلوت را ہم صحبت می باید
کہ تا ما دی بہ نشنیم۔ آن عزیز فرمود کہ اسے امیر ما گر خلوت می نشیند من نیز با شما می نشینم۔ حضرت امیر
فرمودند شما چه نوع می نشینید۔ آن عزیز فرمود کہ یکے کوزہ آبی می در آریم و چیل مویز می گیریم و چیل
روز بہ این آب و بدین مویز اوقات می گذاریم۔ حضرت امیر فرمودند کہ خلوت خاندان ما نوع
دیگر است۔ آن عزیز فرمود کہ خلوت شما بچہ نوع می باشد۔ حضرت امیر فرمودند کہ اولاً طهارت می
سازیم و ہر روز یکے گو سفند سے بہ تمام و کمال می خوریم و بہمان طهارت روز اول چیل روز
نماز می کنیم و بطهارت دیگر اہتیاات نمی باشد۔ آن مرد گفت کہ بد سے دعویٰ را بہتیم کہ
معنی بہت یانے۔ آن عزیز فرمود کہ ما ہم برین نوع می تو انیم نشست۔ حضرت امیر فرمودند
دو گو سفند مسیامی ساختہ باشند و بہ خلوت در آمدند و گو سفند را بخوردند و گو سفند دیگر
بہ نزدیک آن شیخ بماندند۔ چون آن عزیز ر بے ازان گو سفند بخورد در شکم او چیان درد سے
پیدا شد کہ از خود بیخود گشت و بہوش شد۔ چون بعد از زمانے بہوش آمد بقدمائے
حضرت افتاد و توبہ کرد۔ و حضرت امیر بہمان صفت مدت ہفت شبانہ روز نشسته
بودند و آن شیخ و بعضے مردان ہمان دیار آمدند و از حضرت امیر درخواست کردند کہ بہر
آیند چتے کس راقوت این ملازمت تمیت۔ بعد ازان حضرت فرمودند کہ اسے یاران ما
می خواستیم کہ یک چلہ براریم شما ما نہ گذاشتید و بہر خواست تمام بیرون آمدند۔ و کمال
ایشان را نہایت نبوده۔

و از کمالات سید امیر عمر رضی اللہ عنہ کہ برادر خورد و ترا میر حمزہ بودند آن ^{سست} آن
 کہ وقتے در ولایت نسف پالیز کاشته بودند و پالیز را کچن نزدیک شده بود و آب
 در آن ولایت کم می باشد تا وقتے کہ خداوند تبارک و تعالیٰ دهد۔ مردمان آن دیار
 ہمہ اتفاق کردند۔ اول آب را پالیز حضرت امیر عمر می مانیم و پالیز ایشان را آب
 می دیم و بعد از آن در میان خود قسمت می کنیم مگر کہ یک شخصے بہ آن رضانہ داد۔ چون
 آن مردمان آب را پالیز حضرت امیر رسانیدند آن شخص آمد و گفت کہ بر آمدن آب
 اعتماد نیست و آب را از پالیز امیر عمر برداشت۔ آن مردمان می خواستند کہ اورا منع فرمایند
 حضرت امیر عمر فرمودند کہ اے یاران شما خاطر ہائے خود را ازین سبب مشغول نہ دارید کہ این
 آب آتشی است می کند و چون نمی ماند بمانید کہ بسوزد۔ چون آن مردمان این نفس امارت
 بشنیدند ہمہ بر خود بلرزیدند و چند مرد را در خواست کردند آن مرد گفت ہر چہ بادا باد من
 این آب را نمی گذارم و ہمہ مردمان ازین حال پریشان گشتند۔ حضرت امیر علیہ الرحمۃ ہمہ
 مردمان را اجازت دادند کہ مانع نہ شوید۔ و چون مردمان می رفتند حضرت امیر گذاشتند و
 ایشان ہم بر رفتند

ہمہ آزادگان از رخنہ جستند	زبان خویش و سود خلق جستند
ہنرمندے کہ راہ پاوسر دید	ز خود عیب زبگیا نہ ہنر دید
حکیمانے کہ دورانیش گشتند	دوائے خلق و درد خویش جستند
درخت بارش چون بیخ و بریاخت	سعادت نا کجا ہر بے خبر یافت

و چون شب در دست درآمد غلام آن شخص به جهت نختن طعام لطلب آتش بیرون
آمده بود و چون آتش به نزدیک در خانه رسانید بر در خانه او سیاتے بوده و آتش
به سیات رسید و چون سیاط آتش در گرفت و خانه او سوخته شد بتمام و کمال۔ و چون
این حال واقع شد این مرد در خانه نبود۔ چون بیامد و این حال را مشاهده کرد بر کرده
خود پشیمان شد و بر سر حروف خود رسید۔ اکنون دانست که بد کرده است در پائے مردمان
اقتاد و گفت که اے یاران اگر شما تدارک این کار نمی کنید کار من ازین خراب تر شود۔
و آن مرد مع مردمان به طلب حضرت امیر علیہ الرحمہ روان شدند۔ امیر عمر را در سفلہ کہنہ یافتند
که در یک ویرانہ مستغرق گشته اند و متوجہ قبلہ شده اند۔ چون این جماعت آمدند حضرت
روسے بالیشان کردند و گفتند کہ اے یاران مای خود استیم کہ این پالیز قوت طاعت مطیعان
گردد چون راضی نہ شدید فدائے شہادت و لیکن این قدر باید دانست کہ دل بدست آوردن
کار آسان نیست و ہمیں کہ تا از خود گذشتہ و بہ مراد خود مشغول نہ شدے بہ مقصود کسر رسیدے

تا دل دوستان بدست آری   بوستان پدر فروختہ بہ

در دمند ہزار آن مشوید   کہ یکے راز خود بر خبانید

و چون بر بنجانیدن و بے رضا دادی خود را رنجیدہ می گردانی چنانکہ حق تعالی در کلام
مجید خود فرمودہ است۔ **وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَذْنِہِ۔** و قطب ہروی جابر
بن عبد اللہ الفزاری درین معنی ہم اشارتے فرمودہ است کہ چون گاہ در وقت سر بریدن
می شود بر خرمین این طائفہ می گذارند و چون نزد بان را وقت سوختن می شود بر دیوار این

طائفہ می تہند و چون یکے را می اندازید بر این طائفہ می در اندازید و ہر کرا دیدہ باطن بینا
بود یہ این طائفہ معترض نمی شود

نابینا را بہ چشم باطن چہ خبر   وز عیبہ ..... دلا در کرا
واندر ہمہ عمر خود بخوردی کاہے   گزلذت لوزینہ نداشتے چہ خبر
و این واسطہ آن بہت کہ چشم دل اورا کور گردانیدہ اند۔ ولے بدانید کہ اگر ہمہ اولیاء اللہ
در حیات خود دلالت و کرامت نمودہ اند و از ایشان ظاہر شدہ است۔ اما این فقیر را در خاطر
بعد از وفات خود کرامت و ولایت ننماید از برے آنکہ کرامت نمودن روانیست۔ بلکہ پوشیدہ
داشتن آن واجب بہت و اگر بے اختیار در وجود آید روا باشد بلکہ پوشیدہ داشتن بہتر باشد
نقل است کہ یکے مردے از مریدان سید عمر رحمۃ اللہ علیہ در موضع

کھرتے بود۔ حال آنکہ آن مرد دعوتے عظیم ساختہ بود و حضرت امیر را طلب کردہ بود
در دمان موضع خود را ہم طلب کردہ یکے ازان مردمان پیش زبان گفت مرا این صاب
دعوت را کہ تو چہ مقدار از براسے امیر عمر رنج بری ایچ یار از ایشان دلایتے دیدہ یا
آن مرد گفت مرا حد این بہت کہ از ایشان بدین نوع چیزے طلب کتم و مرا ایچ در خاطر
نمی آید و مرا بخدمت خود کار بہت

انکم چو قبول می کندیار   لے مردی دیدہ مردی کن
آن مرد گفت اگر تو نمی خواہی مرا می باید کہ از براسے ما انگور عسلی کاکی تازہ بیارند
تا ازان بخوریم و بعد ازان بہ نزدیک امیر عمر آمد و نشست۔ حال آنکہ زمستان بود

وہو البغایت سرد بود امیر عمر مر این خداوند خانہ را فرمودند کہ زود در باغ شود از
 دو قطار باغ بگذرد و بر سر قطار سیوم شود آن آتش کہ بر قطار بہت بردارد و آن
 مقدار کہ می توان آورد انگور بیارد تا این مردمان بخورند۔ و چون آن مرد بہ آن امر
 اقدام نمود و بہمان نشانے رفت بہمان مقدار انگور آورد کہ حاضران متحیر بماندند۔ امیر
 فرمودند کہ شما انگور بخورید و خود از خانہ بیرون آمدند و بہمان بسو خاری رسیدند۔
 و بعد از ان ہر چند امیر را طلبیدند نیاقتند و چون بسو خاری آمدند دیدند کہ امیر
 آنجا نشسته اند۔ آن مرد صاحب دعوت فرمود کہ اے محذوم دعوت مہیا گشتہ است
 و ہمہ مردمان منتظر بقدم شما ہستند۔ حضرت امیر فرمودند کہ بروید آن دعوت ہمارا نگاہ
 دارید کہ ما فردا آنجا خواہم رفت و چون مردمان برفتند آن مرد بہمان شب ببرد و چون
 روز شد صاحبش ہم ببرد۔ بعد از ان امیر رفتند و نماز جنازہ او بگذاروند۔ باید کہ نزد
 اولیاء اللہ دلی خود را نگاہ دارید۔ اے بے حاصلان در صورتی حضرت صاحب دلان
 مودب باشید۔ نیز استاد می گوید سہ

می کوش ز خود کہ خاطرے نہ آزاری

اے آنکہ ز مشک نافہ بر خورداری

از عمر از ان نیافت بر خورداری

گل قاصد آزار دلی لیل بود

نقل است کہ روزے حضرت امیر رحمۃ اللہ علیہ در شہر کیش بودند کہ یکے مردے بہ نزد

حضرت امیر آمد و گفت اے محذوم از تراک از مریدان اسماعیل اتا جمع شدہ اند

و انواع نامشروعات در میان ایشان در وجود می آید۔ شما ایشان را منع بفرمائید

و حال آنکہ این خبر کبندہ از ان قوم بودہ - و آن جماعت اتفاق کردہ بودند کہ اگر سید عمر بہ نزدیک مامی آیند ما ایشان را شهید بکنیم و خون بہاے ایشان را ہم میدہیم - و چون حضرت امیر عمر علیہ الرحمہ خبر نامشروع شنیدند بے لوقت روان شدند و هیچ کس دیگر با ایشان ہمراہ نہ بود - مگر یک کس آواز دہ مہتاب لدین بود - ادرا امیر نیک بخت می گفتند دآن دیہہ را ہم دہ جاوہ داران می گفتند - آن نیک بخت فرمود کہ اے محذوم آن مردمان اگر چہ در ولایت مسلمانند لیکن مسلمانان را نیک بینی دانند - و بغایت انبوہ اند تا باشد کہ شمارا الی رسانند - حضرت امیر فرمودند کہ ایشان چند کس باشند - آن مرد فرمود کہ اگر جمع شوند ہزار کس بیشتر باشند و اللہ اعلم - حضرت امیر فرمودند

گر با تو بود عنایت حق   از خشم ہزار صد میندیش
یا پنجہ شیر چخبہ می زن   در کام ننگ و مار زن لیش

اے عرب اگر عنایت خداے تعالی با ما یا رہت از انبوہے ایشان هیچ پاک ندایم چنانکہ آن قطب ہروی خواجہ عبداللہ الفزاری رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند کہ چون راہ پاک از مدعی چہ پاک - و چون سید عمر در میان آن مبتدعان و آمدند آن جماعت ہمہ متوجہ امیر شدند و رئیس ایشان خواست کہ تا دست در گریبان امیر زند امیر دست او را بہ سوسے پشت او بردند و گفتند کہ اے نامرد ہر دو دست تو خشک باد تا بیش ازین چنین عمل نہ کنی فی الحال ہر دو دست او بر پشت چسپیدہ شد و آن

بتدعان متحیر بمانند و در قدمهای حضرت افتادند و بر خاک قدم امیر می مالیدند۔
 و توبہ و تارسی می کردند و از راه ضلالت بازگشتند۔ بعد ازان امیر فرمودند کہ دستها بعد
 از سه روز دیگر نیک می شود اگر شما بہ اخلاص توبہ می کنید۔ بعد از گذشتن سه روز حضرت
 امیر علیہ الرحمہ دعا کردند خدا سے تبارک و تعالیٰ دستهای او را چنان گردانید کہ اول بود۔

اگر تیغ عالم بہ جنب ز چلے دید کسے تا نخواهد خدائے

تا بدانی کہ ہر کہ فرمان خدائے را غرذ جل یہ اخلاص می کند و متابعت رسول اللہ را علیہ
 الصلوٰۃ و السلام بہ طریقہ اخلاص می کند از ہمہ ممالک خلاص می یابد و دعای او ہرگز
 رد نمی شود۔ ہمہ کارهای او را خدا سے تعالیٰ چنان کفایت می کند کہ او می خواهد چنانکہ
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند۔ من کان باللہ کان اللہ لہ۔

نقل است کہ حضرت امیر عمر در دہ آہن بجوار رحمت حق تعالیٰ خرامیدہ بودند بسال شہت
 وسمہ از ہجرت نبوی علیہ السلام و بعد از یک سال واللہ علم ایشان را بہ بخارا آورد بودند
 و بجوار حضرت امیر بزرگ تسلیم نمودند و آن قومے کہ ایشان را آوردہ بودند ہمان چوب
 بر سر قبر ایشان علی نہادہ بودند۔ آن چوب سبز شدہ و شاخہا بر آوردہ بود۔ ہمہ مردم
 بہ نظارہ آن چوب می آمدند۔ یکے ازان مردمان در تک آن درخت پناہ ساخت
 و آب ریخت در ہمان وقت خشک گشت و آب ریزندہ نیز کور شد۔ و یک عزیزے حضرت
 عمر را رحمۃ اللہ علیہ در خواب دید ایشان فرمودند کہ چرا گذاشتید کہ در تک آن درخت
 آب ریزد۔ اگر آب نہ ریختے ہرگز خشک نمی شدے۔ اگر از ہمہ اوصاف ایشان را تقریر

کنیم و بحال حال ایشان مشغول شویم عشرے از عشران نہ کردہ باشیم۔ بار این مقدار اکتفا کردہ شد تا یادگار ماند معتقدان را۔ و معلوم گردد کہ کاتب این مسودہ مولانا وسیدنا حضرت شہاب الدین بودہ اندر رحمتہ اللہ علیہ کہ نبیرہ حضرت سید امیر حمزہ بودند رحمتہ اللہ علیہ۔ و بہ حقیقت فرزند ان کسی می باشد کہ در ہمہ احوال و اعمال بہ متابعت ایشان باشد۔

نقل است کہ یکے از فرزندان کوک اتابا روزے با جماعتے بہ رباط حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ آمدند و آن عزیز یکے فرزندے خورد بود۔ چون حضرت امیر این جماعت را در مہمان خانہ قرار دادہ بودند۔ بعد ازان برخاستہ فرمودند کہ زود طعام مہیا سازید کہ روز بیگاہ است۔ چون طعام مہیا گشت خادم مر حضرت را فرمود کہ چہ اجازت می دہید تا طعام بیاریم۔ حضرت امیر فرمودند کہ یک زمان توقف بکنید تا من بروم و بہ بینم۔ امیر بہ طرف مطبخ روان شدند آن فرزند خورد اتابا امیر مطبخ امیر یکے و دیگرے در غایت خوردی نہادند۔ آن فرزند با خود گفت ایچہ درین دیگ است مرا و پدر مرا بس نمی آید و این مردمان دیگر ہر یک گرسنہ خواہد ماند۔ بعد ازان حضرت امیر فرمودند خادم را کہ اولاً یکے کاسہ آتش ماحی کشیم بعد ازان دیگر شمشا بدانید۔ و چون امیر بسم اللہ الرحمن الرحیم گفتند و یکے کاسہ آتش بکشیدند و سفرہ را روان ساختند آن سپہر حضرت امیر را فرمودند کہ شمارا چنان کہ می باید طعام بخورید۔ ہمان مقدار نان و آتش آمدہ است کہ بیچ کمی نبودہ است۔ و

ازان یک دیک پیچ کم نہ شدہ بود۔ و تونر نان چنان پڑ بود گویا از دے
 نیم تاتے بیرون نیاوردہ بودند۔ چون لپس آن چنان بید برخاست و بہ
 نزدیک پدر خود آمد و گفت اسے اتا بکی دیک چنان خورد ہست کہ اگر کسے آن
 دیک را بہ بنید و کس طعام آن دیک را بہزار سعی اگر میر شونند۔ و این مقدار
 طعام کہ در نزد شما آوردہ اند ازان دیک گویا یکے کاسہ آتش بیرون نیاوردہ اند
 و این مقدار نان کہ بہ نزدیک شما آوردہ اند ہنوز آن تونر پر ازان استادہ است۔
 و معلوم نیست کہ ازین تونر یکے تانان بیرون آوردہ باشد یا نہ۔ چون اتا این سخن
 راستیدند بہ این جماعت برخاستند و بہ مطیع حضرت امیر علیہ الرحمۃ آمدند و از حضرت
 امیر التماس کردند کہ می خواہیم کہ مارا بہ مطیع خود راہ دہید کہ دستور آن ہست کہ اجازت
 باشد۔ امیر فرمودند کہ در آیند۔ و چون اتا با جماعت خود در آمدند آن حال را مشاہدہ
 کردند۔ حضرت امیر فرمودند کہ اسے اتا ازان روز باز کہ حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ بہ این فقر
 خدمت را اشارت و اجازت فرمودند۔ پیچ نمی بینم کہ این آتش و این نان ازین جا
 خالی باشد۔ و ہر چیز کہ حضرت امیر مارا سپارش نمودند بہمان نوع ہست پیچ نقصان درد
 نمی باشد۔ چون اتا این حال را مشاہدہ کردند فرمودند کہ می خواہیم کہ مارا بہ
 یاران مارا بخدمت گاری خود قبول فرمایند کہ تا مارا ازین جالقیدیہ باشد۔ حضرت امیر
 علیہ الرحمہ فرمودند کہ چون در خاطر شما این خاکہ رد بارے این فرزند شمارا بہ فرندی قبول
 کردیم۔ بعد ازان اتا شاکر و شادمان از انجا روان شدند۔ و آن فرزند اتارا بہ شیخ

نام نهادند۔ بعد ازاں حضرت امیر فرمودند کہ این بہ واسطہ آن است کہ ہر کہ حق سبحانہ و تعالیٰ را کار چنان کند کہ می فرماید حق سبحانہ تعالیٰ ہمہ کارہ اورا چنان کفایت کند کہ او خواهد

نقل است کہ روزے جماعتی از مردمان غد بود کہ اند قرامی بخارا است بطوائف فرار امیر سید کلان علیہ الرحمہ آمدہ بودند دران زمان خواجہ بہاء الدین بود اند۔ آمدند و طواف کردند۔ خواجہ فرمودند کہ اسے یاران یک زمان در سایہ ہاسے درختان بہ استراحت مشغول شوید۔ تا ما از براسے شما طعامی مہیا سازیم۔ آن جماعت برخاستند و زیر سایہ ہاسے درختان آمدند و با یک دیگر گفتند کہ در خواب رفتن چہ حاصل می شود بر خرید کہ تا بجزار پر الوار حضرت امیر کلان علیہ الرحمہ طواف می کنیم و بعد ازاں بیائیم تا وقت طعام بخنیم۔ آن جماعت برخاستند و بمرقد حضرت امیر آمدند و طواف کردند و همان زمان روان شدند و باز بہمان سایہ درختان کہ خواجہ فرمودہ بودند آمدند و نشستند و چون ساعتی بگذشت خورجہ بہاء الدین آمدند و فرمودند کہ مگر شما ہا خواب نہ رفتہ آید۔ این جماعت فرمودند کہ بہ طواف فرار حضرت امیر کلان علیہ الرحمہ رفتہ بودیم۔ خواجہ فرمودند کہ بہ اولاد ایشان پیش آمدید گفتند نہ تو استیم۔ خواجہ فرمودند کہ شما یان خام رفتید و خام باز آمدید۔ باز شمارا می باید رفت و بہ اولاد ایشان پیش باید آمد و بعد ازاں طواف می باید کرد۔ آن جماعت چون نزدیک

بمزار حضرت امیر علیہ الرحمہ رسیدند یعنی کہ امیر کلان علیہ الرحمۃ می آید۔ چون بہ نزدیک حضرت امیر رسیدند امیر فرمودند کہ اسے یاران شہاہارا خواجہ بہاوالدین سرگردان سناختہ است۔ دنی الحال دست در نخل کردند و یک تانان گرم بیرون آوردند۔ وہبہ الیشان دادہ فرمودند کہ اکنون بہ طواف مزار حضرت امیر بروید کہ اکنون پختہ می وید و پختہ کھائید۔ و چون این جماعت باز طواف کردند و مراجعت نمودند وہبہ نزدیک خواجہ بہاوالدین رسیدند۔ آن یک تانان در پیش خواجہ نہادند۔ خواجہ فرمودند کہ اکنون پختہ آمدہ اید

صوفی نہ شود صافی تادرنہ کشد جاعے بسیار سفر باید تا پختہ شود خاعے نقل است کہ روزے حضرت امیر کلان بہ عمارت مشغول بودند و خلقے انہوہ در نزد عمارت آمدہ بودند و بکار عمارت مشغول بودند در روز پگاہ شدہ بنا گاہ حضرت امیر کلان بہ خانہ رفتند و جماعتے کہ در کار گل بودند در خاطر گذرانیدند کہ اگر امیر را ولایتے باشد ہر یکے مارا یکتاناں گرم می دہد کہ آتش پختن دیر می شود۔ چون بعد از زمانے حضرت امیر آمدند بہ الیشان ہیچ ما حضرتے ہمراہ نہ بود۔ و چون بہ میان مردمان رسیدند و بر جا گاہ خود نشستند این جماعت کہ نان گرم طلبیدہ بودند باز با یک دیگر گفتند کہ اسے یاران ما پختہ از ولایتے امیر چیزے طلب می کردیم درین ولایت نہ بودہ است کہ بنا گاہ حضرت امیر بر خاستند وہبہ نزدیک این جماعت آمدند و فرمودند کہ اسے بے تملان اینک بگیرید پختہ می طلبید۔ و

دست در بغل کردند و تمام این خلق را بتمام و کمال نان بپاد بند۔ ہمہ بہ کمال
ایشان معترف شدند و بجز خود آمدند و توبہ کردند۔ و بعد ازان حضرت امیر فرمودند
کہ اے یاران مارا در خاطر آن می گذرد کہ شما از ما آخرت طلبید و ترک ہواے نفس
بکنید کہ شمارا در آخرت شرمندگی نہ باشد۔ و لے شکر بگوئید شما خداے را عزوجل
کہ شما ہر چہ می طلبید می یابید و ما چہ کہ ہم تا باشد کہ ما آنچه خواہم ہم بیاہم۔ و لیکن اے
یاران دانستہ و آگاہ باشید کہ ہیچ مرغ بہ دام ہیچ صیادے گرفتار نہی شود تا وقتے
کہ نفس از ہوا و ہوس خالی نہ باشد۔ و اگر از ذکر خداے تعالیٰ غافل می شود در
بلا و گرفتاری در می ماند۔ لغوڈ باشد۔ و بارہا حضرت امیر کلان می فرمودند اے
دریغاکہ عمر بہ آخر رسید و یک کسے نیا فریدہ کہ بہ دنیا و بہ کار دنیا در ماند و
بہ نفسہاے خود گرفتار شدند و راہ آخرت را فرود گذاشتند

اے داد بپاد عمر در نادانی   تو قیمت عمر خویش کے دانی
فردا کہ بیزیر خاک تنہا مانی   گوئی کہ کہم توبہ و لے نوانی

آن بہت کہ کار خود را در خدمت حق سبحانہ و تعالیٰ و در متابعت شریعت محمدی علیہ
الصلوٰۃ والسلام بہ جاے رساند کہ اورا ہیچ مجاہدے نہ ماند و در میان مشرق و مغرب
ہر چہ باشد ازان اورا و فونے باشد کہ اگر رودے دست نظر کند ہر چہ در مشرق
باشد معائنہ ببیند و اگر بر پشت دست نظر کند ہر چہ در مغرب باشد بہ ببیند تاکہ اگر
کارے بہ مریدے در ماندگی آرد و محتاج شیخ خود شود آن شیخ بہ عنایت حق سبحانہ

و تعلق کفایت گرداند۔ وہم اور این ہمہ مرتبہ بہ برکت متابعت حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم میسر می شود و لازم آن باشد کہ خود نمائی نہ کند۔ کارے بہ خلاف مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم نہ کند۔ یا علم عمل کند۔ اگر علم خواند طاعتا ہواے دریائی نہ کند۔

نقل است کہ روزے حضرت سید امیر کلال علیہ الرحمۃ در ہمان موضع خود بعبادت رباط مشغول بودند۔ یکے را در خاطر چیزے گذشت کہ بیچ کس را جاے درد نمی کند تا یکے چیزے بیار د کہ حضرت امیر را بیچ پر د اے آن نیست۔ ہنوز ساعتے نہ گذشتہ بود کہ یکے عزیز را درد دندان کردہ بود تا آن بسیار و مویز بسیار گرفتہ بہ نزدیک حضرت امیر آرد و عرض نمود کہ اے مخدوم در شبانہ روز است کہ مراد درد دندان ہلاک کردہ است۔ بہ نزدیک شما آمدہ ام کہ شما دعا در حق من بکنید۔ یا شد کہ بہ برکت شما حق تعالیٰ این درد از من ببرد کہ طاقت کشیدن این درد ندارم۔ حضرت امیر فرمودند کہ پیشتر بیامید۔ تا من بہ منیم کہ کدام دندان شما دردی کند چون پیشتر آمد حضرت امیر علیہ الرحمۃ انگشت مبارک خود را بران دندان نهادند و سورۃ اخلاص بخوانند و بدان دندان بدمیدند ہمان زمان درد دندان چنانی برفت کہ گویا ہرگز نہ بودہ است۔ بعد از آن امیر فرمودند کہ اے یاران اخلاص در زید تا خلاصی یابید و بدامید کہ ہر عملے کہ دروے اخلاص نہ باشد آن عمل درے را می ماند کہ بروے سکہ بادشاہی نہ باشد آن درم را بیچ کس قبول نمی کند چون سکہ اخلاص با وی ہمراہ شد وے را دیگر کسے

ردمی کند و قبول می کند. و دیگر دانسته باشید که هر چند عمل اندک است
 و به اخلاص است آن عمل بسیار است بنزد حق سبحانه و تعالی. و هر چند عمل بسیار
 است که با دسے اخلاص نیست آن عمل هیچ قدرے نہ دارد نزد حق سبحانه و تعالی
 کار خود را به اخلاص بکنید که شمارا در نزد حق تعالی قریب و منزلی باشد. اے عزیز
 من اندیشه آن مکن که این عمل از تو در وجود می آید. ترا در عالم آخرت آبرو دے
 باشد در نزد آن تفکر می باید کرد. و اگر طمع نہ داری اندیشه مکن که به کجا خواهی رفت
 قرآن است که اول اندیشه کند و بعد از آن کار آغاز کند تا از آن کار شرمندگی
 نہ باشد۔

اندیشه زمرگ مصطفیٰ باید کرد   شادی و طرب جملہ رہا باید کرد

باشرف و کمال کرد جا باید   مارا طمع خام چرا باید کرد

نقل است کہ روزے حضرت امیر کلال علیہ الرحمۃ با جماعتی از مریدان ہما دیار
 خود بگذار دن نماز جمعہ بہ بخارا آمدند و حضرت امیر بہ معرفت فرمودند کہ اے یاران
 شیخ محمد آغانی بازگان در ولایت بلخ وفات یافت حاضران را ازین سخن تعجب
 اقتاد کہ امیر در ولایت بخارا و سخن از ولایت بلخ می گویند. بعد از آن حضرت امیر
 فرمودند اے یاران دانستہ و آگاہ باشید کہ خداے را غرور جل بندگان می
 باشند کہ کار ایشان در بندگی و متابعت رسول او کہ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم
 بجایے می رسد کہ ہر چہ در مشرق و در مغرب است بہ پیش نظر ایشان ظاہر است و بلخ

چہ مقدار راہ است۔ چون تاریخ نوشتند همان روز واقع شده بود۔
نقل است کہ سلطان اولوغ بیگ را روزے ذوق آن شد کہ نماز جمعہ را بہ سوخار
گذارند و مولانا شہاب الدین بہ نصیحت خلق مشغول می بودند۔ و چون سلطان
اولوغ بیگ بہ مسجد درآمد و نظر بہ سقف مسجد کردند حضرت مولانا قصہ سلیمان پیغمبر
می گفتند۔ و چون مولانا دیدند کہ سلطان نظر جاے دیگر دارد حضرت مولانا شہاب
الدین فرمودند کہ حضرت سلیمان بہ آن عظمت استماع کلام مورچہ گوش می کردند۔ تو
ہر چند برتری از سلیمان برتر نہ دمن ہر چند ضعیفم از مورچہ کمتر نہ ایم تو یک زمان
گوش ہوش بمن دار۔ فی الحال برخاستند بوزانے ادب نشستند۔ و چون
نماز بگذارند اشارت بخانہ امیر کلان کردند۔ چون بہ جماعت خانہ امیر آمدند
وساکن شدند حضرت همان اش و طیفہ خود حاضر گردانیدند تا بہ مقدارے کہ
از تمام شکر زیادہ آمد۔ بعد ازان سلطان بخانہ خود رفتند بہ امیر بایرید کلان
مکی سیان تنکہ سفید فرستادند و یکے تنکہ سفید را نشان کردند و فرمودند کہ اگر
امیر را ولایتی باشد این تنکہ سفید را ازیراے ما بفرسند و چون امیر بایرید
این سیان را بہ نزدیک بداشتند حضرت مولانا شہاب الدین را فرمودند کہ اے
فرزند اگر این را بگیرم مخالفت آبا کردہ باشم و اگر نہ گیرم پس مرد رنجیدہ شود بر این
کار چیست۔ حضرت مولانا فرمودند کہ بگیرید و در صرف کار خود بکنید۔ بعد ازان
بگرفتند و بکشادند و طبلہ زر را سمن تنکہ را بگرفتند و بہ امیر بایرید تسلیم نمودند

د فرمودند کہ اسے بایزید این تنکہ را بر و سلطان اولوغ بیگ مابده دیگو کہ این تنکہ
 را در خزانہ خود اندازد تا خداے تعالیٰ در خزینہ دے برکت بکند۔ همان بود
 کہ در خانوادہ معاملہ بگرفتند و پیشتر حضرت امیر کلال علیہ الرحمہ خود فرمودہ بودند
 ہر کہ از برائے خدا وینارے یا درے یا تار سوزنے بدہد خداے تعالیٰ مراد دے
 را بر آرد انشاء اللہ تعالیٰ حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمہ دایم اللادقات مر اصحاب
 خود را این وصیت ہامی کردند چنانکہ امیر بزرگ مریاران خود را فرمودہ اند و
 این فقیر نیز خواست کہ تا ختم بہ این وصیتہا و بیان سلسلہ این خاندان علیہم
 الرحمہ باشد اکتون وصیتہاے کہ مر اصحاب خود را حضرت امیر حمزہ می فرمودہ اند
 این است کہ اے یاران اول قدمے کہ در راہ می کنید می باید کہ بہ صدق بمانید
 تا بنامے کار شما اصل باشد۔ چنانکہ حضرت والد ما فرمودہ اند و ہمہ اہل اللہ ہم
 برین اند کہ مردمان از وصول بدان سبب در مانند کہ وصول شرع را گذاشتہ اند
 و ادل می باید کہ اعتقاد خود را درست گردانند و از شک و شبہ و بدعت و ضلالت
 دل خود را از جمیع نامشروعات خالی گردانند۔

تا بیخ حرص بر نہ کنی از زمین دل از شاخہاے دے نہ توانی کہ بر خوری
 و در اعتقاد خویش مقلد نباشید و ہر چیزے کہ تعلق بہ این راہ دارد آن را حاجتی
 و برہلنے آمادہ دارید تا چون حاجت آید از عمدہ آن نتوانید بیرون آمدن
 داسے یا مان بیخ چیز زشت تر از ان نیست کہ آدمی را سخن از مذہب و اختلافات

و اتفاق متقدمان گویند و آن رائے داند و آن علامتِ جهل او باشد
 اگر فرزند سلطانِ جهانی چو دانش نیست کم تر از سگانی

چرا که این راه روشن ترین همه راه ها است و نزدیک ترمی باشد و دلائل ایشان
 روشن ترین همه دلائلها است و مذہب ایشان درست تر و بہتر ترمی باشد و حضرت
 امام نجم الدین عمر لسنفی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ چنین فرمودہ اند لصفوفِ صیبت
 و اہلِ لصفوفِ کسیت۔ و ایشان چند گروہ اند اولاً بدانکہ لصفوفِ پاکیزہ گردانید
 دل است از غیر اللہ تعالیٰ و آراستن تن است بہ فریہنہاے خداے تعالیٰ۔
 و سنتہاے پیغمبرِ اعنی محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ اکنون بدانکہ اہل
 لصفوفِ برگزیدگانِ خداے اند غر و جل و روندگانِ سنتِ مصطفیٰ اند علیہ
 الصلوٰۃ والسلام۔ مگر در زمانِ ما کہ ایشان دوازہ فریق گشتہ اند و یازدہ فریق
 در راہِ بدعت و ضلالت افتادہ اند نامہاے ایشان این است اول حُبیبیہ و
 اولیائیہ و تمراچیہ و امامتیبہ و حالیہ و حلوتیبہ و ثوریہ و واقعیبہ و تجاہلیہ و تمکاسیبہ
 و الہامیبہ۔ اما بدانکہ ہر یک ازین ہا بر چہ مذہب بودہ اند و اعتقاد ہر یکے بر چہ
 نوع است۔ اما مذہبِ حبیبیہ آن است کہ ایشان می گویند کہ چون بندہ بہ درجہ محبت
 رسد و خداے غر و جل را بہ دوستی بگرفت او از دوستی دیگران بترسد۔ و قلم
 تکلیف از دے بر خیزد و خطا و عبادت از دے بر خاستہ شود و حرام بروے
 حلال گردد و مانند این کار ہا و روزہ بروے مباح باشد و ایشان سینہ عورت

خود را نہ پوشند و این کفر محض است و ایشان را نتوان شناخت مگر بہ انحال۔
 وز بہار اے سالک راہ صحبت از ایشان بریدہ دار تا در ورطہ کفر نہ افتی۔
 اما مذہب لیا سیدہ آن است کہ می گویند چون بندہ بدرجہ ولایت رسد خطاب امر
 و نہی از دہر خیزد۔ و ایشان می گویند کہ ولی ربی فاضل تر است و این نیز گمراہی
 است و کفر و ضلالت است لغو ذب باللہ من ذالک۔ اما مذہب تمرا حیمہ آن است کہ می
 گویند کہ چون صحبت قدیم شود امر و نہی از وی بر خیزد و بہ آواز نئے ردف و طبل
 و سماع خوش دقت شود و ایشان زبان خود را مباح دارند و می گویند کہ زبان ما
 ریاحین است۔ ہیچون کہ بوئیدن گل مباح است و این قول عبداللہ تمرا حی است
 کہ بصورت سلاح در عالم می گردند و خون ریختن ایشان مباح است در شرع۔
 اما مذہب اما حیمہ آن است کہ می گویند کہ ما را ولایت بازداشتن خود نیست از معصیت
 و از دیگران چگونه باز داریم و ایشان امر معروف و نہی منکر را بجای آریند و ایشان گویند
 امر معروف و نہی منکر کفر است و ایشان بدترین خلق اند۔ اما مذہب حالیہ آنست
 کہ ایشان می گویند کہ رقص کردن و دست بردست زدن حلال است و در میان
 سماع بیہوش شوند و حال آریند در ایشان حرکت نماند و آنہا کہ مریدان ایشان اند
 می گویند کہ تنہا حال آورد این خلاف سنت و بدعت و ضلالت است۔ اما
 مذہب حلویہ آن است کہ گویند نظر کردن بر روی شاہد وزن صاحب جمال
 و پیر امر د حلال است و در آن حال از شادی رقص کنند و می گویند کہ صفیہ از

از صفات خداے تعالیٰ بیمار رسیده و ما را بدان صفت مقاصد حاصل آمد۔
 و این نیز محض کفر است۔ اما مذہب جوریه آن است کہ در حال بے ہوشی وصال
 حوراں بدماغ دطن حاصل آید و چون بہوش آیند غسل آرند و این نیز باطل است
 اما مذہب واقعیه کہ خداے را غر و جل حق المعرفت بمعرفت نتوان شناخت و
 بندہ از شناخت صفت وے عاجز است و این می گویند کہ ترا تو دانی و بس ترا
 نداند کسے و این نیز گمراہی است۔ اما مذہب متجاہلیہ آن است کہ ایشان لباس
 فاسقانه پوشند و می گویند کہ ما را دفع ریا است از تن خویش و این نیز ضلالت
 است۔ اما مذہب متکاسلیہ آن است کہ ایشان ترک کسب کنند و روے
 بہ زرہاے مردمال آرند و در لیزہ دار زندگی بہ بندگی تن و شکم پر کردن و
 زکوٰۃ اموال در زند و از قرآن آموختن و علم آموختن روے گردانیدہ باشند
 و متابعت کتب بتدعان کنند و گویند کہ قرآن حجاب راہ است و ابیات و
 اشعار جملہ حکما را طرفیت نام نہادہ اند و غیر خود را بہ آموختن ابیات و اشعار
 گذارند و این ہم ضلالت است و باطل۔ اما مذہب کہ بر حق است آنست
 کہ ایشان متابعت می کنند سنت رسول اللہ را یعنی سنتہاے محمد مصطفیٰ صلی اللہ
 علیہ وسلم و فریضہاے حق سبحانہ و تعالیٰ را در وقت گذارند و از شعر و سماع پرہیز
 کنند و از مشاہدہ بازی احتراز کنند و از لقمہ حرام پرہیزند و بار خلق کشند
 و بر کس بار خود نہ نهند و اگر ایشان را بشناسند ایشان از خلق گزیران باشند

در مسلمانان رحم کنند و با ایشان مدارا کنند یعنی رفق و نرمی کنند۔ و دایم الاوقات
 از حق ترسان باشند و گناہان خود را از حق تعالی آرزویش خواہند و غیبت نہ کنند
 و بدنیہ و آرایش و آسایش و نیانگیہ نہ کنند و دل نہ بندند و بسیرت نیک مردان
 و صالحان و تابعان صحابہ روند و مشائخ گذشتہ انکار نہ کنند و اہل بدعت را
 متابعت نہ کنند و این قوم اہل سنت و جماعت بر حق اند و زہنہار دوستی ایشان
 را از دل خود بیرون نہ ہنند کہ دوستی ایشان رضای حق تعالی است و رضای
 رسول خدا است چنانکہ فدای تعالی در کلام مجید خود فرمودہ است **اُولَئِكَ الَّذِيْنَ
 اٰمَنُوا بِاللّٰهِ قُلُوْبُهُمْ لِلْمَقْوٰی لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَّ اَجْرٌ عَظِيْمٌ**۔ و چون از حال
 این طائفہ مطلع گردی در متابعت ایشان باش و با ایشان صحبت دارہ

زود انانی دے از دہانے

بیر از صحبت نادان کہ دانش

زدانان بردران دانش پذیرند

دران کن جہد تادانش پذیری

و از ان یازدہ فریق کہ اہل بدعت و ضلالت اند پرہیز کنی و با ایشان صحبت

نداری کہ بہ آخرت نہ درمانی۔

چہ خوش گفت آن خردمند سخندان

درخت نفس نادان بر نیارد

کہ رو از صحبت نادان بگردان

صنور صحبتش درد سر آرد

کے چون عمر یا نادان بسربرد شود نادان و نادان خواهد آمد

در اہانت ایشان سعی بلیغ نمایند کہ بہ وعدہ صاحب شریعت محمد مصطفیٰ صلی

اللہ علیہ وسلم برسی کہ فرمودند مَنْ أَهَانَ صَاحِبَ الْيَدْعَةِ أَقْنَهُ اللَّهُ

تَعَالَى مِنَ الْفَرْعِ الْأَكْبَرِ وَاللَّهُ وَرِثَاكُمْ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ

حضرت امیر حمزہ علیہ الرحمۃ می فرمودند کہ اے یاران دایم الاوقات شما منتظر آن

باشید کہ کے وقت نماز شود کہ تا بہ ادا سے نماز مشغول گردید و اے یاران طہارت

را می باید کہ پیشتر از وقت نماز سازید کہ تا اگر در وقت نماز طہارت سازید نباشد

کہ در وقت نماز تقصیرے واقع شود۔ نماز را با خشوع و با حضور بگذارید و از

خدا سے تعالیٰ ترسان باشید۔ و در وقت نماز گذاردن بہ ہیج کار سے مشغول

مشوید۔ چنانکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم می فرماید عَجَّلُوا بِهَا لَصَلَاةٍ

قَبْلَ الْفَوْتِ وَعَجَّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ و دایم الاوقات بتوبہ مشغول

باشید چنانکہ حضرت رسالت علیہ الصلوٰۃ والسلام می فرماید اَلتَّائِبُ مِنَ

الدَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ۔ و دیگر بدانید مرد آن بود کہ قوت خود را از فاقہ

و گر سنگی بر اندازد و از خواب غفلت خود را دور دارد تا بتواند بیدار باشد۔

و از سخنش کہ بے ضرورت بود تا بتواند نگہ دارد۔ و زہارتہ گوید و دایم الاوقات

خوشیتم را بہ نماز و روزہ آراستہ دارد چنانکہ گفتہ اند

خود را بہ نماز و روزہ بگذاختہ گیر سجادہ بروے آب انداختہ گیر

چون حجرہ یا طنت صفا گرفت   بر نقش و نگار آب ساختہ گیر
 دبار بار حضرت امیر می فرمودند کہ اگر حاضرید بخسپید و اگر در خوابید با اہل
 حسرت و مصیبت مشغول باشید کہ مصیبت را خواب نمی باشد حاضران را
 بے ادبی است پاسے بہ حسرت دراز کردن۔ فاما اہل مجاہدہ را خواب نمی باشد
 خواب بیدار سیت چون یادانش است

و اسے بیداری کہ با نادانش است
 و تا بتوانید بیچ آفریدہ کا بہ چشم حقارت نظر نہ کنید شاید کہ اورا بہ نزدیک
 حق سبحانہ و تعالیٰ مرتبہ رازشما نزدیک تر باشد
 گر آفتاب ملک و اگر سایہ الہ   در بیچ کس بہ چشم حقارت مکن نگاہ
 خواہی کہ چشم اہل دلے بر تو افتد   افتادہ باش در رہ غمت چچ خاک راہ
 بزرگے گفتہ است کہ حق سبحانہ و تعالیٰ سہ چیز را در سہ چیز ہنہاں کردہ است غضب
 خود را در معصیت ہنہاں کردہ است و رضاء خود را در طاعت ہنہاں کردہ است و قدرت
 خود را در عجز ہنہاں کردہ است۔ تا یک دیگر را دوست دارند بہ نسبت آنکہ
 باشد کہ آواز دوستانِ خداے تعالیٰ باشد۔ و شما بدانید کہ این عمل
 در راہ طریقت اصلے و بزرگی دارد و اسے باید کہ بہ این معنی سعی بلین نما
 وی باید کہ بیچ کس را بجمبت دنیا تعظیم نہ کنند تا دین شما در سیر دنیا نہ رود
 کہ دنیا بہ نزدیک خداے تعالیٰ غیر معتبر است و دوستی دنیا حقیر است۔ و از ہمہ

حقیر تر ہے۔ دین خود را فدای دنیا مکنید کہ جاہل تر از ان کس پیچ کس نیست
کہ دین خود را بر اے دنیاے دیگران بفروشد و بہین سبب از رحمت خدا تعالی
باز ماند۔ و این چنین کسے در ہر دوسراے خود می شود ہر کہ رضاے خلق را طلب
کند و فرمان خداے تعالی را گذارد و ہم چنان باشد کہ خشم خداے را غرور و
اختیار کردہ باشد و خداے تعالی خلق را از وی خشمگین گرداند ہر کہ از برائے رضاے
خداے تعالی از خشم خلق پاک نہ دارد خداے تعالی نیز از وی راضی باشد
و خلق را نیز از وی خوشنود گرداند۔ و اگر کسے با شما خصمے کند با وی مشغول مشوید
کہ خصومت را پایانی نمی باشد و مبادا کہ دین شما بر سر خصومت برود و بدستی خلق
نیز مغرور گردید کہ این دوستی ایشان پاندارے نمی باشد و طمع و فرہ از خلق بریدہ
دارید و آنچه حق سبحانہ و تعالیٰ بہ شما ارزانی داشته است قانع باشید۔ کہ طمع گمن
ہمیشہ غمگن است و قانع ہمیشہ شادمان است۔

مرا بغزیناعت خداے کرد غزین
از ان بہ خصم و طمع دامن دلم پاک است
کا داک است طمع خلق بریدم از ان کہ می دانم کہ ہر سر حرف طمع را میانہ کا داک است
و در طاعت عجب می آرد کہ در غیبت شما مشغول شوید۔ و نماز را چنان بگذارید
کہ دایم بگذارسی در خلا و بلا یعنی در پیش مردمان آہستہ تر بگذارید کہ بہ چشم
مردمان خود را تیک نمائی

طاعت از بہر ریاست شرک حق است
یا خدا را باش یا عقبی طلب

دی باید کہ طبع از مردمان و جاہ ایشان برداری و از مددگاری ایشان را براری
کہ این چنین کسے نزد مردمان خواری گردد۔ و ہر کہ طبع از خلق بریدہ می دارد در
ہر دو جہان عزیز و مکرم و بہ نزد ہدایے تعالیٰ عزیز می گردد۔ و ہر کہ شمارا مددگاری
نہ کند شکر بگوئید۔ مددگاری از اللہ طلبید۔ و اگر تقصیرے بکنند شکایت مکنید
و عذر دہنے از خوشتن بخواہید و دائم عذر خواہ با شید و هیچ کس را ہیبت جو
مباشید و مناققان را نصیحت مکنید تا آن گاہ کہ آہنار را قابل نصیحت نہ بینید۔
و اگر بلا متش کنید او نشنود و دشمن شما گردد۔

کسے را کہ بینی ز حق بر گران منہ باوے اے خواجہ حق در میاں

چو دروے نگیرد عدد و دانند بر خد بجان بر بخاندت

نگین خصلتے وارے نیکت کہ در موم گیرد نہ در سنگ سخت

و اگر کسے خطا گوید در مجلسے ویرا هیچ گوئید مگر در خلا ماند و اگر بد آید کہ قابل نصیحت

است بگوئید۔ مگر آن کہ تعلق بہ گناہ دارد آن زمان ہم بلطف بگوئید۔

گر نصیحت کنی بہ خلوت کن کہ جز این شیوہ نصیحت نیست

ہر نصیحت کہ بر ملا باشد آن نصیحت بجز نصیحت نیست

و اگر رنجے بہ شمار سد از خلق عفو فرمائید و بجز آن سعی بنمائید۔ و اگر کسے شمارا

تعظیم نہ کند ز ہنار شما در خاطر خود راہ نہ دہید چیزے کہ فلان کس مرا تعظیم نہ کرد

و ز ہنار خود را ازین نوع سخنان نگاہ دارید و اگر کسے شمارا تعظیم کند و شمارا نیک

گوید شما در خاطر آن را مدارید و خود را مغرور نہ گردانید کہ من مرد عزیزم یا چنین

دل دارم

عیب است بزرگ برکشید خود را و ز جملہ خلق برگزیدن خود را

از مرد یک دیدہ بیاید آموخت دیدن ہمہ کس را و نہ دیدن خود را

وز نہار بدمردمان و بہ ذم ایشان خود را یکسان دارید تا در ورطہ ہلاک

نہ افتید و اگر بر شما لے رسد یا بیماری آید ز نہار بہ خدا لے تعالی را صنی باشید

و شکر حق تعالی بجا آید و ہر چند بیمار باشید و نتوانید بر خاست شما نماز را

قضا نہ کنید و اگر لغو ذی اللہ قضا شود زود یاد آری آن مشغول شوید و بدانید

کہ آن بیماری گناہان شمارا کفارت شود کہ ہیچ بلا لے کہ بر بندہ نازل می شود تا

بآن بلا صبر کنی و توبہ کنی ہمہ را دفع می کند و اگر در میان مردمان باشید ہر چہ از شرع

بگویند بشنوید و اگر باطل گویند مشنویید و اگر نیکی از خلق بہ شمارسد بہ آن تازہ رو

مشوید و اگر شمارا بدگویند شما زبان خود را کوتاہ دارید و الضاف بدہمید و

الضاف مخواہمید کہ روزے مولانا عارف دیہ دیگرانی رحمتہ اللہ علیہ می فرمودند

کہ با ہمہ مردمان پیشانی را کشادہ دارید و رعایت بجا آید و پرہیزگار باشید و

زبان خود را از مردم نگاہ دارید و تکر نہ کنید و فروتن باشید نہ چنانچہ خوار

باشید۔ در ہمہ کار ہا میانہ رو باشید کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ

انہ خیر الامور اوسطہا و بحین بگرید و بہر جانب منگرید۔ و بہر جانب مردم

بسیار باشند به ایشان نہ ایستید و اگر باید بضرورت سخن گفتن آن را آہستہ گوئید
چنانکہ گفتہ اند

تا توانی ہر کجا باشی زبان خاموش دار   زبان سخن سوڈے کہتر آن را گوش دار
داچہ گوئی گوش کن دیوار خانہ نشنود   زانکہ مردیوار ہارا گوش باشد ہوش دار
و اگر کسے باشا سخن گوید نیکو شنوید و فرد گذار مکنید و سخنے کہ مردم را از ان
خندہ آید ز بہار گوئید۔ و خوشستن را میارائید و اگر ضرورت دارید چیزے
از مردم بخواہید در ان مبالغہ نہ کنید و هیچ ذاتے را بہ ظلم و گناہ دلالت نکنید
و در خانوادہ خوشستن خوش خلق باشید و اگر باشا درستی کنند زبان خود را
نگاہ دارید و سخن را از سر اندیشہ بگوئید و اگر از اہل حرمت شمارا نزدیک
خوانند بہ آن مغرور مشوید۔ و از دنیا و اہل دنیا گریزان باشید و دنیا را
از خود و بر خود عزیز مدارید۔ و تا بتوانید صحبت با عالمان عامل و زید و یک قدم
از طلب علم دور مباحثید کہ علم بے عمل دست مال شیطان ہست اگر علم اندک بود و بہ آن
عمل کنند آن بسیار باشد و ہم امیر فرمودند کہ جاہل ہرچو فرد و رسیست کہ ہمہ روز کاری کند
بہ خود و مردمی دہندش و عالم بے عمل ہرچو ہندسے ہست کہ خطے بر جائے می کشد مبالغے
کہ حاصل می آید و نمی دہندش۔ پس بدانید کہ علم و معرفت ہر چند بیشتر می شود درج کمتری شود
و ثواب بیشتر۔ پس معلوم شد کہ اصل ہمہ کار ہا علم ہست و بے علم ہرچو جائے نمی رسد۔
گر نسبت سیم و زر چو ہنر ہست گو مباحث   بر خوان فضل زہر خوری بہ بود بے

بدانید کہ اصل در ہمہ کار ہا علم ہے و پرہیزگاری ہے و بدانید کہ پیچ نعمتے بہتر از ایمان نیست
و پیچ کارے بہتر از خدا پرستی نیست و پیچ عبرتے بہتر از مرگ نیست و بدانید کہ دنیا کشت زار
آخرت ہے در دنیا عمل آخرت بکنید تا رستگار باشید و چنانکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم

فرمودہ اند **الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ** سے

کنوت کہ دستے است تخمے سنگن

دگر کے بر آری تو دست از کفن

نہاید دگر ماہ و پروین و زور

کہ سر بر نہ داری ز بالین گور

ومی باید کہ خود را از عجب و ریاد تکبر و حسد و عیبت و بخل و کینہ و عداوت و نفاق بنگاہداری

کہ اینہا در آدمی علامت بدی است لغو باللہ مہنا سے

بیار و عجب کوہ آتشین است

نمی دانی کہ کوہ دوزخ این است

و علم از بے جاہ و قبول خلق نیاموزند کہ حضرت پیغمبر فرمودہ اند **مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ بِغَرَضٍ**

الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ صدق رسول اللہ می باید کہ علم را از بے آں طلب کنید تا بگمانگی

خدا کے راغ و جل بدانید و در بندگی کردن عالم باشید جاہل نباشید چنانکہ رسول علیہ الصلوٰۃ

و السلام فرمودہ اند **طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ** صدق رسول اللہ می باید

کہ دائم الاوقات بطہارت دل مشغول باشید و تا باطن خود را از پلیدہا پاک نہ کنید بہ مقصود حقیقی

نمی رسید و بدانید کہ اصل ہمہ نیکیہا ترک دنیا است و اصل ہمہ بدیہا محبت دنیا است سے

دنیا مطلب کہ این دانت باید

دنیا طلبی نہ این دانت باید

و با این ہمہ حضرت رسالت علیہ الصلوٰۃ والسلام دنیا را کشت زار آخرت فرمودہ اند۔ می باید کہ

در دنیا کار آخرت بکنی و بدنیاد به نعیم دنیا دل نہ بندی۔ و دنیا جلے راحت نیست بلکہ جا عبرت
و همچنین بہت کہ حضرت رسالت علیہ السلام فرمودہ اند **الدُّنْيَا دَارُ الْعِبْرَةِ وَلَا لِلْعَمَارَةِ** سے

دنیا پو رباط مادر و مہمانیم   تاخن نہ بری کہ مادر و می مانیم

در ہر دو ہمان یکے خدا ماند و بس   باقی ہمہ کل من علیہا فانیم

دی باید کہ بقدر حاجت قناعت بکنی و باقی را بگذاری ہمان مقدار کہ شمارا در طاعت
قوتے حاصل شود از برائے آنکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند **لَا بُدَّ مِنَ
الْمَوْتِ كَمَا لَا بُدَّ مِنَ الْقُوْتِ** و اگر زیادہ ازین بدنیاد و نعیم دنیا مشغول می گردی خود را در
ہلاکت می اندازی۔ و بر شما باد کہ کم خرید و کم خوابید کہ مرگ در کین بہت معلوک نے کہ چہ وقت
خواہد آمد ز ہزار ازین غافل مہاشید و بر شما باد کہ از حرام دور گردید و با حرام خواران نشینید
کہ صحبت با اہل دنیا دل را سیاہ می کند چنانکہ گفتہ اند

صحبت صراح ترا سماع کند   صحبت طالع ترا طالع کند

بسر لوتخ با بدن بہ نشست   خاندان نبوتش گم شد

سگ اصحاب کعب روزے چند   پیے نیکان گرفت مردم شد

با بدن کم نشین کہ صحبت بد   ہمہ پاکی ترا پدید کند

آفتابی بدین بزرگی را   ذرہ ایر نا پدید کند

و گفتہ اند کہ ہر کہ یک لغتہ حرام بخورد تا چہل روز عبادت و سے در حجاب می ماند و در
ہر خرقتہ کہ یک رشتہ حرام می آید طاعات و سے قبول نمی شود تا مادامیکہ آن رشتہ در خرقتہ او

می باشد تا مادامی که لقمه و خرقة خود را پاک نمی دارید نماز روزه و جهاد شما قبول
 نمی شود و با کسی که در راه شریعت محرم شما نیست هم نشینی نکنید بس
 باید منشین و باش بیگانه او   در دام افتی اگر خوری دانه او
 تیر از پئے راستی کمان را کج دید   بنگر که چگونه حسبت از خانه او

و چون این وصیت ها بفرمودند و در زاویه خلوت درآمدند و سه شبانروز سر در
 جیب مراقبه فرو بردند و چون سر بر آوردند گفتند که الحمد لله رب العلمین هم چنانی که
 والد بزرگوار ما مرده رسیده بود ما را همان نوع نیز مرده رسیده و هم چنانکه ایشان
 فرزندان خود را بهر کس سپرده بودند این فقیر را به مولانا سید حسام الدین شاهی سپارتن
 نمودند و چون این معنی در میان آوردند و همان روز بجا رحمت حق سبحانه و تعالی
 خرامیدند (تَاللّٰهِ وَاِنَّا لَآلِیْهِ رَآجِعُوْنَ در تاریخ غزه شوال سنه ثمان مائیه نور اللہ
 مرقدہ - و حضرت امیر علیه الرحمه اجازت و اشارت بحضرت امیر کلان که فرزند امیر
 برهان بودند که فرزند کلان تر ایشان بودند بعد از ایشان در خدمت می بودند و اگر
 بکمال حال ایشان مشغول شویم مطول می گردد و ایشان را دو سپر بودند ادلاً اشارت
 به امیر خود کرده بودند ایشان قبول نکردند بجهت آن که ایشان در زهد چنان بکوشیدند
 که آن را نهایت نه بود چنان که هرگز در روی هیچ مردی نظر نمی کردند خصوصاً در روی
 ضعیف خود چگونه کردند و در ایام الاوقات محبوب می بودند با خلق انس نمی کردند
 بعد از آن به امیر کلان اشارت فرمودند و ایشان در ملازمت بندگان خدا غرض

می بوده اند لکن از حضرت امیر حمزه علیہ الرحمہ فرزند دخترینہ مانده بود و ایشان را
 خاتون کلان نام نهادہ بودند کہ والدہ مولانا شہاب الدین کہ کاتب این مسو^۲ بودند۔
 و لکن در حق این خاتون کلان حضرت امیر حمزه علیہ الرحمہ فرمودند کہ ما آخرت با د^۲
 دادیم و دنیا را با فرزندان دیگر و در حق ایشان محل آخرت فرمودند کہ ہر کہ را می باید
 کہ ما را دریا بدگو بہلا زمت خاتون کلان بیاید کہ اگر ہمہ مردمان بفرزندان پسرینہ مخ^۲
 می کنیم و لکن ایشان چنان بودند۔ دایم الاوقات بتلاوت کلام اللہ مشغول می بود^۲
 و چون بخانہ آمدند مشغول می شدند آن خانہ ایشان چنان روشن می شدہ بود کہ محتاج بہ
 چراغ نہ بودہ و چون دوک می رشتند دوک بر می شدے و رسیمان خود از دوک می
 افتادے۔ و چون شام ایشان بہ نماز بر می خاستند چرخ ایشان خود می گردید۔ و
 چون روز می شد با غماے ایشان خود رشتہ می شدے و این حال ایشان همان محران
 ایشان را وقوف بودہ و لکن اگر از واقعات ایشان ذکر کردہ شود آن را آداب نبی بنیم۔
 بہ جہت آنکہ ضعف پوشیدہ اند و سخنان ایشان ہر چند پوشیدہ بود بہتر می باشد
 و لکن بہ یکے از واقعات ایشان اختصار کنیم چون در قلم آمد از ان یکے آن بودہ
 کہ خواجہ محمد پارسا علیہ الرحمہ را بزیارت خانہ کعبہ بردند اولاً بمزار پیرانوار حضرت
 سید امیر علیہ الرحمہ و الرضوان آمدند و از حضرت امیر کلان را دریافت
 کردند و از ایشان اجازت حاصل کردند و چون از پیش امیر کلان روان شد^۲
 خواجہ فرمودند کہ اول می باید کہ بہ منزل سید امیر حمزه رفتے و از دختر ایشان

اجازت طلبیدے کہ حضرت سید امیر حمزہ را در بارہ الیشان نظر بسیار بودہ۔ و
 حضرت امیر حمزہ می فرمودند کہ اگر مردمان بہ سپران خود فخر می کنند ما برین دخت
 خود فخر می کنیم۔ اکنون برویم و این زمان از الیشان اجازت حاصل کنیم و چون
 بہ منزل حضرت امیر حمزہ رسیدند و در جماعت خانہ حضرت امیر حمزہ رسیدند و
 بہ نزدیک خواجہ محمد پارسا علیہ الرحمہ فرستادند بعد از ان خواجہ محمد پارسا خادم
 الیشان را فرمودند بروید از ان صالحہ مشورہ کردہ ما را اجازت حاصل سازید۔
 آن خادم درآمد و این سخن را بہ نزد الیشان عرض کرد۔ الیشان فرمودند کہ یک طبق
 بیارید و در ان پاغندہ پر ساختہ و بخادم دادہ فرمودند کہ خواجہ را بگوئید کہ
 اینہارا ہمراہ خود بیرند کہ آنجا کم است۔ و چون خادم بیرون آمد و این طبق پاغندہ
 را بہ پیش خواجہ بہناد جماعتی کہ خواجہ ہمراہ بودند ہر کسے بہ خاطر چیزے می گذشت
 کہ پاغندہ چہ مناسب خواجہ محمد پارسا است۔ خواجہ این طبق پاغندہ را بدیدند
 و بمراقبہ فرورفتند و بعدہ سر بر آوردند و گفتند۔ اے یاران ما را این جواز
 خود خبر دادند و ما خبردار شدیم از احوال خود۔ اکنون این پاغندہ ہا را در یک
 جا نگاہ محکم بہ بندید و با خود دارید کہ می بریم۔ چون خواجہ بہ خانہ کعبہ رسیدند
 و طواف کردند بعد از طواف کاروان سالار آمد و خواجہ را گفت کہ اے مخدوم
 اکنون اجازت ہست کہ فردا روان شویم۔ خواجہ فرمودند کہ یک سہ روز دیگر صبر
 می باید کرد۔ چون ساکن شد کاروان و یک روز گذشت خواجہ فرمودند کہ

کہ بیارید پانچ روز پس بدست تہاہ کردند و تمام چیز ہائے خود را کہ در کار بود مہیا کردند
 و چون سیوم روز شد خواجہ بر حمت حق سبحانہ و تعالیٰ خرامیدند۔ و بارہا سید
 امیر حمزہ علیہ الرحمہ می فرمودند کہ اچھے حق سبحانہ و تعالیٰ بے عنایت کردہ بود ما
 بہ این دختر خود سپارش نمودیم۔ و اگر ہمہ اوصاف ایشان را ذکر کنیم مطول می گردد
 و اختصار یرین کردیم بہ جهت ادب کہ ہر چند سخنان این طائفہ پوشیدہ می باشد بہتر
 است۔ و ایشان را فرزند سیت شہاب الدین نام۔ چون ایشان کلام شدند از
 مولانا حسام الدین سپارش کردند بہ جهت آن کہ در ادائل خوردی حضرت سید امیر
 حمزہ مولانا شہاب الدین را بہ مولانا حسام الدین سپارش کردہ بودند بہمان
 نفس حضرت امیر باز والدہ ہم بہ مولانا حسام الدین سپارش کردند و مولانا شہاب
 الدین مدت سہ سال در ملازمت حضرت مولانا بودند و درین مدت حق سبحانہ و تعالیٰ
 ایشان را چند ان علم روزی کردہ بود کہ حضرت مولانا حسام الدین فرمودند کہ آگے
 مولانا شہاب الدین کہ اگر من بعد ما را سبق می دہید اینجا با شید و اگر نے دیگر
 قوت نماندہ است کہ شمارا سبق دہیم۔ بعد ازان مولانا فرمودند کہ شمارا بہ منزلت
 خود می باید رفت و ہمان جامی باید بود کہ خیریت شمارا درین است۔ بعد ازان
 بہ نفس حضرت مولانا لبو خارے آمدند و یہ نصیحت خلق مشغول شدند و روز ہا
 جمعہ ہم نماز در ہمان موضع می گزاروند و ہر چہ گاہے کہ از برائے خلق چیزے
 نصیحت تکرار می کردند و چون بر منبری شدند اد سخنانے کہ تکرار کردہ بودند

بیچ ازان گفته نمی شد و شاگردان و محرمان می گفتند که اے مخدوم ازان سخنان
 که تکرار کرده اید ازان بیچ نمی گوئید ایشان می گفتند که چون بر بنی می شویم همان
 مقدار سخن بخاطر می آید که مرا با خود بیچ اختیار می ماند و دایم الوقت ایشان
 به علم و عالمان اوقات می کردند تا که روزی مخلق را نصیحت می فرمودند و بعد
 از نصیحت فرمودند که اے عزیزان می خواهم که شمارا وصیت کنم. شما آن را بکار
 دارید تا روز قیامت شمارا فائده ازان باشد چنانکه سرور کائنات خلاصه موجودات
 علیه افضل الصلوة و اکمل الخیات تلفظ در بار شکر نثار خود چنین فرموده اند که عَجَّلُوا
 بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ وَعَجَّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ - و اے یاران دیگر
 شمارا وصیت می کنم که دو گذاردن فرمانهاے خداے تعالیٰ غر و جل تقصیر نکنید - و
 ترک فرمانهاے خداے تعالیٰ نکنید چنانکه حضرت رسالت علیه الصلوة و السلام فرموده
 اند که الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ فَمَنْ اَقَامَهَا اَقَامَ الدِّينَ وَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدَّ
 هَدَمَ الدِّينَ و چون اختصار به سلسله این خاندان کرده ایم اکنون بدانکه خاندان
 خواجهگان بر سائر خاندان با فضل دارد از بر اے آنکه این خاندان کل است چرا که
 طالبان را هر مشکل که می شود از شریعت و طریقت و حقیقت در اینجا حاصل است - و
 دیگر هم بظاهر و هم بیاطن بحضرت رسالت علیه الصلوة و السلام می رسند و مقصود
 همه طالبان متابعت نبی است علیه السلام در اقوال و هم در افعال و هم در رفتار
 متابعت رسول اند علیه السلام و منقول است از کبار مشائخ رحمت الله علیهم هر قدر که

کہ افراد در حرم ایمان محرم گشته است و داعیہ طلب و سے پیدا شدہ است و شاہبآ
 شرف را پیر و از شدہ دانش محبت را در جان او انداختہ اند و اجب بہت بروے کہ
 اسامی مشائخ را بدانند بلکہ نزدیک محققان این را خاص الخاص حضرت پادشاہ فرض عین است
 خاصہ آن کسے را کہ ازین برگزیدگان ول او را محبتے و ارادے باشد در توجہات مراقبات
 و موصلات روحانی و فیض فضل ربانی از پر تو روحا ایشان در نسبت خود شاہدہ می کند بابر
 خواہم کہ خاندان سلطان الطریقیت در بان الحقیقت قطب المحققین نس السالکین صاحب مشاہدات حاتمہ
 و المکاشفات جسمانیہ منبع رسول اللہ فی القول و العمل مرشد الخلق الی الحق و حجت الحق الی الخلق علمی
 خواہ عبد الخالق غجدانی نور اللہ تعالی مرقدہ. ترا معلوم شود ہر کسے کہ دست در دامن مرد زو
 است اورا از دستن سلسلہ خاندان خود چارہ نمی باشد اکنون بدانکہ ارادت کاتب این مسوہ یعنی مولانا
 شہاب الدین کہ زبیر حضرت سید میر حمزہ بود ندبہ آن مجار الفقہ او المسالکین ارت الابدیاء المرسلین ناصر الملوک
 و اسلاطین عینی مولانا و سیدنا و استادنا مولانا حسام الدین الثانی بودہ است طیب اللہ شراہ و ارادت
 ایشان بہ قطب الاقطاب شیخ محمد سوبچی بودہ است و بعد از ادب بیت و اجازت و اشارت از جد این فقیر سید
 السادات منبع الغر و العبادا یعنی سید میر حمزہ طیب اللہ شراہ بودہ است ارادت ایشان بہ الد خود یعنی حضرت
 سید میر کلال علیہ الرحمہ بودہ است و لے ایشان را بایکے از یاران خود مولانا عارف دہ بگریانی حوالہ کردہ
 بودند۔ بعد از فوت الد ایشان تربیت فرمودہ اند اما اراد مولانا عارف بہ آن برگزیدہ کمال بے زوال
 اعنی حضرت سید میر کلال رحمت اللہ علیہ بودہ است و اراد ایشان بہ آن رکن یمانی خواہ محمد بابا سما سوی
 بودہ است و اراد ایشان بہ آن سالک طریقت خواہ علی غزیرا بودہ است اراد ایشان بہ آن

مرشد خباد اللہ خواجہ محمود الخیر فغنوی^۲ بودہ است و ارادۃ ایشان بہ آن محرم اسرار الہی خواجہ غارت
 ریوگری^۲ بودہ است و ارادۃ ایشان بہ آن محرم اسرار القرآن المقدس برحمان الرحیم خواجہ عبد الخالق
 نجدانی^۲ بودہ است و ارادۃ ایشان بہ آن رکن یمانی شیخ یوسف ہمدانی^۲ بودہ است و ارادۃ ایشان
 بہ شیخ طریقت شیخ ابو علی فارمدی طوسی^۲ بودہ است و ارادت ایشان بہ آن رئیس السالکین سرالہ
 فی الارض شیخ ابو الحسن خرقانی^۲ بودہ است و ارادت ایشان بہ آن سلطان العارفين و قطب الواصلین
 شیخ بہزید سیطامی^۲ بودہ است و ارادۃ ایشان بہ آن امام المتقین و قطب الواصلین سلطان الطریقت
 برہان الحقیقت سادات العظام امام ابن الامام محمد جعفر صادق^۲ بودہ است و ارادت ایشان
 بہ قاسم ابن ابی بکر رضی اللہ عنہ بودہ است و ارادت ایشان بہ آن خادم خاص خاندان
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم بودہ است یعنی سلمان فارسی رضی اللہ عنہ و ارادت ایشان بہ آن یار
 غار برگزیدہ ملک جبار امیر المؤمنین ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ بودہ است و ارادت ایشان بہ آن سید السادات
 عالم و سند سعادت بنی آدم محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم بودہ است اما امام جعفر را انتساب باطن
 بہ دو طرف نسبت دیگر بہ پدر خود امام محمد باقر و ایشان را بہ پدر خود امام زین العابدین
 رضی اللہ تعالیٰ عنہم و ایشان را بہ پدر خود سید الشہداء حسین بن علی و ایشان را بہ پدر خود
 امیر المؤمنین علی کریم اللہ و ہرہ ایشان را بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و ارادت شیخ
 ابو الحسن خرقانی یا سلطان العارفين بعد از فوت سلطان تادولیت و شصت سال بودہ است
 و آن چنان بودہ است کہ چون سلطان وقت بہ آخر رسید و کبار اصحاب ایشان حاضر بودند
 اما سلطان در زاویہ خاص مدسہ روز معتکف بودند و از جملہ اصحاب ایشان قریب

یہ ہزار کس در مقام مقتدائی بودند ہر یکے را توقع اجازت و اشارت بود کہ بنا گاہ حضرت سلطان
 سر بر آوردند و فرمودند کہ اے یاران ہر چند ہمد کہ دیم کہ خرقہ و عصا ما یہ یکے از شما برسد
 فرمان نہ شد خرقہ و عصا مارا یا یکے در خرقائی دادہ اند بعد از دو سیت نشست سال ظاہر
 خواهد شد چون وفات سلطان در سنہ خمسہ و ستین و ما تین بودہ است قول او صحیح است و
 در روایت شیخ ابوالحسن در سنہ ثمان و عشرین و اربعمانہ بودہ است۔ و چہ منقول است کہ شیخ
 ابوالحسن در میانہ لیسٹام و خرقان راہ زنی می کردند کہ ناگاہ سحر گاہے ہاتفی آواز داد و
 بگوش شیخ ابوالحسن رسید کہ وقت شاہدی کہ آشتی کنی بر سر حرف آئی شیخ ابوالحسن جواب داد
 کہ آدم و ہمان ساعت توجہ بمرقد سلطان کردند۔ مدت دہ سال بر تربیت سلطان بیداری
 کہ ناگاہ وقت سحر گاہی آواز بگوش شیخ ابوالحسن از روضہ سلطان رسید کہ یا ابوالحسن ترا
 مقام مقتدائی دادیم۔ اکنون خلق را بہ خدای تعالی دعوتہ یکن۔ شیخ ابوالحسن گفت من نمی
 دانم این آواز رحمانی است یا نہ۔ ہماں زمان کہ حرکت آمد و بشتگا و صورت سلطان ظاہر
 حکم ارواحنا اشباحنا و اشباحنا ارواحنا و دست ابوالحسن را گرفتند و خرقہ پہوشا شنیدند
 و عصا کرامت کردند و اشارت و اجازت فرمودند۔ اما مشایخ آن عصر زبان طعن دراز کردند کہ
 اکتفا بروحانیت و انیسیت کا اگر و ابود بر روحانیت رسول علیہ السلام بسندہ بود با و جو آنکہ
 منظر ارواح مشایخ روح از روح ایشان آد خواهد بود بنا برین معنی تجدید عنایت با شیخ
 ابوالعلی رود۔ اما بہ نزدیک محققان این را بیعت ہماں است کہ در اول بودہ است
 و این عین اشارت است و اجازت خداوند غر و جل۔ اما خلفا شیخ یوسف ہمدانی

چهار بودند مقدم خواجه عبدالشدرتی و خواجه حسن اندقی و خواجه احمد بسوی و خواجه عبد
 الحاق مجدوانی رحمه الله عليهم اجمعين - اما خلفاے خواجه عبدالخالق مجدوانی نیز چهار
 بودند. اول خواجه احمد صدیق مرقدالیشان در واکبئی است - دوم خواجه اولیائے کبیر
 سیوم خواجه عارف ریوگری - چهارم خواجه سلطان کثیر و مرقدالیشان در کرمنه است اما
 اول خلفائے خواجه عارف ریوگری - خواجه محمود الخیر فغنوی اند و مرقدالیشان در ران قریم
 اند - و خلیفه خواجه محمود شیخ علی راستینی اند مرقدالیشان در خوارزم است و خلیفه دیگر به
 امیر حسن و امیر حسین و ابکبئی و مرقدالیشان در بهانجا است - اما خلفائے شیخ علی راستینی اول
 محمد بابا سماسوی اند و مرقدالیشان در بهانجا است و دیگر خواجه حاجی بلخی اند و مرقدالیشان در بلخ
 است و دیگر خواجه محمد بادروبی اند و دیگر خواجه محمد کالادوله که در خوارزم اند و خلیفه دیگر خواجه
 ابراهیم غزیزان که فرزندالیشان اند - اما خلفائے خواجه محمد سماسوی مقدم حضرت سید امیر کلال اند
 و دوم خواجه محمد بابائے صوفی اند و مرقدالیشان در سوخاری است و دیگر مولانا دانشمند علی و دیگر
 پیرالیشان خواجه محمود ابن خواجه محمد سماسوی - اما خلفائے حضرت امیر کلال بسیار اند - منقول است از
 اصحاب کبارالیشان که صد چهار بودند مقدم مولانا عارف دیه یگرانی اند و خواجه بهارالدین
 نقشبند و خواجه جمال الدین هرسانی و شیخ یادگار و شیخ درازونی و مولانا جمال الدین کبشی
 و شیخ شمس الدین کلان و دیگر این چهار فرزندالیشان امیر بهان و امیر شاه و امیر حمزه و مولانا
 طاہر و مولانا محمد خلیفه مولانا بهارالدین جواسی و پهلوان محمود صلاح سمرقندی و شیخ بدرالدین
 عبدانی و خواجه محمد اسکوی و شیخ امین شاه کر میکئی و مولانا سلیمان کر میکئی و غیرالیشان بسیار اند -

اگر یہ تقریر ہر کسی مشغول می شویم این مسودہ مطول می گردد و اکتفا بہ همین چند عزیز کرده شد تا معلوم باشد ما خلفائے جدا این فقیر یعنی سید امیر حمزہ علیہ الرحمہ نیز بسیار اند مقدم مولانا حسام الدین الشافی و مولانا کمال الدین میدانی و امیر کلان و امیر خورد و فرزندان برادر ایشان امیر برہان و دیگر شیخ مبارک بخاری و شیخ محمود سوزنی و شیخ علی کدکی و شیخ احمد خوارزمی و مولانا عطائی سمرقندی و مولانا مبارک کریمی و مولانا حمید کریمی و مولانا لونا الدین کریمی و مولانا حسن کریمی و شیخ احمد کریمی و شیخ حسن بسفی و شیخ حسام الدین بسفی و شیخ علی خواجہ بسفی و خواجہ محمود حمونی و مولانا سیف الدین کریمی و شیخ سید سما سوی و شیخ جلال پامانی و غیر ایشان بسیار اند اگر اسماے ہر یک ذکر کردہ شود این مسودہ تحمل آن ندارد و اختصار بہین کردہ شود۔ بارہا امیر حمزہ طیب اللہ شراہ می فرمودند کہ سالکان قدس اللہ اراحم بر دو قسم اند یک قسم ظاہر اند در جمیع احوال حدود شرع را نگاہ می دارند و بقدر وسع و امکان در مخالفت آن می کوشند و از مناسبات اجتناب می نمایند و ہواے نفس را مخالفت می کنند و اعضا و جوارح خود از جمیع نامشروعات و مہنیات پاک می دارند و در صفائے باطن می کوشند کہ اصل در تصوف این است و اصل در ہمہ کار ہا ہمین است۔ اما آن قسم دیگر سلوک باطن است و در محو صفات ذمیمہ نفسانی سعی بلیغ می نمایند و در ذکر دل بسیار می کوشند تا بچندانے کہ دل گویا شود۔

دل نذر دوست چون آگہ شود   رو خدا را خوان کہ وقتت خوش شود

تادل ز بد و نیک جہاں آگاہ است   دستت ز بد و نیک جہاں کوتاہ است

زین پیش لے بود ہزار اندیشہ   اکنون ہمہ لا الہ الا اللہ است

و چون دل کوه شود بمرتبه لاقلمیهم تجارده و لا یبعث عن ذکر الله رسید
 آنگاه او را اهل دل می توان گفت - و بدانکه دلداده تلعین از رسول علیه السلام دل با بر
 صدیق رسید و از دل ایشان به دل امیر المؤمنین علی رسید و از دل ایشان به دل حسن بصری رسید
 و از دل ایشان دل شیخ حبیب عمی رسید و از دل ایشان به شیخ داود طائی رسید و از دل
 ایشان به شیخ معروف کرخی رسید و از دل ایشان به شیخ تبریز سقطی رسید و از دل ایشان
 به شیخ جنید بغدادی رسید و از دل ایشان به شیخ محمد رشتی رسید و از دل ایشان به شیخ
 حسن قصاب رسید و از دل ایشان به شیخ رحیم رسید و از دل ایشان به شیخ یوسف
 همدانی رسید و از دل ایشان به خواجه عبدالخالق غجدوانی رسید و از دل ایشان خواجه
 عارف زرگری رسید و از دل ایشان خواجه محمود انجیر فغنوی رسید و از دل ایشان
 خواجه علی غزوانی را مثنوی رسید و از دل ایشان خواجه محمد شراری رسید و از دل ایشان
 به دل حضرت سید امیر کلال رحمة الله علیهم الرضوان و از دل ^{ایشان} مبعث شد همه حلقه
 ایشان رسید قدس الله تعالی ارواحهم -

تمام شد

فارسی پر اردو کا اثر { د از جناب ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں صاحب ایم اے،

ایل ایل بی، پی ایچ ڈی، ڈی لٹ) یہ ایک تحقیقی مقالہ ہے جس میں عہدِ غزنویہ سے عہدِ مغلیہ تک کی فارسی میں پاکستان و ہندوستان کی زبان و ادب کے اثرات بڑی تحقیق و کاوش سے بیان کئے گئے ہیں ایم اے کے نصاب میں داخل ہے۔ قیمت ۸

حالی کا ذہنی ارتقاء { د از جناب پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں صاحب ایم اے

ایل ایل بی، پی ایچ ڈی، ڈی لٹ) یہ کتاب فاضل مصنف کے ان تحقیقی اور علمی مقالوں کا مجموعہ ہے جس میں مولانا حالی کی ان تمام کیفیات و حالات کا

انزو یا گلیہ ہے جو حالی کی مختلف تصانیف پر وقتاً فوقتاً اثر انداز ہوئے ہیں۔ اس میں چار مضامین ہیں، حالی کا ذہنی ارتقاء، حالی کی اردو غزل، سرسید اور مقدمہ شعر و شاعری، اور حالی کی فارسی

شاعری۔ اس کے جملہ مضامین مصنف کی محنت، تلاش و جستجو اور دقت نظر کے شاہد ہیں۔ غرض حالی پر ایسی جامع اور تحقیقی کتاب آج تک شائع نہیں ہوئی۔ غیر مجلد لکچر مجلد ۸

ملفوظات { حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند بخاری قدس سرہ، خواجہ محمد پارسا، مولانا شمس الدین

رومی، مولانا عبدالرحمن جامی، مولانا سعد الدین کاشغری، مولانا علامہ الدین او

عبید اللہ رحیم اللہ کے نادر اور نایاب ملفوظات کا یہ مجموعہ ہے اسی کے آخر میں رسالہ مراتب ستہ

تحفہ مرسلہ اور توضیح مصطلحات صوفیہ جیسے اہم متصوفانہ رسالے بھی شامل ہیں۔ قیمت ۸

ارشادِ رحیمیہ { حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی کے والد ماجد حضرت شاہ عبدالرحیم

رحمۃ اللہ علیہ کا یہ فارسی رسالہ نقشبندیہ سلوک سے متعلق اذکار و مصطلحات اور نوجہ وغیرہ پر مشتمل ہے اور بہت نافع و جامع ہے اور ترجمہ بھی ساتھ ہے۔ قیمت ۸

ضیاء القراءۃ { ضیاء القراءۃ مع سراج القراءۃ و تحفۃ المبتدی: تجوید و قراءت پر یہ ہر

بالکل نایاب نئے ضرورت مند حضرات کی خواہش پر نہایت اہتمام کے ساتھ شائع کئے گئے ہیں۔ قیمت ۸

چند بہترین کتابیں

عمدۃ السلوک، تصوف کے بیشتر مسائل کا یہ مستند و نادر مجموعہ راہ سلوک کے ہر بتدی و انتہی اور خاص و عام کے لئے حریز جاں بنانے کے قابل ہے۔ حصہ اول میں بتدیوں کے لئے اور دوم میں منتہیوں کے لئے بیشتر ضروری مسائل کا نہایت عمدہ حل اور مصطلحات تصوف و اسباب نقشبندیہ کی تشریح اور اصلاح نفس کے طریقے نہایت خوبی سے درج کئے گئے ہیں۔ نیز مخصوص اوقات و حاجات کی مخصوص دعائیں، فضائل ذکر و کثرت آیات و احادیث کا مجموعہ، مختصر حالات حضرات عالیہ نقشبندیہ رحمہم اللہ، اور ضروری تعویذات و عملیات کا بھی مزید اضافہ کیا گیا ہے جس کی وجہ سے جدید ایڈیشن کی اہمیت بہت بڑھ گئی ہے۔ حساباً دو روپے دو ماہی روپیہ۔

حیات سعیدیہ: جس میں حضرت پیر و مرشدنا خواجہ محمد سعید صاحب قریشی ہاشمی نقشبندی احمد پوری قدس سرہ العزیز کی مکمل سوانح حیات اور تبلیغ کے مفصل حالات روز و شب کے معمولات کشف و کرامات، تقوی و طہارت، اولاد امجاد اور خلفائے عظام کے واقعات و حالات نہایت خوبی اور تفصیل سے درج کئے گئے ہیں۔ قیمت ڈیڑھ روپیہ۔

گلدستہ مناجات: حضرات بزرگان دین کی عربی، فارسی اور اردو کی مشہور مناجاتوں کا یہ مختصر مجموعہ ہے اور اہل دل حضرات کیلئے سرمایہ آخرت کا ذریعہ۔ قیمت ۴ روپیہ۔

ہدایت الطالبین: حضرت شاہ ابو سعید زکی القدر دہلوی (دم ۱۲۵۴ھ) کا یہ گراں قدر اور نادر رسالہ، نقشبندیہ مجددیہ سلوک سے متعلق نہایت جامع ہے۔ جناب ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں صاحب

فارسی متن کے ساتھ اردو ترجمہ بھی ترتیب دیا ہے۔ متن اور ترجمہ آمنے سامنے صفحات پر درج ہیں قیمت ۸ روپیہ۔

تحفہ زواریہ: حضرت شاہ احمد سعید دہلوی (دم ۱۲۷۷ھ) کے نایاب فارسی مکتوبات کا مجموعہ اور مسائل شریعت و طریقت کا پختہ ہے۔ پہلی اشاعت ہوئی ہے۔ قیمت ۸ روپیہ۔

ملنے کا پتہ:-

مطبوعہ خواجہ پرنٹرز اینڈ پبلیشرز۔ کراچی
ٹیلیفون نمبر 6684363, 626776